

606122

8823

ELENA POP HOSSU LONGIN

AMINTIRI

1880—1930.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CLUJ.

TIPOGRAFIA P. BARITIU

1932.

606122

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

406264

ELENA POP HOSSU LONGIN

Amintiri

56

1880—1930.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201101789

TIP. BARIȚIU, CLUJ

606122

BCU Cluj / Central University Library Cluj

396 (692.7) "1880/1930"

92 (Pop. Cluj-Lungia)

Vouă, scumpelor surori, închin aceste file reslete, răsărite dintr'o viață, plină de lupte grele și sluciumări istoritoare.

Răsfoindu-le, veți găsi, câtă năzuință și jertfă desinteresată a trebuit să presteze legiunea îndirjită a înaintașelor noastre, până a sosit ziua mântuirii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Reuniunea femeilor române sălăjene

1. Vorbirea mea, ținută, în prima adunare generală constituantă a Reuniunii femeilor române sălăjene, la 18 Noembrie 1881 în Șimleul Silvaniei.

S'a publicat în analele reuniunii.

Onorată adunare generală!

A trecut un interval aproape de un an, de când nu ne-am văzut și nu ne-am consultat asupra afacerilor întemeiandei reuniuni, căci de o parte a sosit cam târziu statutele aprobate, iar de altă parte se iviră piedeci, cari au întârziat până azi convocarea adunării generale de constituire. Cu atât mai mare este bucuria noastră azi, când ne vedem întrunite în număr atât de frumos. Infățișarea atâtor dame din părți îndepărtate, pe timp de iarnă, e dovadă, că femeile române sălăjene sunt pătrunse de chemarea lor sfântă și sublimă și nu cunosc sacrificiu, nu ostenele, când are trebuință națiunea de ficele ei, ci au alergat, inspirate de zelul nobil, toate spre a pune piatra fundamentală la acel edificiu măreț, al cărui deviză sacră este: *Inaintarea învățământului poporal și a industriei de casă cu deosebită privire la sexul femelesc din comitatul Sălajului.*

Nobilă și măreață idee; dar grea problemă de realizat. Însă greutățile dispar acolo, unde vre-o idee salutară este îmbrățișată cu atâta zel și căldură, precum e aceea, pentru care ne-am adunat azi aici, căci sunt ferm convinsă Doamnelor, că fie-care dintre noi a știut și a simțit necesitatea unei Reuniuni referitoare la starea culturală a poporului nostru, cu deosebită privire la creșterea copiilor române din acest comitat. Da, a copiilor române, căci de multe ori s'a repețit, că viitorul și soarta unui neam depinde în mare parte dela femeile sale bine sau rău crescute. Istoria ne-a notat următoarea întrebare a împăratului Napoleon, către madame Campan: „*Ce-i lipsește junimei din Franța, pentru ca să fie bine crescută?*” „*Femei culte Maiestate*” răspuse madame Campan: „*Da, ai dreptate*”, zice marele monarch. Trebuie să fim cu multă atențiune la educarea fetelor noastre pentru a da naștinei femei culte, cari să știe crește și recrea junimea, de care e legată speranța și prosperitatea neamului nostru. Este deci evident, că oamenii cei mai mari și celebri au fost și sunt de convingerea, că prin creșterea națională a sexului feminin se poate efectua reformarea salutară a unei națiuni întregi. Aceste și alte motive grave au considerat și femeile române din Sălaj, când în 21 Februar 1880 au luat inițiativa de a se constitui într'o Reuniune. Azi am ajuns în stadiul, când dorința de atunci a devenit lege și datorință pentru noi. Cu ziua de azi, ni se deschide un câmp de laboare unde fie-care română va fi mândră a lucra din toate puterile în interesul cauzei. Deci azi, surori române, să luăm ferma și neschimbata hotărâre, că vom fiint toate aspirațiunile noastre întru ajungerea scopului

nostru, căci geniul român ține cont de pasul care îl facem azi, și ne va cere socoteală la timpul său. Atotputernicul în nemărginita Lui bunătate, să binecuvinteze munca noastră și să ne deie harul său ceresc a vedea în curând realizate speranțele legate de juna noastră reuniune. Și acuma terminând, cred că voi satisface dorinței generale, rostind mulțămirile noastre Onorabilei Doamne președinte, pentru ostenețele și fâțigiile ei, făcute în interesul reuniunii.

2. Scrisoarea mea, adresată prezidentei, cu prilejul jubileului de 25 de ani al Reuniunii femeilor Sălăjene în anul 1906.

Mult Stimată Doamnă Prezidentă,

Neputând — precum ferbinte aş fi dorit — a lua parte la 'nălțătoarele festivități jubilarie ale Reuniunii, Vă rog să primiți și să împărtășiți tuturor membrilor ei felicitările mele călduroase din acest prilej îmbucurător.

Este și va rămânea pururea o duioasă amintire a sufletului meu, momentul, când înainte cu 25 de ani această Reuniune s'a întemeiat.

Un dor ferbinte stăpâna inimile femeilor române Sălăjene de-a să alătura și ele celorlalte surori din patrie și a munci asemenea lor în agriculturii naționale.

Cu ardoare sfântă, s'au grupat în jurul acestei Reuniuni toate românele frumoasei Silvanii, pentru a înălța în Templul lor focul vestal al iubirii de neam și lege strămoșească.

Ani de-a rândul, s'a depus cea mai nobilă stăruință și muncă neobosită, pentru a pune bază primei școli de fetițe în aceste părți expuse, care să

crească adăpostită la umbra sfântului Sion românesc, fiice devotate și creștine adevărate neamului.

Cu mândrie puteți reprivi, Doamnă Presidentă, și cu D-voastră toate membrele zeloase a acestei Reuniuni la cei 25 ani expirați, căci asupra nizuințelor D-voastre nobile a planat harul Atotputernicului D-zeu!

Astăzi, aveți mângăierea nespusă sufletească, să vedeți roade mănoase, pentru prinoasele aduse cu inimă curată, la sfântul jertfelnic al românismului.

Ceeace la întemeierea Reuniunii se părea un vis frumos, azi se prezintă ca realitate împunătoare în faptul, că școala întreținută de ea a devenit un factor puternic în viața noastră națională din aceste părți.

Sub aripele ei de mamă bună, se cresc azi tinerele copile a acestui mare ținut românesc, și se pregătesc pentru viața de mâne, când au să fie mame la înălțimea chemării și fiice înțeleghătoare a rostului, ce fie care femeie română trebuie să o aibă în sinul națiunii ei.

Sub impresia fericitoare a acestor îmbucurătoare evenimente, doresc din inimă, Doamnă Presidentă, ca mulți ani să conduceți încă destinele acestei scumpe instituțiuni naționale, care din an în an să progreseze în tot ce-i bun, nobil și frumos. De încheiere permiteți-mi să vă transpun suma modestă aci alăturată cu menirea de-a fi depusă pentru fondul unei școale de menaj în legătură cu școala ce întreține Reuniunea, unde să-și însușească tinerele copile toate cunoștințele ce se cer unei harnice econoame de casă.

Prin această combinațiune s'ar atinge cred scopul Reuniunii în mod însemnat de-a completa educațiunea

intelectuală a copilelor cu pregătiri folositoare pentru viața practică.

Să fie școala Reuniunii femeilor române sălăjene o adevărată școală a vieții, de unde să iasă tinerele fete cu toate armele pregătite, ca să poată corespunde chemării lor, în orice împrejurări Dumnezeu le va așeza.

Să fie nu numai consoarta luminată dar totodată chivernisitoarea pricepută a agonisellii bărbatului ei și astfel o tovarășă adevărată de viață, care având priceperea recerută să conlucre la bunăstarea și înflorirea familiei ei special și astfel neamului din care face parte în general.

Dorind și acest succes nobilei Reuniuni, Vă rog, Doamnă Prezidentă a primi sentimentele de înaltă stîmă ce vă datorează a D-voastre devotată

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Elena Pop Hossu Longin.

Reuniunea femeilor române din județul Hunedoarei

1. REUNIUNEA

După marile evenimente ale anilor 1848—49, cari au scos la suprafață multe probleme sociale și culturale, a urmat o emulare nobilă a tuturor popoarelor cari constituiesc țara noastră, de a întemeia instituțiuni, cari să vindece de o parte ranele cauzate prin dezastrele acelor vremuri agitate, iar pe de altă parte să creeze mijloacele necesare pentru promovarea ideilor noi ivite în atmosfera de prefaceri, care a urmat după evenimentele acelea extraordinare.

Așa și la noi Români, se pun, după apunerea acelor ani viforoși, temelile multor așezăminte culturale de mare importanță.

Bărbații noștri, pricepând rostul vremii, țin să suplinească tot ce s'a întrelăsat în trecut, reorganizând întreaga noastră viață social-culturală pe baza principiilor că, un popor valorează atât, câte forțe și aptitudini produce spre adevărata civilizație.

Așa apoi se pune baza diferitelor noastre școli medii; răsare ideea norocoasă de a înființa „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român” și alte instituțiuni salutare, toate menite a

apropiă cât mai grabnic culmile culturii mântuitoare, singure, care îndreptățește și asigură viitorul unei națiuni.

Mulțumită îndrumărilor înțelepte ale bărbaților adevărat extraordinari, cu cari provedința a dăruit neamul nostru în acea epocă de renaștere, năzuințele lor nobile află răsunet înțelegător și în sufletul femeilor contemporane.

Pe la anii 1850 nobilele matroane dela Brașov, în frunte cu Maria Nicolau și Balașa Cepesc, pun baza primei reuniuni filantropice de femei, cu menirea frumoasă de-a ajuta și a îngriji creșterea copiilor orfane rămase fără părinți în anii revoluției.

Este cea mai veche reuniune de femei la noi în țară, care în urma activității sale rodnice și binefăcătoare, a avut înrăurire salutară, încurajând și determinând femeile române din diferitele părți ale țării, a întemeia și ele reuniuni culturale și filantropice. Căci lipsele erau multe și mari, spiritul vremii noi pretindea muncă încordată pe toate terenele, din cari și femeile române, inspirate de nobile ideale, își reclamau partea lor.

Așa vedem apoi că, în câteva decenii, toate ținuturile românești sunt cuprinse în rețeaua reuniunilor cu tendință de a servi interese culturale, sociale și filantropice.

Era deci natural, ca și femeile române din comitatul Hunedoarei, să urmeze exemplul surorilor din alte părți, căci comitatul Hunedoarei e doar cel mai classic ținut al Ardealului românesc.

Reminiscențele unui glorios trecut, ne întimpină din toate părțile sale pitorești. Martor al multor evenimente istorice a fost acest pământ consfințit de glo-

rioase și duloase amintiri. Munții și codrii săi falnici ne-au păstrat o populație mândră și voinică, ca brazii pădurilor străvechi, la poalele cărora au crescut și s'au dezvoltat acești șoimi, descendenți ai străbunilor legionari.

Femeile lor blonde, ca niște vedenii, în mândrele strale înflorate cu cusături de o obârșie veche, de pe Țara-Hațegului, întocmirea caselor moșnenilor de pe Valea-Jiului, împodobite cu scoarță și culmare în colorile și motivele cele mai clasice române, porturile varii și pitorești dela Orăștie și jur, precum Valea-Geoagiului și țara Zarandului, au fost motorul, care a pus în mișcare sufletul femeilor române din aceste frumoase plajuri și le-a determinat a sprigini arta țărănească, care aici s'a păstrat mai curată și mai neatinsă de influența vremilor, decât în alte părți.

Comoara și această mândră și aleasă, păstrată veacuri de-arândul de conservatismul îndârjit al rasei noastre, a stârnit din ce în ce mai mult luarea aminte a doamnelor române, și le-a îndemnat a scoate la iveală aceste creațiuni ale genului poporal și a le introduce ca podoabe în casele tuturor Românilor, ca tot atâtea probe de legitimă mândrie națională.

Sub influența acestor produse de-o deosebită valoare etnografică și estetică, s'a plăsmuit ideea, ca și femeile noastre din acest mare ținut, să înființeze o reuniune, cu scopul de a înainta *industria de casă românească*.

Era cu totul nouă ideea aceasta. Un teren de muncă nestrăbătută și originalitatea sa captivă interesul general. Primul pas în direcția aceasta s'a făcut în 8 Septembrie 1886, când doamnele române din Deva, au ținut o conferință pentru discutarea necesității și

modalităților întemeierii unei reuniuni a femeilor române din comitatul Hunedoarei.

La această conferință au participat doamnele: Ecaterina Dreglici, Maria Moldovan, Maria Herbal, Ecaterina Olariu, Lucreția Olariu, Elena Pop Hossu Longin, Elena Simionas, Valeria Moldovan, Maria Șocander, Maria Nicoară și D-na văd. Costa din Arad; domnișoarele: Vilma Moldovan, Ana Șuluțiu, Minerva Herbal, Letiția Papiu și Tecla Ardelean, — și domnii Alexiu Olariu și Francisc Hossu Longin.

Se alege prezidentă ad-hoc Ecaterina Dreglici, și notar dl Francisc Hossu Longin.

După debateri serioase și interesante, conferința constată necesitatea înființării unei reuniuni, care să cuprindă în sânul său pe toate femeile române din comitatul Hunedoarei, cu scopul de a sprijini și promovă industria de casă românească și a ajuta fetițele și văduvele române din comitat.

Se alege apoi o comisiune compusă din doamnele Ana Petco, Lucreția Olariu și Elena Pop Hossu Longin, apoi domnișoarele Vilma Moldovan și Minerva Herbal, ca să convoace printr'un apel pe toate româncele din comitat la o conferință mai mare și să compună un proiect de statute.

Comisiunea adresează în 15 Octombrie a acelui an, un „*Apel*” către doamnele române din comitatul Hunedoarei cu următorul cuprins :

2. Un Apel către Doamnele române din județul Hunedoarei, — datul 15 Octombrie 1886.

„Ilustrul poet al națiunii, a cântat într'o oară inspirat de Dumnezeu: „Deșteaptă-te Române“!

Românismul a înțeles vocea profetului trimis de Providență.

Ca prin minune vedem dispărând letargia omorâtoare; o activitate neobosită se dezvoltă pe toate terenurile vieții noastre naționale. — O reacțiune puternică, plină de zel juvenil, face epocă, din sfântul moment, în care pentru prima oară a răsunat în inimile noastre: „Deșteaptă-te Române“!. Vedem districte și ținuturi întregi locuite de Români, grupându-se și consultând: cum și ce e de făcut, ca să ne eluptăm un loc demn între popoarele culte ale Europei?

Prima luptă pentru existența spirituală o încep bărbații, luptând ca niște atleți, cu mii și mii de greutate, înființând diversele noastre instituțiuni de cultură.

Laudă neobositei munce a acestor bravi pioneri, terenul eră deja bine pregătit, când un alt factor puternic, femeia, se născă, ca și cel mai natural aliat al bărbatului!

Și ce au făcut femeile române în răstimp abia de 20—30 ani?

În acest interval, relativ scurt, au dezvoltat o astfel de activitate salutară, au avut un rol atât de însemnat, încât numele lor este pentru totdeauna eternizat și în strânsă legătură cu renașterea noastră culturală.

Esposițiunea din 1881, școlile de fetițe din Brașov și Sibiu, reuniunile femeiești filantropice, întocmite în toată țara, sunt fapte cari dovedesc, că femeia română e la culmea misiunii sale și iubește naștina cu focul vestal al străbunelor ei din vechime.

Comitatul Hunedoarei e un ținut eminentemente românesc.

Piscurile și văile sale au fost martori seculari ai multor evenimente mărețe, a multor fapte eroice!

Reminiscențele unui glorios trecut ne îndeamnă să intrăm și noi pe arena activității, ca și celelalte surori din patrie, prefixându-ne o țintă și stăruind din răspuțeri întru realizarea ei!

Femeea română a fost în toate timpurile soție bună, mamă de model, dar niciodată sfera ei de activitate nu se mărginește numai în cercul strâns al căsniciei.

Precum fiica Romei clasice, așa și Româncea modernă a secolului, a avut și are, azi mai mult ca ori-când, datorințe față cu dulcea sa națiune!

Pătrunse de aceste sentimente, Românele din Deva, întrunite în 8 Septembrie a. c. într'o conferință prealabilă, au luat ferma și irevocabila rezoluțiune, de a forma: „*Reuniunea femeilor române Hunedorene*“, cu scopul „*înaintării industriei de casă și ajutorarea fetițelor și văduvelor române sărace*“.

Când deci azi, — conform concluziilor acelei conferințe, apelăm la inima voastră de soră și română, — suntem sigure, că am prevenit numai dorinței generale și că vocea noastră nu va răsună în pustiu!

Este timpul suprem să ne alăturăm celorlalți factori ai culturii noastre naționale.

Înainte dar cu Dumnezeu, să ne facem datoria de Române!“

3. Planul de muncă și de luptă al înființării Reuniunii desfășurat de mine în adunarea de constituire de la 30 Oct. 1886.

„Nicăiri nu poate fi mai motivat ca la noi, — zice d-sa, — că punem mare pond pe dezvoltarea rațională a industriei noastre de casă, căci nicăiri nu vedem dezvoltat gustul poporului în atâtea forme deosebite și variate, ca la noi.

„Nicăiri nu s’au păstrat mai curat motivele clasice, de cât în lucrările ce și-le confecționează țărancele noastre spre podoaba casei și îmbrăcămintea familiei lor. Tenacitatea, cu care și-a păstrat poporul românesc prin secolii, originalitatea și caracterul său, este cu drept cuvânt de admirat.

„Și oare al cui este meritul principal, că ne-am conservat portul antic, așa cum se vede zugrăvit pe columna lui Traian din Roma? Al războinicilor, cari au cutreerat odată lumea întreagă prin virtutea lor militară? Ori al învățaților din vechime, cari au lăsat tesaurii lor spirituali să fie far luminător posterității?

„Nu, doamnelor!

„Au fost Peneloapele române și de-atunci successive urmașele lor, cari ne-au păstrat în castul templu al căsnicieii, moravurile și datinile cu cari azi ne girăm drept descendenți ai celui mai glorios popor din vechime.

„Țărancă română este deci îndreptățită să pretindă dela noi, cari am înaintat cu spiritul timpului, să-i venim în ajutor întru exploatarea muncii sale în înțeleș modern“.

Ocupându-mă apoi de celălalt ram de activitate al Reuniunii, de ajutorarea fetițelor și văduvelor sărace, zic :

— „Aici este femeia în elementul său. Întru a face bine culminează toate facultățile cu cari a înzestrat Creatorul inima femeiească.

„Domniavoastră cunoașteți viața, știți ce sunt năcazurile și suferințele cu cari soartea ne copleșește de multeori cu o crudă necruțare. Parcele nemiloase față curmă firul vieții unui părinte de familie. Mama văduvită a micușilor orfani rămași fără câștigătorul

pânei zilnice, în delăsarea și durerea ei nemărginită, se revoltă în contra sorții pentru atâta cruzime!

„Haid' să-i zicem acestei nefericite: Soră întristată, ce ai fericirea de-a fi mamă, nu despera! Dumnezeu îngrijește prin noi de tine și de viitorul micilor tăi orfani“.

4. Adunarea generală a Reuniunii ținută la 23 Iulie 1899.

Onorată adunare generală!

Permiteți-mi să vă zic un bine-ați venit, întru a conlucra la realizarea idealului măreț, ce această Reuniune și-a impus.

Motorul principal, care a condus pe intemeietoarele societății noastre, a fost, să se clădească o punte de aur, care să lege în uniune intimă femeia societății inteligente cu fiica din popor a unuia și acelui neam.

Este o alianță această, pe cât de naturală pe atât de înălțătoare!

Efectele unei asemenea uniuni nu pot fi decât binecuvântate de Dzeu.

Și vrednice sunt să ne închinăm înaintea femeilor noastre din popor, căci în sfințenia căsniciei lor, ne-au conservat cel mai scump tezaur al individualității noastre naționale.

Prin căsnicia lor proverbială au creat frumoasa noastră industrie de casă cu forme clasice.

Pe acest teren se afirmă ca conservatoarele cele mai eminente ale vechilor motive, ale matroanelor de odinioară.

Și cine altele decât tot ele știu să împresoare cerul lor de activitate neobosită cu farmecul poeziei și doinelor încântătoare.

Știm cum Românele dela țară, fie în holdă, fie la tors, țăsut și cusut, sunt vecinic nedespărțite de duoasele noastre melodii.

Din sufletul lor senin izvoresc cele mai suave acorduri, cari, prelucrate cândva de meșterii tonurilor, vor forma tot atâtea perle în veci neperitoare, a muzicei noastre naționale.

Dar apoi iarna pe la șezători, când fusul sfârâe vesel, adunând fir după fir din caer, cme n'a rămas încântat ascultându-le spunând povești și basme auzite din bătrâni ?

Asfel să transpun tradiții în literatura unui popor.

Toate aceste calități laudabile, învrednicesc Româncele dela țară să-i dedicăm tot interesul nostru și să-i fim de ajutor la cultivarea mai departe a acestor virtuți eminente.

Toată ocazia, unde ni să îmbie un contact imediat cu ele, să ne fie binevenită.

Un astfel de prilej ne prezintă adunarea generală a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român“, care în luna lui August se va ținea aici în orașul nostru.

Aceasta, dintre toate instituțiunile noastre culturale cea mai măreață, care menită este ca lumină să răspândească în urma ei, ne face rara onoare și bucurie să apară între noi. Între alte festivități, ce se vor aranja cu această ocaziune, e proiectată și o sărbare populară. Aceasta, pentruca să succedă așa mărej, după cum e contemplată, recere, ca și membrele acestei Reuniuni să dea mână de ajutor comitetului aranjator.

E vorba să prezentăm poporul nostru la această adunare în număr cât de mare, deoparte să-i stârnim

interesul față de scopurile mărețe ale „Asociațiunii“, de altă parte să-i dăm prilej să cunoască eminenții bărbați, cari sunt grupați în jurul „Asociațiunii“, și cari atâta jertfesc și ostenesc în interesul progresului nostru național.

Cu deosebire se intenționează, ca porturile diverse și atât de frumoase din acest mare comitat, să iasă la iveală, prezentându-se din fiecare ținut câteva părechi.

Nu în curând va mai fi o astfel de ocazie, unde frați și surori din toate unghiurile țării să vină să ne caute la vetrele noastre.

Deci datorință avem, ca toți și toate să ne dăm silința, să facem din puținul timp, cât vor petrece între noi, adevărate zile de sărbătoare.

Aici ni să îmbie și nouă cea mai splendidă ocaziune a prezenta munca femeilor noastre.

Căci doar în îmbrăcămintea lor de sărbătoare culminează gustul lor estetic, vrednic de admirat.

Vă rog deci, doamnele mele, ca în decursul acestei adunări generale, pe lângă agendele oficioase, să chibzuiți modul, cum Reuniunea noastră să-și manifesteze interesul și dragostea față de harnicele noastre surori țărance în chipul cel mai potrivit cu ocaziunea amintită“.

5. Adunarea generală a Reuniunii ținută la 1/14 Februarie 1906.

Peste câteva zile se ține adunarea generală, cea mai însemnată în viața Reuniunii, deschisă printr'o vorbire a prezidentei, care pentru însemnătatea momentului se reproduce în întregime :

Onorată adunare generală!

Când în anul al XX-lea al existenței reuniunii noastre, am onoare a deschide a XV-a adunare generală, o fac aceasta cu deosebită bucurie, putând constata, că aceste două decenii, ni-au apropiat de idealul fixat atunci, când am arborat modestul nostru stindard, care reclamă: cinste și onoare cuvenită muncii țărâncei române!

Precum atunci, când mii de greutăți întâmpina ideia înființării acestei reuniuni, s'au grupat în jurul ei toate femeile de valoare ale acestui mare comitat românesc, tot așa am mulțumirea azi a vedea pe urmașele acelor vrednice matroane, ducând cu mândrie steagul aproape de izbândă.

Am deosebita plăcere a vă putea vesti, că munca alor 20 de ani a acestei reuniuni, n-a fost zădarnică și că azi e aproape să fie încununată de succes, ce abia îndrăzneam a spera la întemeierea ei.

Încurajate din toate părțile, stăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, înaintea realizării scopului frumos ce Reuniunea și-a propus.

Dela început era clar, că până când nu vom avea un atelier, unde sub conducere pricepută, să se lucreze sistematic, nu vom putea izbuti să răspândim și să valorizăm frumoasele produse ale industriei noastre de casă.

Pentru instalarea cu cele trebuincioase a unui atelier însă, se reclamă o sumă, de care reuniunea noastră — lucru firesc — atunci nu dispunea.

Azi, mulțumim lui Dumnezeu, avem un capital frumos de aproape 14.000 cor.

Interesele acestui capital, precum și alte venite dela sprijinatorii și binefăcătorii reuniunii, ne vor face posibil, sperăm, ca în cel mai scurt timp, să vă cerem încuviințarea, de a deschide primul atelier românesc de industrie de casă.

Mult, foarte mult ni-s'a înlesnit problema noastră, prin faptul, că mult stimatul domn profesor Dimitrie Comșa, cu abnegațiune și osteneală fără margini, a scos „albumul“ său admirabil, care conține întreaga noastră comoară de ornamentică românească. Mai apoi d-șoara Minerva Cosma din Sibiu, a surprins lumea cu alt album drăgălaș. Avem deci modelele cele mai ideale, cari altfel ar fi trebuit noi să le adunăm cu mari spese și multă osteneală.

Ușurată fiind munca noastră prin acest fapt norocos și de mare importanță în mod considerabil, toată stăruința noastră trebuie să o îndreptăm acum, ca într'un an de zile, cel mult, să avem atelierul nostru!

Și aceasta cu atât mai vârtos, fiindcă azi toate aparențele vieții noastre naționale, se manifestă în cadrele formelor românești.

Frumoasele noastre serbări de astăvară dela Sibiu și-au atins culmea în vraja vedentei ce produceau frumoasele țășături și cusături românești.

„Luceafărul“, revista prețioasă a bravei noastre tinerimi dela Budapesta, apare număr de număr îmbogățit cu motive românești.

Apoi creațiunea cea mai nouă, marea catedrală din Sibiu, ne prezintă în ornamentica ei formele gingașe, ce veacuri au fost conservate de războiul și acul femeii române.

Închinându-ne acestui măreț templu înfrumșețat cel dintâi cu motivele străbunelor noastre, să cerem

darul lui Dumnezeu, ca la bun sfârșit să ducem și noi lucrarea noastră!

6. *„Reuniunea femeilor române din comitatul Hunedoarei“.*

S'a publicat în „Uniunea femeilor române din Iași“ Nr. 2 din 1911. Toate aceste au apărut în analele Reuniunii.

„In anul 1886 s'a înființat „Reuniunea femeilor române“ din acest district mare, unde elementul românesc formează 90 % a populațiunii.

Ca scop al activității sale ș'a propus sprijinirea și dezvoltarea industriei de casă a țărâncei române. Multe și mari greutăți erau de învins întru realizarea acestei probleme, căci acesta era un teren absolut nou, nestrăbătut încă de nimeni la noi.

Îmbold pentru înființarea unei Reuniuni, care să îmbrăçozeze încurajarea muncii frumoase a femeilor noastre, ni-a fost societățile similare din România, unde sub înaltul patronaj al Reginei Elisabeta, se desvoltă o activitate roditoare la Societățile „Furnica“, „Munca“ și altele.

De atunci apare și la noi costumul național românesc, mulțumită exemplului nobil al acestei Suverane, care îmbracă portul național al poporului ei, la festivitățile noastre.

Însă cu toată variațiunea bogată și frumseșea porturilor noastre din Ardeal, doamnele noastre purtau exclusiv numai costume din Regat, căci la noi nime nu se ocupa cu scoaterea la iveală a minunatelor porturi din diferite părți.

Știam, că străinii erau încântați de frumosul port al cutărui sau cutărui ținut, dar nime nu se interesa mai de aproape de acest fapt și când era vorba la

vreun prilej sărbătoreasc că ar fi frumos a îmbrăca costumul românesc, doamnele noastre scriau la „Furnica“ să le trimeată, căci la noi nu era cui să te adresezi să ți facă.

De acolo se trimiteau apoi costume frumoase, dar trebuia plătit la vamă bani mulți și așa numai cele cu dare de mână își puteau permite luxul de-a îmbrăca costumul nostru pitoresc.

Din ce în ce gustul pentru costum s'a dezvoltat tot mai mult.

Fiecare româncă ar fi dorit să l aibă pentru a-l îmbrăca la sărbările noastre culturale de peste an, poate din motivul lăudabil de-a documenta sentimentele lor naționale, poate pentru că presa noastră încuraja și solicita tot mai înțelțit, că costumul național să fie de rigoare pentru femeile noastre din societate.

Așa azi, așa mâine. Costumul național era obiect discutat în toate cercurile femeilor noastre, cum să-l poată avea? de unde? ca între împrejurările noastre modeste să nu fie prea scump, să-l poată purta toate.

După expoziția din 1881 din Sibiu, cercetată de toată lumea noastră intelectuală, se prinde gust pentru costumul frumos seliștenesc.

Ei dar, era greutatea și acum, că dacă doreai a-l avea, nu era unde să te adresezi anume, ci trebuia să schimbi o serie întreagă de scrisori pe la cutare sau cutare preot ori cunoscut din jurul Selștei, până când cu mult chiu și vai ajungeai la el.

Se manifestă deci dorința generală să înființăm și la noi în țară o societate, care să se ocupe cu confecționarea de costume și dela care să poți procura alți articoli din domeniul frumoasei industrii de casă românești. Căci din norocire prețioasa noastră co-

moară de izvoade românești, căreia noi, în frământările noastre multe și grele, nu i-am dat cuvenita atenție, era observată și din ce în ce mai mult lăudată și apreciată de străini.

Numai ce ne pomenim, că frumoasele noastre chilimuri bănașenești, scoarțe împodobite cu admirabile motive bătrânești din Maramureș și Ardeal, culmare, prosoape, pânzături fel de fel, țesute și cusute de mânilor sârguincioase ale țărancelor noastre, — figurau la expoziții *străine* ca industrie de casă *a lor*.

Atunci femeile noastre au văzut un semn al Providinței în aceste manifestări, care tindeau a răpi tot ce geniul înăscut al țărancei române a plăsmuit frumos în forme și culori din războiul strămoșesc și din acul ei fermecat.

„Haid' se salvăm industria noastră frumoasă, să nu o lăsăm pradă străinului, să o speculeze și aceasta precum a monopolizat, în decursul veacurilor, atâtea genii eșite din rassa noastră de obârșite latină“.

Zis și făcut!

Într'un moment de fericită inspirație, femeile române din Comitatul Hunedoarei au înființat Reuniunea lor.

S'a purces la lucru cu zor și însuflețire.

Întâmpinau multe greutăți dar obștea neamului le gratifică ostenețele aduse cu suflet cald, cu recunoștință și încurajare.

S'a adunat în decurs de 20 ani ban lângă ban, s'a făcut, pentru a stârni interesul țărancelor, expoziții în diferite părți, premiind pe cele mai vrednice, — s'au aranjat petreceri cu jocuri naționale și concerte în care a răsunat doina românească.

Scopul Reuniunii era, să se întocmească un atelier de țesături și cusături, unde în mod sistematic să se pregătească costume, perdele, covoare și alți articli, introducând astfel în casele noastre podoabe neaoșe românești, iar țărancelor răsplătire cinstită a muncii lor.

În ziua de 1 Ianuarie 1907 s'a realizat dorul Reuniunii, punându-se în funcțiune primul războiu — sistem țărănesc — pus sub îngrijirea doamnei Victoria Dr. Erdelyi și sub conducerea măiestrei domnișoare Tiberia P. Barcianu.

Planul pe care se bazează activitatea atelierului a fost întocmit de fericitul Constantin P. Barcianu, fost profesor în România, mai apoi complectat prin sfaturile competente ale d-lui profesor din Sibiu Demetriu Comșa.

Azi, cu ajutorul lui Dumnezeu, Atelierul a intrat în al cincilea an al activității sale, adăpostind un număr permanent de 12—20 țărance române, cari produc fel și fel de lucruri frumoase țesute și cusute după albumele d-lui Comșa, d-na Cornescu, dșoara Minerva Cosma și colecțiile prețioase de modele originale adunate din diferite ținuturi românești ale țării.

Prin atelierul dela Orăștie se propagă azi portul național, trezind simțiri amorțite, până la cele mai extreme hotare ale românismului. Porturile frumoase dela Seliște, Tulgheș, Hațeg, Orăștie, Păduri și Zăguzeni fac podoaba predilectă a doamnelor noastre, oferind în sălile de petreceri românești tablouri încântătoare din poveștile răsăritului de soare.

Se introduc isvoade vechi și străvechi în chid de odăjdii sacre în bisericile naționale, podoabe alese, lucrate în motive românești în casele noastre.

Se formează și iese la iveală tot mai mult un stil specific românesc, inspirându-se porniri noi din vecinic frumoasele produse ieșite din sufletul virginal al poporului nostru.

Și toate aceste creațiuni neîntrecute, ne încredinșează și întăresc în lupta sfânta ce o duce românismul pe aceste plaiuri mândre, dar fără de noroc, că un popor înzestrat ca al nostru, cu atâtea calități superioare, în bătaia tuturor prigonitorilor, în veci va trăi!“

7. Vorbirea mea rostită în adunarea Reuniunii femeilor române din județul Hunedoarei, ținută în Martie 1911.

A apărut în „Tribuna“ de la 28 Martie n. 1911.

Onorată adunare generală!

Industria de casă este azi o temă, care agită cu deosebită luare aminte, toate spiritele, până la cele mai înalte cercuri din întreaga monarhie Austro-Ungară.

Toate popoarele acestui mare imperiu, au pornit, par'că la o nobilă emulare: să scoată la lumina zilei plăsmuiri diferite atât de artistice, cu cari împodobește locuința și îmbrăcămintea sa moșneagul dela țară, căci se dovedește neîndoios, că chiar din vremuri îndepărtate, instinctul său natural înclină pentruca în trebuințele sale să introducă nu numai lucruri trainice, dar să le imprime totodată și marca gustului său estetic.

Din ce în ce se stăruie tot mai intensiv pe tema aceasta. De ani încoace, vedem, că întreaga literatură mai de seamă, muzica, artele frumoase, arhitectura, ornamentica profană și bisericească, în diferitele ei manifestări, se inspiră toate din isvorul fecund al artei populare.

A ajuns timpul nostru la o epocă, care poartă, în toate pornirile ei, timbrul suav luat direct din creațiunile geniului țărănesc.

Secolului nostru i-s'a împregnat stilul popular, devenind baza și subiectul favorit al tuturor inspirațiilor mai alese.

Vedem în poezie și muzică întrebuințate motivele gingașe eșite din sufletul poporului, formând aceste poeme și acorduri, adevărate perle ale literaturii și muzicii moderne, trezind prin farmecul lor senzații idilice, cari transpun spiritele acestui veac muncit de atâtea probleme sgomotoase, în timpuri fericite, patriarhale.

Și omul blazat al secolului XX. înviorează în aceasta atmosferă, sistemul său nervos, pururea agitat, în alergări după varietăți tot mai exagerate, află pe culmile străbătute de adierile acestor porniri noi, o calmare binefăcătoare și liniștitoare.

Triumfând merge înainte pe calea apucată, gustul după creațiuni plămădite în sufletele curate, adăpostite în creerul munților și în largul câmpiilor întinse.

Direcția aceasta nouă se manifestă până în cele mai înalte pături ale societății și pe teren social.

De curând văzurăm la Viena primul „Hausindustrie Ball“ pus sub patronajul arhiducesei Maria Iozefa, care purta o splendidă toaletă brodată în *motive românești*, lucrate de societatea doamnelor române din Bucovina. Nemți, Români, Tirolezi, Stirieni, Boemi, cu un cuvânt toate popoarele Austriei au prezintat cu acest prilej costumele și industria lor națională, atingând prin frumuseța și variațiunea lor bogată, un succes fără păreche în anele balurilor vieneze.

În Ungaria o altă arhiducesă, Isabella, a îmbrățișat terenul frumos de-a cultiva și sprijini arta populară.

Archiducesa Isabella e cea mai ferventă conducătoare a acestei mișcări ponderoase. Ea a pus baza și sub patronajul ei funcționează „Societatea Isabella“ pentru sprijinirea industriei de casă, agitând mereu în favorul ei și stărnind interesul străinătății pentru produsele populare din ținuturile Pozsony, Nyitra, Trencsin, Ciffer și altele.

În Grapon, are această societate, o colonie întreagă, unde lucrează 1300—1400 lucrătoare, producând cele mai frumoase cusuturi, țesături, dantele, ținute toate în motive populare.

Anul acesta a aranjat Societatea, la Budapesta un mare bal în Operă, unde sub patronajul arhiducesei, întreaga societate înaltă s'a adunat, îmbrăcând doamnele toalete somtuose de mare ținută, decorate cu broderii splendide, eșite din diferite ateliere de industrie de casă țărănească ce întreține societatea.

Și a încasat zeci de mii de coroane din aceste găтели, cari bani au revenit în beneficiul harnicelor lucrătoare țărance.

Între astfel de împrejurări e numai natural, ca exemplul bun, văzut la alții, mai norocoși decât noi, a pătruns și în societatea noastră românească, unde înainte chiar, se arătau începuturi timide de a îmbrățișa și noi tot mai mult industria noastră, care putem constata cu legitimă mândrie, ține loc onorofic între celelalte popoare conlocuitoare. Pentru că și ca gust estetic și ca combinație de forme și culori, ornamentica noastră țărănească se prezintă sub cele mai norocoase auspicii.

Căldura tot mai intensivă cu care este îmbrățișată cenușolca de eri-alaltăeri, produce minunea sub ochii noștri, să o vedem reînviată ca crăiasa mândră din basme, care are farmecul de-a cuceri și stăpâni viața noastră întreagă, socială și intelectuală!

Sub influența aceasta fermecătoare reînvie doinele noastre duioase, danșurile legănate și vitejești, iar portul nostru mândru prinde mereu gustul frumoaselor noastre românce, îmbrăcându-l cu mândrie la petrecerile noastre, schimbând sălile de joc în vedenii strălucitoare.

Și mulțămii pornirii ideale a femeilor noastre cu dragoste de neam dela Arad, Sibiu, Lugos, Abrud, însuflețirea pentru portul nostru pitoresc cucerește teren din an în an.

În carnavalul trecut, aproape la toate petrecerile românești, costumul a fost de rigoare și sperăm că la anul va triumfa cu desăvârșire portul nostru strămoșesc asupra modelului internațional.

Minunat prilej pentru purtarea acestei podoabe clasice a neamului nostru va fi la vară adunarea jubilară a Astei la Blaj.

Ar oferi ochilor o priveliște în veci neuitată dacă femeile române s'ar folosi de aceasta ocaziune să prezinte lumii adunate acolo, feeria costumelor de o raritate uimitoare.

Ar fi un tablou vrednic de penelul celui mai desăvârșit artist.

Am documenta prin aceasta odată mai mult dragostea noastră față de comoara scumpă de izvoare românești, care fală ar face ori cărui popor din lume — căci iată ce zice eruditul Țigara Samurcaș, în cartea sa despre Artă țăranelui: „Ca și limba populară, arta țărănească și-a cucerit în fine locul ce i-se cuvine în rândul preocupărilor noastre culturale, căci și ea este una din manifestările caracteristice ale poporului nostru“.

„Prin ea, întocmai ca și prin graiul său țăranul român, se deosebește de vecinii săi de alt neam. Și dacă prin un cataclism neînchipuit s'ar întâmpla să amuțească toți Români, dela Pind și până în Carpați, ei totuși s'ar deosebi prin înfățișarea, prin casa și portul lor de străinii cu cari trăiesc amestecați. O dovadă neîndoelnică a existenței unei arte proprii neamului nostru“.

Hărăzit fiind deci dela Dumnezeu acest dar neprețuit poporului nostru, avem datorința sfântă de a-l păstra și înălța la locul ce i-se cuvine. Noi, cu deosebire membrele grupate în jurul Reuniunii acesteia, avem mulțumirea, că atunci când la întemeiere, s'a fixat scopul ei, am închinat străduințele noastre acestui ideal frumos, care stăpânește azi întreaga noastră viață națională. Nainte deci cu Dumnezeu.

Să facem apostolia mai departe! Și ori care dintre noi ar găsi vreo țesătură sau cusătură veche, prețioasă, un costum original, să o transpunem îndată atelierului nostru, înmulțind astfel colecțiile sale. Apoi produselor acestui atelier să le deschidem larg casele noastre, să le împodobim cu ele, căci sânt odoarele poporului nostru, căci mărturisesc despre firea lui aleasă, sânt dovezi neîndoioase despre genul său superior. Astfel purtând steagul nostru mândru vom învrednici și în viitor sprijinul obștei românești, și în deosebi a generosului nostru binefăcător Dr. Ioan Mișu, care scut ne-a dat, când nu am avut unde adăposti atelierul nostru, iar acum, văzând că localul dat înainte nu mai poate încăpe războaiele și fetișoarele înmulțite, dornice de-a câștiga pâinea prin mânuțele lor harnice, ne-a deschis nouă locuri mari, luminoase, în casele d-sale.

Primească mulțumitele noastre călduroase și asigurarea, că jertfa sa frumoasă vom ști-o prețui, prin însuflețirea noastră, cu care vom servi și în viitor scopul nostru ideal!

Declar a 20-a adunare generală deschisă.

8. Un „Apel“ către frații și surorile române din Comitatul Hunedoarei cu privilegiul anului jubilar de 25 de ani al Reuniunii.

În anul în care întrăm se împlinesc 25 de ani de când s'a întemeiat Reuniunea femeilor române din comitatul Hunedoarei, cu scop de-a încuraja și înălța frumoasa noastră industrie națională păstrată și cultivată de veacuri în sânul poporului nostru.

Cu mari jertfe a întemeiat și susține această Reuniune de 5 ani de zile atelierul de țesături și cusături, românești la Orăștie, unde sub îngrijirea sistematică se aplică motivele neîntrecute a vechei noastre ornamentică populară la diferitele țesături și cusături cari eșind din războiul simplu țărănesc și din acul meșter a țărancilor noastre, vestesc apoi peste periferiile țării noastre hărnicia și gustul estetic a femeilor noastre.

Copilițe plătându — toate țărăncuțe neoașe sunt lucrătoarele atelierului, cari pe lângă că învață pe baza cunoștințelor elementare ce posed de acasă arta mai înaltă în țesătorie și cusături, pregătind costume, diferite odăjdii, covoare și alte lucrări ținute toate în cel mai curat stil românesc.

Pentru consolidarea acestui atelier ar dori conducerea Reuniunii, care îl susține, să mărească fondurile sale.

De aceia rugăm toți frații și surorile noastre, că din cauza anului jubilar să se înroleze cât mai mulți și multe ca membri ai acestei Reuniuni, ale cărei nizuințe au fost și sunt apreciate de întreaga obște românească.

Cu dragoste frățescă vă alăturăm deci această listă, rugându-vă să binevoiți a stăruți în cercul cunoștințelor D-voastre să se înscrie ca membri, pentru ca cronicarul viitorului, cari va răsfoi vreodată registrele acestei Reuniuni, să afle pe toți frații și surorile noastre din comitatul Hunedoarei între sprijinitorii artei noastre populare, cărei își dedică această Reuniune toate nizuințele sale.

DIONISIE ARDELEAN
secretar.

ELENA POP HOSSU LONGIN
prezidentă.

9. *Un nou Apel adresat Băncilor române, ca să contribuie la sprijinirea „Atelierului“ din Orăștie.*

Onorată Direcțiune :

Scopul ce urmărește „Reuniunea femeilor române din comitatul Hunedoarei“, prin „Atelierul său de țesături și cusături românești dela Orăștie“, ne pun în față de noi și noi probleme din an în an.

Din ce pătrundem mai adânc în recunoașterea atâtor frumseți și bogății a artei noastre populare, cu atât ni se întărește mai mult convingerea, că aceasta este atât de prețioasă, atât de neîntrecută, încât putem afirma cu legitimă mândrie, că din toate popoarele conlocuitoare în patria noastră, nu are nici unul așa un tezaur de valoare neprețuită! Fantasia fără margini a poporului românesc, se manifestă în așa abundență de forme, încât stăi uimit în fața atâtor plâsmuiri de artă, eșite din sufletul lui creator!

Aproape fiecare ținut are ornamentica sa specială, reducându-se însă în totalitate, în o armonioasă contopire de obârșie comună.

Atelierul dela Orăștie, a produs prin nizuințele sale de-a desvoltă această industrie de casă, în timpul existenței sale de șapte ani, rezultate, cari îndreptățesc pe deplin nădejile și aspirațiile, cari i-au dat ființă.

Înființat din dragoste cătră țărâna română și arta ei, acest Atelier a muncit cu o răbdare stăruitoare: de-a copiat modele vechi, de-a scoate porturile noastre pitorești la iveală, de-a aplica motivele minunat de frumoase, — găsite uneori pe un petec vechiu de pânză, într'un fund de ladă, în cutare cătun sau sat de munte, — pe odăjdii și alte decorative bisericesti; a stabilit un îmbrăcământ predilect de vară

pentru copiii și femeile intelectualilor noștri, cu cusături originale românești, introducând totodată porturi frumoase în salele petrecerilor precum și tot felul de obiecte decorative prin casele noastre.

În acest interval de 7 ani s'a făcut totodată o școală temeinică în această direcție, astfel încât acele 70—80 țărance, cari s'au perândat în atelier primind o remunerație pentru lucrul de peste 20.000 cor., azi prin destoinicia câștigată acolo, întru pregătirea astorfel de lucruri, sunt în stare să-și câștige o existență prin munca lor, scoasă din ac și răsboi.

Această directivă de-a instrui țărancele noastre, ca să poată valora măestria lor în țesut și cusut, am dori s'o dezvoltăm în viitor în dimensiuni tot mai mari.

Mijloacele noastre însă sunt limitate de un modest capital, care nu îngăduie să instalăm toate cele trebuitoare pentru un spor și mai avântat, ce am putea atinge având resursele cuvenite.

De aceea *apelăm din nou la generositatea* băncilor noastre, să contribuie prin darul lor la înălțarea țărancelor noastre, de-a putea crea din arta lor minunată, cu vreme un factor puternic de industrie națională.

DIONISIU ARDELEAN
secretar.

ELENA POP HOSSU LONGIN
prezidentă.

10. Vorbirea dela adunarea generală jubilară.

Onorată adunare generală:

Înainte cu un pătrar de veac femeile române din acest comitat au pus temelii Reuniunii lor.

Au făcut acest pas hotărîtor cu credința în Dumnezeu și în puterile proprii, închinând dragostea și munca lor unui scop frumos.

Inspirate de nobilă însuflețire pentru arta populară, au îmbrățșat cu toată căldura sufletului idea, de a reînvia, păstra și desvolta comoara aceasta scumpă, adusă de străbunele D-voastre dela marginea Tibrului.

Intemeietoarele și membrele actuale ale acestei Reuniuni, au depus ani de muncă stăruitoare, pentru întruchiparea idealului propus: să adune dovezile și probele destoiniciei țărancilor noastre.

În direcțiunea aceasta, a fost îndreptată toată activitatea și nizuințele lor.

Atelierul Reuniunii de țăsături și cusături românești dela Orăștie, concretizează aceste nizuinți și formează piatra unghiulară a celor 25 de ani.

Almanachul întocmit și editat din încredințarea ultimei adunări generale, cuprinde toate momentele însemnate trăite de Reuniune, și atelierul ce susține.

Se desprind din aceste file, voințele și luptele îndărătnice, de a crea în butul tuturor greutăților o vatră caldă și ocrotitoare industriei românești.

Și dacă am isbutit a atinge orecari rezultate pozitive, întru propagarea ideilor noastre, este a se atribui acest fapt și oamenilor noștri superiori și înțelegători, de a întrupa un ideal de mare însemnătate etnică, culturală și național-economică.

Aprecierile onorătoare alor celor mai distinși bărbați și femei, încurajările presei și a obștei românești, morale și materiale ne-au servit în trecut de ajutor neprețuit și are să ne fie pentru viitor puternic stimulent. Aducând prinosul recunoștinței noastre

tuturor, cari ne-au dat sprijinul lor, până departe de cuprinsul comitatului nostru îi asigurăm totodată, că deviza ne-a fi în pragul unui nou period de muncă: „Înainte“!

Orizonturi și perspective noi ni se deschid, cu cât pătrundem mai adânc în domeniul acesta minunat al fantaziei fără margini, în care este fixată arta poporului nostru în deosebitele ei arătări.

Voim în viitorul cel mai apropiat, a lărgi activitatea atelierului, pentru ca cu timpul, să cuprindă toate ramurile industriei noastre țărănești.

Așa, vom cultiva pe lângă lucrurile țesute și cusute, și încreștăturile în lemn, o artă proprie a poporului nostru, cu care s'a deprins de veacuri, producând lucruri uimitor de frumoase.

Aceste sculpturi meștere în combinație cu țesături și cusături, ca mobilier și decorative a bisericilor și locuințelor noastre vor forma problema activității viitoare a atelierului.

Totașa vom preta atențiunea noastră industriei ceramice, stăruind ca olarii noștri să treacă frumoasele noastre motive la decorarea vaselor. Pentru a încuraja olăritul românesc în această direcție D-na Eleftera Mihali a donat 200 cor.

Revenind d-șoara Tiberia Barcian dela actualele ei studii dela Viena, sperăm a deschide și un curs de dantelărie, un ram de industrie cu care țărancele noastre se ocupă și azi pe tot întinsul județului.

Implorând și pentru viitor ajutorul lui Dumnezeu și rugând sprijinul tuturor membrilor acestei Reuniuni declar deschisă a 21-a adunare generală.

11. Scrisoarea mea, adresată adunării generale a Reuniunii ținută în Deva, la 27 Sept. 1919, citită în plenul adunării.

Apărută în „România liberă“ din Deva.

Onorată adunare generală!

Am dorit din suflet să asist și eu la frumoasa serbare de azi, care întrunește femeile române din județul Hunedoarei grupe de peste trei decenii în jurul Reuniunii lor.

Nu pot însă împlini dorul meu, căci în urma pierderii ireparabile, ce am îndurat în urma mutărei la vecinicie a fericitului meu părinte, mi s'au impus multe și grele obligamente, căror trebuie să corespund, chiar și prin jertfirea celor mai ispititoare clipe de înălțare sufletească, cari aş dori să le trăiesc. Mi se împune însă datorința, ca în această zi de sărbătoare mare, când femeile române din județul Hunedoarei își țin prima adunare generală, în mândra noastră țară, dezrobită prin înțelepciunea marelui nostru Rege și vitejia fără pereche a armatei române, să-mi rostesc de aici din depărtare, cuvântul de adâncă recunoștință și mulțumită Reuniunii, care timp de 24 ani m'a învrednicit și distins, punându-mă în fruntea ei.

O fac aceasta cu toată căldura inimei, invocându-mi toate momentele frumoase și duiosase, cari m'au legat de această *instituțiune* culturală. Intemeiată între nespus de grele împrejurări, cari stânjeneau ori-ce avânt și nădejde, femeile române din marele județ al Hunedoarei au împlinit o misiune național-culturală și caritativă, când au înființat *Reuniunea* lor.

S'a recerut toată dragostea înfiăcărată și jertfe până la sacrificiu, pentru ca să întrețină focul vestal la vatra lor, menită să respândească raze de lumină, curaj și nădejde în viitorul neamului, în sufletele obidite.

Mare și sfântă chemare și-a impus Reuniunea, când întemeietoarele ei au desfășurat steagul și au deșus *juruința* solemnă de-a păstra sub cutele lui, mântuirea ființei și sufletului nostru românesc, amenințat din toate părțile cu nimicire de valorile distrugătoare.

Au făcut făgăduință de a fi păstrătoarele trecutului nostru, consfințit prin lupte multe și grele, de a mântui prezentul, în vederea și eluțarea viitorului harnic!

Și-au impus aceste femei române, ca prin rostul Reuniunii lor să facă cultul datinelor și obiceiurilor frumoase strămoșești, să facă propaganda însuflețită și neadormită spiritului național.

Și-au impus, să desgroape o scumpă comoară, ce zăcea ascunsă în umilitele noastre *cătune* și sate: industria de casă a țărâncii române.

Și-au închinat tot zelul și însuflețirea pentru a scoate la iveală mândra artă a femeilor române de la țară, cari prin produsele războiului și acului lor, s'au dovedit de cele mai harnice și neîntrecute deținătoare a unor tradiții, cari ne transpun în vremile Penelopei române.

Portel nostru pitoresc și podoabele minunate din căsuțele muntelor noastre formează o mândrie legitimă a noastră a tuturor. Lor, țărâncelor române și vredniciei lor, și-au închinat femeile intelectuale din acest frumos și istoric județ toată dragostea. Reuniunea a fost veriga de oțel fermecată, care a legat sufletele noastre de sufletele lor. S'au plâsmuit mii de căi și mijloace, cari în butul opreliștelor draconice să ne apropie de ele, ca să le putem șopti, să păstreze limba, legea și moravurile noastre strămoșești și să legene și crească în sunetul doinelor românești pe șoimii munților noștri, cari să ridice odată și odată iar aquila și vulturul roman pe aceste plaiuri moștenite dela străbunii noștri.

Și astăzi, când a venit de la răsărit de soare mândrul nostru Făt-frumos, cu duloasa și încântătoarea Ileana-Cosinzana, iată că voinicii Ardealului desrobit îi întimpină în strale lor albe înflorate cu cele mai alese chindiseli și jură, că vor păstra pentru vecie țara lor mândră și frumoasă.

Sunt ferm convinsă, că bravele românce din județul Hunedoarei, vor fi și în viitor la postul lor de datorință și vor fi pururea sentinele neadormite de a conlucra, ca patria noastră scumpă, redată prin prevedință, să se consolideze și înflorească.

Precum au adus toate jertfele în trecutul plin de jale și de lacrimi, le vor aduce cu dragă inimă, cu cea mai sfântă însuflețire acum, când suntem nu roabele umile, ci cetățenele libere ale României întregite.

Vor depune toate nisuițele nobile, ca prin Reuniunea lor și espositura aceleia atelierul dela Orăștie, pentru țesături și cusături românești, să se propage tendințele frumoase de a con-

serva arta populară, această creațiune minunată a țărâncei române.

Vor face ca portul nostru mândru să pătruudă în toate provinciile alipite, până la cele mai extreme periferii, unde urgia vremurilor apuse a șters caracterul și frumseța etnică a poporului român.

Vor munci cu însufleșirea din trecut, să îmbrace sfintele noastre biserici și casele noastre cu produsele trainice și unic de frumoase ale țărâncelor române, creând astfel un stil popular neaș românesc, care să lege și în exterioritate ținuturile românești, precum sunt legate sufletește pe vecie.

De încheiere mulțumesc scumpelor mele surori pentru tot sprijinul, ce mi-au dat, ca să putem trece această instituțiune culturală în butul tuturor greutăților din trecut la zilele fericite de acum.

Implorând binecuvântarea lui D-zeu asupra Reuniunii și membrilor ei, semnez cu dragoste de soră și distinsă stimă.

Elena Pop Hossu Longin.

Uniunea femeilor române

1. *Vorbire rostită, la Congresul Reuniunii femeilor române, ținut în Brașov, la 17 Iunie 1913.*

Onorat Congres: Doamnă prezidentă.

Să ne dați voie, ca în numele tuturor Reuniunilor de femei române dela noi din țară, să vă aduc recunoștințele și mulțumirile noastre călduroase, pentru nobilul îndemn ce ați avut, de a ne întruni azi aici la acest *congres*, care este chemat a înfăptui îndrumări noi în viața Reuniunilor noastre, cu diferite scopuri filantropice și culturale.

Precum odinioară *nobilele matroane din Brașov au fost primele*, care au înțeles glasul vremilor, și au întemeiat cea dintâi Reuniune de femei române în patria noastră, tot așa este azi, *mama tuturor Reuniunilor noastre* care ne chiamă ca cu puteri unite să conlucrăm la problema viitoare, de-a îndruma niziunți răzlețe spre scopuri unitare pentru binele și fericirea scumpului nostru neam românesc.

Și am venit noi toate reprezentantele Reuniunilor răsărite în urma *Reuniunii mame din Brașov*, să ne inspirăm *tot de aici*, ca odinioară înaintașele noastre de povește înțelepte, cari apoi să le ducem cu noi

acasă, la toate celelalte surori, îndemnând și stăruind, ca concluziile ce se vor aduce în acest congres, de aici înainte nu cu *puteri și energii risipite* să le servim, ci în *armonie și uniune dădătoare de rezultate rodnice*, care este urmarea tuturor concentrărilor cuminți.

Binecuvântarea lui Dumnezeu și a tuturor umbrelor sfinte, cari au brăzdat odată ogorul spinos, să fie cu noi și să planeze asupra lucrărilor noastre!

2. „Mândria femeilor române din Ardeal“.

Articol publicat în ziarul „Carpații“ No. 339 în preajma jubileului de 75 de ani dela înființarea Reuniunii femeilor române din Brașov.

Jubileul de 75 ani al Reuniunii femeilor române din Brașov, este o legitimă glorie, a tuturor femeilor române din Ardeal. Central University Library Cluj

Și cu atât mai vârtos se răsfânge această glorie, asupra actualelor membre ale acestei Reuniuni, precum și asupra înaintașelor nobile, cari înainte cu 75 ani i-au dat viață.

Este această Societate feminină, cea mai veche din tot Ardealul.

Nici concetățenii noștri sași și nici maghiarii cei favoriți și alintați de soarte pe acele vremuri nu au nici una mai vrâstnică.

E o dovadă aceasta, care trebuie fixată, pentru totdeauna, spre a scoate în relief însemnătatea acestui moment istoric cultural, care a inspirat și îndemnat, înainte de aceasta cu 75 de ani, femeile unui popor subjugat și amărât să-și alcătuiască în acele vremuri grele o Societate a lor, spre alinarea și mângăierea atâtor suferințe și lacrimi amare.

Neamul nostru românesc, se sbătea după anii viforoși din 1848 în cel mai desnădejduit și cumplit sbucium. Un zăbranic negru s'a întins peste sufletele românești, după trădarea paserei fatale cu două capete: un popor bun și nobil a fost dat pradă, drept mulțumire, pentru fidelitatea și jertfa sa de sânge, rasei dominante, care cu foc și sabie își execută cea mai crassă răzbunare. Părăsit de un domnitor ingrăt, brutalizat de dușmanii săi de veacuri, acest popor românesc își trăia pe plaiurile Ardealului cele mai grele clipe din existența sa națională.

Culmea s'a atins în tragedia Craiului Munților, înebunit de durere.

Era cel mai delăsător și orfan popor pe tot întinsul Europei.

Strigătul său de durere era înăbușit de teroarea cumplită care s'a deslănțuit în tot cuprinsul Ardealului.

Par'că cerul și pământul s'au aliat contra noastră, de nicăiri nici o nădejde, nici un ajutor, ci prigo-nirile cele mai barbare erau partea românilor nenorociți.

Nefericirea lor era atât de cumplită și tragică încât, delăsător de oameni, a aflat scut și razim în Atotputernicia lui D-zeu.

Acest milostiv părinte s'a îndurat spre poporul său și i a trimis apostoli mântuitori. Biserica strămoșească avea doi luceferi în fruntea sa: pe nemuritorii arhieriei Șaguna și Sterca Șuluț.

Slova românească de altă parte avea pe îndrumătorii săi cu suflet de foc: Gheorghe Barițiu, Iacob Mureșan și tovarășii lor.

Crezul mântuirii și convingerea neclintită, că acest popor are o misiune mare de îndeplinit pe pământ,

erau vestite cu trimbișile reînvierii la conștiință și demnitate națională.

Dârzi și neînduplecați acești atleți turnau în organismul istovit al neamului elixirul minunat al mândriei obârșiei latine și credința în viitor.

Șirul combatanților intelectuali, înarmați cu fanatismul rasei romane, sporea tot mereu, așa încât epoca de după 1848 se poate numi perioada renașterii națiunii române din Ardeal.

D-zeu, ne-a trimis la zile mari, caractere de granit și oțel.'

Doctrinile lor salvatoare, era firesc, să cucească și încurând să se ivească un nou factor — femeia — spre mântuirea neamului. Cele dintâiu române însufleșite, era natural, să răsară din anturajul imediat al marilor dascăli ai scrisului românesc din Brașov.

Mamele și soțiile pleadei luptătoare dela Brașov, au înțeles, primele, să împărtășească lupta bărbaților și să se înșirue și ele înarmate cu dragostea lor înfocată, pentru salvarea sufletului românesc.

Steagul care să cuprindă în cutele sale văpaia însufleșită a acestor suflete mari de femei, era însă greu de înălțat, dată fiind teroarea nimicitoare a oricărui avânt cu tendințe naționale și progres cultural, pentru un popor sortit de împilatorii săi la peire.

Caritatea, această virtute mare creștinească, a fost singură în stare să îmblânzească inimile împetrite ale opresorilor și să îngăduie, după mari și grele lupte, alcătuirea „Reuniunea femeilor române din Brașov și iur“, pentru îngrijirea fetițelor orfane din război.

Infăptuirea acestei Reuniuni, a fost cea mai strălucită izbândă a femeilor române din Brașov și se datorește marilor matroane de pe atunci.

Pilda lor a fost urmată mai târziu, după ce hidra cea cu șapte capete s'a mai răsuflat de răzbunare și retorsiune, de femeile tuturor ținuturilor românești, înființând rând pe rând societăți cu tendințe culturale, filantropice și binișor mai târziu, cu scopul de-a reînvia vechea artă de industrie casnică românească, concretizat în anul 1907, în primul atelier de țesături și cusături românești dela Orăștie, înființat de Reuniunea femeilor române din județul Hunedoarei.

Că ce înrăurire binefăcătoare au avut aceste Reuniuni femeiești în lupta aprigă de desnaționalizare, a deceniilor trecute, trăite sub stăpânirea străină, abia se poate evalua.

Harnicele românce grupate în jurul Reuniunilor lor, făceau cultul celui mai nobil idealism național.

Ramificațiile lor cuprindeau un întreg complex de organizare, străbătute toate de cea mai însuflețită tendință de-a fixa în toate acțiunile lor idea națională.

Statutele smulse din ghiarele unui guvern hain, formau pavăza unde clocoteau cele mai aprinse sentimente naționale, sub scutul cărora, se făcea cea mai estinsă propagandă de a întări în suflete mândria națională, dragostea și alipirea cătră legea strămoșească, cultivarea doinei și datinelor noastre, cari formau puntea de aur între trecut și viitor.

Fermentul miraculos, care a produs întreaga noastră organizație feminină în Ardealul de altădată, a fost Reuniunea femeilor române din Brașov, care își serbează zilele acestea praznicul activității sale binecuvântate de 75 de ani.

Fiițele Tale duioase, răsărite din razele luminate revărsate de Tine, Te salută cu dragostea lor

nemărginită, fericite că pot prăznuî în patria visurilor tale și ale lor, aniversarea Ta de 75 de ani!

3. Cuvântare rostită la Brașov cu prilejul jubileului de 75 de ani dela înființarea Reuniunii femeilor române din Brașov.

*Majestate! Alteță Regală,
Doamnă Presidentă!*

Stăpânite de înfiorare sfântă, venim noi femeile Ardealului, să salutăm cea mai veche Reunitune, în ziua ei de sărbătoare!

Făcând aceasta, cu evlavie ne aducem aminte de întemeietoarele ei, de matroanele nobile ale Brașovului, care ele primele au înțeles, să servească neamul lor, ștergând lacrimi și mângăind orfanii anilor vijelioși 1848 și 1849 rămași ai *vajnicilor luptători pentru cauza sfântă a românismului.*

Vecinică le fie amintirea, precum vecinică va fi recunoștința noastră față de umbrele lor mărețe!

Au priceput aceste femei, să stătorească pentru toate timpurile pilde înălțătoare de iubire înflăcărată, pentru limba și legea românească.

Alături de providențialii bărbați, acelor vremuri istorice, au ridicat un jertfelnic sfânt, unde ele preote-sele mari slujiau cultura și înaintarea unui popor oropsit.

În urma pildei lor au răsărit, în decursul anilor, toate Reuniunile noastre femeiești, cari în anul 1913 au format toate laolaltă: *Uniunea femeilor române din Ardeal.*

Suntem fericite și răsplătite pentru tot trecutul nostru plin de jale și lacrimi, că ni s'a dat să serbăm

această aniversare, în patria visurilor lor și ale noastre, în prezența Majestății Voastre, călăuza și lumina noastră pe drumul datoriei și al muncii!

4. Cuvântare rostită la Abrud cu prilejul jubileului de 50 de ani dela înființarea Reuniunii femeilor române din Brașov.

Onorat Congres!

Doamnă Prezidentă!

Viu mișcate, am pășit pe pământul sfânt al Munților Apuseni, consfințit prin glorioasa amintire, a leghendarului nostru erou, Avram Iancu.

Aici regăsim, urmele neșterse ale tribunilor, centurionilor și legionarilor, cari prin vitejia faptelor militare și demnitate bărbătească, au reprezentat *cauza mare*, a întreg românismului din Ardeal.

Istoria acelor vremuri de mărire, formează una din cele mai strălucite Epopee ale neamului nostru, scoasă la iveală de ostășeasca virtute, a oștenilor cuprinși pe vecie în mitul de mândrie al sufletelor noastre.

Aici, Craiul Munților Apuseni, prin eroismul său și a vitejilor săi, a desrobii și a dat lovitura de moarte în chip fulgerător sistemului feudal, și a eluptat libertatea și renașterea națiunii române.

Eroul, Avram Iancu, va rămânea pentru toate timpurile, întruchiparea ideală a iubirei de neam și simbol de cea mai clasică mândrie națională.

Din plămădeala lui au răsărit, apoi, luptătorii ideii naționale, până la plinirea vremei, când un alt

viteaz dela Răsărit, a consacrat iar, prin virtutea militară, unitatea noastră națională pe vecie.

Mândria noastră, a femeilor române din Ardeal, mai este faptul, că și brațul străbunelor noastre din Țara Moșilor viteji, s'a ridicat atunci, când trebuia apărată cauza mare și sfântă a națiunii române.

Luptele dela Fântânele, cu Palaghia Roșu în frunte și Buciumanele eroice echipate ostășește, dând semnale militare cu tunicele de munte, au dat lumii un spectacol unic de eroice eforturi.

De aceea, scumpe surori, din pământul clasic al acestor munți, stăm în fața Voastră cu evlavie și neșarmurită dragoste, căci salutăm în voi urmașele demne, a acelor eroi și eroine, trecuți în Pantheonul nostru de fală și mândrie națională.

Voi ați continuat tradiția acelor vremuri de vecinică glorie, în chipul cel mai ideal. Ați întruchipat în timp de pace năzuințe culturale și filantropice, într'un nobil elan de-a servi propășirea și înălțarea neamului, prin cultură și fapte sociale.

Reuniunea Voastră, care azi își serbează jubileul de 50 de ani, a fost fortăreața invincibilă, unde conclucrați toate cu zel și însuflețire, pentru scopuri menite a ridica nivelul cultural al acestui ținut, a șterge lacrimi și a alina suferințe.

Un șir nesfârșit de nobile femei române, au stat mereu în jurul steagului vostru mândru, în frunte cu nemuritoarele Voastre Prezidente de pe vremuri, Ana Gal și Ana Filip, a căror memorie să fie vecinică între noi ca pilde strălucite de înflăcărate sentimente de neam și lege românească.

In numele Surorilor din Ardeal, aduc tributul recunoștinței și admirației noastre vouă scumpelor Surori, și vă urăm mulți ani de nobilă și stăruitoare muncă, spre binele și înflorirea neamului.

Elena Pop Hossu Longin.

Reuniunea femeilor române creștine din Cluj

1. „Opsiute de mii de mame“.

Articol apărut în „Calendarul Femeii“ din Cluj, 1927.

România Mare! Ce concepție măreață ești, con-
sfințită cu doruri înăbușite și lacrimi arzătoare alor
multe sute de generații, cari au trăit și murit cu mi-
rajul înfăptuirii Tale!

Acestor suflete chinuite, în cătuși de multe veacuri,
le fâlfâia mereu înaintea ochilor chipul tău mândru,
fără să-l poată stringe și îmbrățișa.

Mamelor române, care nășteau și legănau odras-
lele lor între cântece de jale, le apărea pe o clipă
la fereastră, le zimbea dulce și dispărea iar sub un
nour auriu.

Și așa mereu în cursul vremilor de urgie chipul
tău le alintă visurile în nopți întunecate, că odată și
odată tot te vei sălășlui pe aceste platuri încântătoare.

Și minunea s'a făcut!

A trebuit însă o jertfă mare și sfântă. Opsiute
mii de mame, cari să aducă pe jertfelnicul înfăptuirii
tale, opsiute mii de vieți tinere rupte din inimele lor.

Și au adus mamele eroice această supremă jertfă, pentruca visul milenar trup să se facă.

Azi o dulce Românie, când ești a noastră pe vecie și noi ai tăi, trebuie să înălțăm un altar de închinare acestor eroine, care au înțeles să dea pentru întregirea neamului tot ce au avut mai scump și sfânt în lume, viața tinăra a fiilor lor.

Mame, care au știut crește asemenea eroi, care s'au sacrificat pentru izbândirea unui ideal, cu cânturi serafice pe buze, sunt vrednice asemenea fiilor lor nemuritori să între pe vecie pe cele mai strălucite pagini ale istoriei noastre.

Din generație în generație trebuie să perpetuăm gloria acestor mame legendare, căror le-a fost hărăzit să nască pe făuritorii României mari pe veci întregită.

Pe lângă figurile strălucite a fiilor, trebuie vecinic să strălucească și cele optsute mii mame, cari le-au dat viață. Ar fi o neîntrecută inspirație a unui sculptor să eternizeze prin dalta sa mătașă chipul măreț al acestor mame, care ar intruchipa la fondarea statului nostru simbolul lupoaicei dela Roma eternă.

Toate Societățile feminine de pe teritoriul țării noastre ar trebui să-și formeze un titlu de mândrie, să facă propaganda cea mai întinsă, pentru eternizarea în bronz și granit a celor optsute mii mame, care au adus cea mai mare și sfântă contribuție la înfăptuirea celui mai sublim ideal ce a avut în sufletul său un popor.

Slavă vouă mame fericite, care ați adus pri-nosul sacru țării voastre!

Intreg Neamul românesc vă datorește eternă recunoștință!

2. „Doina românească“.

Articol apărut în „Calendarul Femeii“ din Cluj, 1928.

*„Wo du Singen hörst
Da, lass dich nieder
Böse Leute haben
Keine Lieder“.*

S'a scris mult, foarte mult despre doina românească, dar încă departe nu de ajuns.

Acest mărgăritar al sufletului nostru pare încă tot în fașe și nu e lămurită pe deplin menirea lui la culmi izbânditoare. Avem în doinele noastre o comoară miraculoasă, însă nu ne dăm seamă de valoarea mare, ce zace neexploatăată și neprețuită în ființa ei.

Așteaptă doina mândră pe Făt-Frumosul ei, care s'o trezească ca pe o zină fermecată la viața și gloria ei legitimă. Cu toate că răsună lunci și codri de acordurile ei suave, în goana și învălmășala ce ne stăpânesc înfrigurași, par'că nu auzim accentele gingașe și nu ne înbătăm de aceste melodii răsărite ca o apă vie din izvorul limpede al poporului românesc.

Răsună la șezători iarna, când fusul sfârâie vesel adunând firul subțire din caer; răsună la nunți și ospețe vesele, răsună vara în lanurile de grâu auriu la seceriș, răsună în munții falnici, unde păstori și păstorițe își pasc turmele de cărlani și miorițe; răsună la culesul viilor toamna jelind frunza îngălbinită...

Doina e expresia dorului, jalei și veseliei, trecând apoi dela lirism fulgerătoare la acorduri eroice și haiducești, reprezentând prin gamele fără sfârșit întreg sufletul românesc.

Doina e vecinic nedespărțită de noi. Ea ne-a fost talismanul sfânt în toate timpurile și ne-a trecut vic-

torioși peste momentele noastre tragice ori de înălțare. Vibrează în piepturile noastre neîncetat, de când calcă român pe plaiurile strămoșești și pururea vie va rămânea, căci românul și doina lui sunt nedespărțiți pentru vecie.

Drept aceea trebuie înălțată la locul ce învrednicește, pentru mângăierea și alinarea cu care ne-a alintat veacuri multe dorul, bucuria și jalea noastră. Meșterii tonurilor ar trebui să le adune din provincie în provincie, împreună cu toată bogăția lor de nesfârșite ritmuri și variante.

Adunate la un loc să se păstreze originalitatea lor ca doină populară și tot pe baza lor să se clădească muzica noastră clasică. Toate popoarele culte își fac o mândrie națională din cânturile lor cultivându-le și prețuindu-le ca pe un scump tezaur.

Noi am întrece multe popoare cu frumusețea minunată a doinelor românești.

Au avut și la noi doina pe apostolii ei în Ardeal. Gheorghe Dima, Iacob Mureșianu, Tiberiu Brediceanu și Vidu au scos la iveală doina noastră, dar știm cu ce greutate enorme au avut să lupte acești fanatici îndrăgostiți de farmecul ei. Avântul lor era pururea stinjenit de marea noastră sărăcie, cu care ne luptam mereu, ca popor oprimat al unei dominațiuni haine.

Străinul stăpânitor, în belșugul lui furat din sudoarea noastră, ne-a furat și toată frumusețea eșită din sufletul nostru.

Muzica populară ungurească este aproape pe dea întregul brodată pe motive românești.

Vestita „Repülj fecském“ a lui Reményi și alte multe așa zise „magyar népdalok“ sunt răpite din minunile accentelor șuave ale doinelor românești. Azi

în țara noastră mare ar trebui să-și prăznuiască doina triumful ei.

Cenușotca de ieri ar trebui să reînvie și să devină mândria noastră legitimă, la care o îndreptățește marea ei frumuseță de-o originalitate specifică.

Va trebui ca doina românească să străbată triumfătoare pământul făgăduinței și să înfrățească prin vraja și farmecul ei toate sufletele.

Trebuie cultivată de la colibă până la palat, dela școlile din sate până la templul artelor, unde să i-se dea consacrarea cea mai desăvârșită.

Scena românească să răsunе de dulcele ei sunete fermecătoare, să gustăm înalta plăcere de-a ne mândri cu ceva specific frumos, purtând timbrul etnic al ființei noastre naționale.

Ministrul artelor frumoase să dea îndrumările și sollicitudinea sa generoasă, ca să se formeze coruri pe tot cuprinsul țării, unde doina românească să fie cultivată cu pricepere și cu însuflețirea vrednică de sublima ei frumusețe și marea ei valoare.

Coruri bine organizate pornite în streinătate ar cuceri prin farmecul doinei legănate și pe cei mai dârzi protivnici ai noștri.

Doina răspândită pe întreg continentul ar aduce țării glorie și triumf!

3. „Mădy“ *Aglae Eliad.*

Articol apărut în „Calendarul Femeii“ din Cluj, 1929.

Cu acest nume Te alinta familia Ta distinsă, cu acesta Te-ai introdus în inimele surorilor Tale din Ardeal, când ai venit la noi, ca în numele Slăvitei noastre Suverane să înfăptuiești „Frăția“, care să ocrotească copiii nevinovați.

Ai trecut Carpații pe un amurg de toamnă, cu sufletul plin de dragoste și idealism pentru Ardealul eliberat, ca să-ți dai concursul larg și generos la reclădirea lui, după veacuri petrecute în lacrimi și suferințe amare.

Ai fost o solie, venită dela izvorul invierii noastre, dela căpătâiul vitejilor fără seamăn, unde îngrijai pe cei răniți în luptele năpraznice pentru unitatea noastră națională.

Alături de Regina noastră eroică ai pus sufletul până la sacrificiu, pentru mântuirea oștenilor marelui Rege liberator, cari cu ochii țintă spre Ardeal, au înfăptuit strălucita epopee vrednică de strămoșii lor glorioși.

O! de-ar putea vorbi păreții școalei normale „Vasile Lupu” din Iași transformată în spital și spitalul Sf. Spiridon tot din Iași, cum ne-ar povesti de sora de caritate „Mădy”, care prin energia, curajul și voința sa de fer a știut să-l prezinte ca model de curățenie și disciplină, cum nu s'a mai văzut. Așa ne spune o altă soră distinsă, martoră oculară.

Această activitate nobilă și generoasă ai dezvoltat-o în perioada primă a războiului mondial.

În perioada a II-a a războiului ai mers pe front, la spitalele de sub conducerea Majestății Sale Regina Maria, unde cu zel asemenea cu eroismul, ai lucrat 18 din 24 ore la mângăierea și alinarea „Puilor de lei”, cari au adus supremul sacrificiu pentru țară.

Un distins poet al neamului apreciază asemenea fapte în următoarele strofe :

„Mulțumiri, recunoștințe, inima ta n'a dorit,
Cunoștința faptei bune te-a deplin îndestulit,
Fapta nobilă și bună, poartă 'n sine a sa răsplătă,
Și n'așteaptă dela nime, ca să fie premiată”.

Și totuș... Mama celor bolnavi, a cărei tovarășe evangelică ai fost pe fronturi și spitale, a știut prin

sufletul Ei mare să înțeleagă jertfa Ta și te-a distins cu regeasca Sa prietenie.

Și Tu... aveai o tainică adorare pentru Regina între Regine, care îți trimitea neîncetat semne gîn-gașe de înaltă bunăvoință și apreciere.

În timp de pace ai înțeles iar preocupările Mamel țării, de-a grăbi în ajutorul celor năpăstuiți.

Ai venit în Ardeal, ca să faci apostolie sfântă în numele Reginei milostive, pururea îngrijită de lip-surile copiilor săi.

Ai muncit iar din greu.

Frumoasa operă de binefacere „Frăția Regina Maria“, rămasă în urma ta, este mărturia străduințelor tale de înalt altruism.

Și precum în țară ai fost vecinic însuflețită de a-cimenta sufletele prin dragoste și a le îndruma la fapte spre binele și folosul patriei, tot astfel și în străinătate erai cea mai frecventă propagatoare a in-tereselor țării.

Prin marea noastră compatrioată Elena Văcă-rescu la Paris și alți factori distinși erai vecinic la postul datorinței față de neamul și țara ta.

Și toată această activitate rodnică o desfășurai fără surle și reclame.

Te caracteriza o ținută demnă și o modestie unică. Doar' prietenelor tale le destăinuiai din când în când, succesele tale valoroase. Și Tu... care erai această bună și ideală ființă, ne-ai surprins de Crăciun, cu o veste fulgerător de dureroasă.

A venit dela București, unde ai mers, ca să vezi copiii tăi, pe octogenara ta mamă, soră și frate, vestea sinistră, că ne-ai părăsit pentru totdeauna.

O! ce clipe de durere și măhnire a produs în sufletele noastre acest anunț de necrezut că Mădy... dulcea noastră Mădy, să nu mai vină între noi!

Ai lăsat Ardealul tău iubit, casa cu interiorul său original și intim din str. Grigorescu, unde adunai și împărlășai cu atâta dragoste pe surorile tale!

Ai lăsat orfani pe copiii „Erăției”. Și pe când la București familia ta, care te adora, sta uluită de durere la racla ta și pe când marea noastră Regină te învăluia în mormane de flori și lacrimi, surorile tale nemângăiate din Ardeal îndreptau rugăciuni pentru sufletul tău bun și mare, către Tatăl din cer să-l așeze în corturile sfinților săi.

Dulce Mădy! Vecinică să-ți fie amintirea, precum vecinică va fi durerea noastră că te-am pierdut!

4. Două matroane ilustre ale neamului.

Articol apărut în „Calendarul Femeii” din Cluj, 1930.

† Emilia Dr. Rațiu n. Orghidan

Anul 1929 a răpit neamului nostru o nobilă matroană română. Perderea aceasta a cutremurat, dela un colț la altul al țării toate inimile, căci Emilia Dr. I. Rațiu, prin virtuțile ei alese a fost cea mai reprezentativă figură a femeilor române din Ardeal.

Nimbul ei se deslușește îndată, dupăce prin căsătorie se unește ca vrednică tovarășe de viață, cu marea luptător național Dr. Ioan Rațiu. Dela data acestei uniuni fericite o vedem în viața publică românească, apărând ca o stea strălucitoare și statorind pildă de urmat tuturor româncelor din Ardeal.

Inzestrată dela natură cu însușiri extraordinare, atât intelectuale cât și fizice, a ajuns în fruntea societății românești să aibă un rol conducător, menținut cu mândrie și demnitate în toată viața ei rodnică și binecuvântată.

Învăpălarea sufletului ei, pătruns de cel mai nobil idealism pentru cauza sfântă a neamului, o sugera cu un avânt propriu

ființelor superioare, tuturor surorilor ei. Era pururea la culmea datoriei și reprezenta în viața noastră națională un far luminos care captiva și îndruma toate energiile feminine din vechiul Ardeal, spre culmile acțiunilor energice și demne, ce se impuneau femeilor române în apărarea ideii naționale.

Fie că se ocupa de acțiunile marelui ei soț în momente mari și de grea cumpănă în viața națională, fie pe teren cultural, social și filantropic, Emilia Dr. I. Rațiu era neîntrecută de a-și da tributul de jertfă ori unde s'ar fi cerut.

Pentru a caracteriza sufletul ei eroic invoc un autograf scris pe un evantai ce posedă subscrisa dela procesul Memorandumului.

În totul acestui proces monstruos am cerut figurilor istorice care-l încadrau câteva șire spre amintire.

Emilia Dr. I. Rațiu a scris următoarele:

„De cât să fii călcați mereu
De oameni fără Dumnezeu
Murii mai bine în război
Să nu mai fie neam de voi!”

Așa a știut această femeie mare să-și reverse indignarea sufletului asupra faptului neomenos, când nobilul ei soț și tovarășii săi de luptă au fost condamnați la zeci de ani închisoare, pentru apărarea cauzei mari a Națiunii române.

Ca întregire asupra celor scrise în ziare și broșuri despre această fenomenală femeie, las să urmeze date autentice biografice reținute din cea mai autorizată sursă.

Emilia Dr. Rațiu s'a născut la Brașov în anul 1846 și a primit o educație și a'eașă și națională. S'a măritat în etate de 17 ani cu Dr. I. Rațiu. Abia instalată la Turda a și început munca națională a idealului ei sfânt, pe care a urmat-o până la sfârșitul vieții sale. A început să organizeze reuniuni și societăți, să deștepte spiritul național și dragostea de neam a Românilor cam maghiarizați pe vremuri, din Turda.

Cu ocazia războiului din 1877 a pus la cale o mare acțiune de binefacere, colectând din tot Ardealul bani, îmbrăcăminte și pansamente pentru soldații români, pentru care faptă a fost decorată cu crucea de aur „Regina Elisabeta“.

Când hoardele barbare au năvălit cu miile asupra casei lui Dr. I. Rațiu urlând ca o haită de animale sălbatice și bombardându-o, ea, cu un fanatism de eroină antică, a întonat la pian „Deșteaptă-te Române“.

Cu ocazia procesului pentru Memorand a făcut o întinsă și salutară propagandă în streinăătate, trimițând costume și broderii naționale, cât și fotografiile de-ale țăranilor noștri diferitelor Doamne celebre din Paris, Londra, Oxford, etc. apelând la sprinul lor moral, care a și fost acordat prin grandioasele meetinguri de protestare aranjate în susnumitele orașe de acele doamne de elită.

Înainte de izbucnirea războiului mondial a știut să câștige pe filoromânul Roberto Fava pentru o acțiune de înfrățire româno-italiană scoțând o gazetă în Padua redijată de dânsul și tipărită pe o coloană în italianește și pe cealaltă în românește.

În marele război mondial a fost cea mai duioasă mamă pentru soldatul român. Zilnic fără preget trimetea la front și la spital zeci de pachete cu gazete, cărți de rugăciuni, alimente, țigarete și cuvinte dulci de încurajare.

Emilia Dr. I. Rațiu n'a voit să se refugieze dinaintea primejdțiilor, ci înfruntând cu un curaj de martir toate mizeriile și suferințele, a dorit să primească armata adorată de dânsa cu flori, în a cărei victorie a crezut cu sfințenie. Dorința i-a fost realizată și a avut prilejul să poată organiza o grandioasă primire armatei noastre glorioase.

Cu familia noastră domnițoare a stat în strânse legături de pretenie fiind mult apreciată și iubită de Majestățile lor Regele Carol și Regina Elisabeta, care i-au dăruit fotografiile lor cu dedicații prețioase. Una din fotografiile dăruite de Majestatea Sa Regina poartă următoarele cuvinte:

„Iubirea inimilor este lanțul care mă leagă de pământ“.

Elisabetha.

Asemenea i-a dăruit toate cărțile scrise de Dânsa. Când se vedeau, Regina nu înceta a mângăia pe Doamna Rațiu spunându-i:

„Aveți numai răbdare, căci idealul nostru se va realiza!“

M. S. Regele Carol, când a văzut-o pentru prima oară după moartea soțului ei, a exclamat: „Am fost un mare admirator al soțului Domniei-Voastre, moartea sa însemnează o mare pierdere nu numai pentru Ardeleni, ci pentru întreg Neamul românesc!“.

Emilia Dr. I. Rațiu prin bunătatea ei, prin spiritul și inteligența ei înaltă, prin entuziasmul ei național înflăcărat, cucerea

toate inimile. A fost frumoasă la corp și la suflet, o perfectă tovarășe de muncă și viață a lui Dr. I. Rațiu, căci același ideal și dragoste de neam i-au călăuzit pe amândoi până la moarte.

A murit c'un zâmbet de fericire pe buze, căci și-a văzut realizat idealul pentru care a trăit.

Neamul românesc a răsplătit faptele ei cu o jale unanimă dela un colț până la celalalt al țării, făcându-i o înmormântare cum până atunci nici unei femei române nu i s'a făcut.

† Clara Maniu n. Coroianu

În 29 Iulie a. c. s'a mutat la vecinicie o nobilă fiică a Sălajului, după o lungă și binecuvântată viață.

Clara Maniu a fost depozitara trecutului plin de sbucium și sacrificii, a femeilor române din Ardeal.

Născută dintr'o distinsă familie, care prin ramificațiile Sale multiple a predestinat-o a fi cea mai vrednică reprezentantă a unor tradiții, cari legau trecutul cu viitorul.

Fiica venerabilului Vicar Demetriu Coroianu, a fost crescută în casa părințească, într'o atmosferă de adâncă religiozitate și sentimente înflăcărare naționale.

Și cum casa vicarială din Șimleul-Silvaniei era totdeauna deschisă și primitoare a tuturor luptătorilor de pe vremuri și a tuturor celor năpăstuiți de soarte, cari cereau un sfat ori ajutor părințesc, tinăra mlădiță a multor generații de preoți cu „Crucea în frunte“, în curând a devenit o vestală, care îngrija cu osârdie, ca focul sacru al iubirei de neam și lege să fie pururea viu și nestins.

În sfera senină a caselor parohiale, din comuna Bobotă și Șimleu, s'a format caracterul ei frumos, care mai târziu a consacrat-o să fie româncă învăpăiată, soție model și mamă duioasă și demnă a numeroase-i Sale familii.

Era o fericire să ajungi în contact cu această fțință aleasă, de-o bunătate nemărginită, căci avea darul de-a îmbărbăta și mângăia toate sufletele abătute și năcăjite

Fie că era o persoană intelectuală sau țăran umil, cari îi solicitau sfatul înțelept, toți eșau dela dânsa fortificați sufletește și trupește, căci conform frumosului obicei bătrânesc ale doamnelor și jupâneselor din trecut, aduna plante vindecătoare de prin păduri și livezi, cu cari tămăduia pe săracii bolnavi și suferinzi.

În „Mica ei farmacie“ era leac pentru toate durerile fizice. Și erau aplicate cu vorbe dulci încurajătoare.

În tuscularul ei din Bădăcini era un pelerinaj vecinic, căci acolo, la Doamna mare, erau ierburi tămăduitoare pentru trup și vorbe de mângăiere și alinare pentru suflet.

Pentru a caracteriza acest suflet mare însemn aici o duiosă amintire. În urma relațiilor ce legau familiile noastre cu o caldă prietenie, părinții mei m'au trimis, ca copilă tină, la Lelița Clara, în Zălau, ca alta zi, să mergem cu dânsa mai multe fete tinere la Șimleul-Silvaniei, unde era o mare Serbare națională. În trăsura era Lelița Clara, fiica sa Elena, eu și încă două prietene tinere.

În sborul nostru spre Șimleu, smeii prinși la trăsură, s'au speriat de ceva și au luat-o în goană nebună, de-a lungul șoselei. Vizitiul ne mai putându-i stăpâni, deodată ne-am pomenit răsturnate pe o gomilă de pietre, lângă un șanț adânc.

Cu chiu și vai am eșit de sub trăsură, spre fericire, aproape neatline însă speriate grozav.

Scumpei noastre Lelița însă i-s'a întâmplat o adevărată catastrofă, zguduitoră puternică rupându-i mâna.

Admirabilă a fost și în aceste clipe de spaimă și groază. Uitând durerea ei sfâșietoare, s'a interesat numai decât de noi cele patru copile și cu zimbet de sfântă pe buze, ne mângăia și liniștea zicând: „Nu e nimic, fetele mele, dau laudă lui Dumnezeu, că nu vi s'a întâmplat vouă nenorocirea mea“.

Din așa stoftă era țăsuț sufletul acestei femei extraordinare și astfel a ajuns să fie stăpână pe toate inimile.

Așa am cunoscut-o noi, cei din patria ei mai restrânsă, atât la conducerea Reuniunii femeilor române sălăgene, cât și în momentele de supremă jertfă, când a stat, ca ostatică în fața curții marșale a dușmanilor milenari, primind cu fruntea senină sentința de moarte, pentru adorata ei Națiune.

De acela, ne închinăm cu smerenie și evlavie în fața mormântului proaspăt dela Bădăcini, care închide în sânul său o mare româncă și o falnică fiică a Sălajului.

5. Zâna depe Valea Someșului.

Articol apărut în „Calendarul Femeii“ din Cluj, 1931.

Aș vrea să înmoi condeiul meu în roua zorilor,
aș vrea să prind cântul păsărilor din crâng, aș vrea

să am un penel vrăjit de-a zugrăvi lunca păstorilor cu toate mirezmele și tot murmurul izvoarelor străbătute de fluier duios, pentru a încadra un chip dulce de zină bălae, care pe vremuri stăpânea toate inimile de pe valea încântătoare a Someșului.

Da, era stăpână absolută prin vraja ființei sale, ruptă din lumea basmelor, când zinele bune și milostive umblau pe pământ, spre mângăierea tuturor sufletelor obidite.

Erau pe atunci vremuri grele și de grea cum-pănă pentru poporul românesc.

Acest neam nenorocit era sortit de o fatalitate crudă să ducă o viață amărită pe platurile încântătorului Ardeal, între împrejurări atât de tragice și neomenoase, încât și pietrele plâneau de jalea lui amară. Nicăiri nu era pentru el o rază de lumină, ci parcă ceriul și pământul s'ar fi conjurat în contra lui, de a-l desființa din lume.

Inzădar un cortej întreg de tradiții formau patrimoniul său imprimat în întreaga sa structură, fiul Romei din răsărit se sbătea izolat de frații săi de origine latină și ducea o luptă desperată cu un vrăjmaș tiran, care vroia să i răpească sufletul românesc.

Din când în când un vaet strident umplea văzduhul european, dând alarmă în lumea civilizată despre lupta eroică a acestui popor pentru drepturile sale individuale și naționale. Dar scris era, că numai la ivirea unui Craiu viteaz dela răsărit să înceteze blăstemul.

Dar până atunci trebuia ținut plept zi de zi, cu opresorii neîndurați și îngâmfați.

Cine alții, decât fiii și fiicele sale răsărite din trunchiul său străvechiu apărau cetățuia română în această luptă inegală.

Cronicarii vremurilor vor spune odată și odată câte suflete și inimi s'au sacrificat pe jertfelnicul iubirei de neam și lege pe tot întinsul Ardealului.

Intre aceste figuri de mucenici se va pomeni pururea cu evlavie numele blândeii și Duloasei Doamne a Chizenilor: Viorica Mihali. Era aceasta o ființă înzestrată cu calități atât de gingașe și delicate încât un mit legendar s'a țesut în jurul numelui ei.

Blândă, milostivă, de-o bunătate îngerească a străbătut în scurtul ei popas pe pământ toate colțurile Ardealului, pentru a lăsa pretutindeni mângăere și alinare în urma ei.

Pe lângă aceste însușiri ale sufletului mai era o româncă înflăcărată și pururea însuflețită pentru marile idealuri ale națiunii sale adorate.

Orice acțiune pornită spre înălțarea neamului afla în Viorica Mihali o aprigă și neîntrecută sprijinoare.

Toți copiii nimănuii erau ai ei, ocrotiți și mângăiați ca de-o mamă dulce. Câți studenți lipsiți, câte talente tinere promițătoare, câți țărani umili și năcăjiți erau îmbrățișați și ajuturați de această femeie ideală, care era toată suflet și inimă.

În vacanța de vară conacul moștei Chizeni era populat de-o puzderie de copii buni și talentați ai iobagilor fără nume, cari toți erau ocrotiți și alinați de buna și milostiva lor patroană, ca la începutul școalelor să fie îndreptați tot de dânsa la diferitele focare de cultură, ca să învețe carte.

Avea apoi un dar deosebit de-a face binele în adevăratul sens al scripturii: „Să nu știe stânga, ce face dreapta“.

Câte fapte anonime de măreață milostivenie față de aproapele năcăjit și amărit are la activul ei!

Întreg parcursul ei pământesc a fost un șir neîntrerupt de fapte naționale și creștinești. Ea a fost prima în Ardeal, care ca să cimenteze cât mai îndisolubil legăturile sufletesti dintre noi, care formau țaria noastră în mijlocul luptelor grele, a făcut propaganda dragostei de-a ne numi „frați“ și „surori“.

Când se adresa cu zîmbetul ei dulce unui „frate“ sau unei „surori“ în interesul unei mari cauze de obște, cine i-ar fi putut rezista?

În marea dramă a poporului român din Ardeal, la procesul monstruos pentru „Memorand“, Viorica Mihali a avut un rol foarte însemnat mai cu seamă la închisoarea din Vaș, unde s'a stabilit cu „Bibilica“ îngerășul ei, ca să fie întru toate de ajutorul celor întemnițați.

Ea era legătura între cei din interiorul temniței și între cei cari în lipsa conducătorilor trebuia să ducă greul luptei dinafară.

Câte jefite sufletești și materiale a adus această nobilă femeie numai în această etapă dureroasă, ce-a străbătut neamul nostru!

După plinirea osândeii celor nevinovați, când s'a întors cu nobilul ei soț Dr. Teodor Mihali și copilii adorată la vatra familiară, soartea nemiloasă i-a răpit odorul scump pe „Bibilica“ ei dulce.

Când sufletul candid al fetiței ei unice a străbătut într'o noapte înstelată de iarnă la albastrul cerului, acolo, unde îngerășii așteptau pe tovarășa lor cu cântări serafice, atunci... s'a dus și toată fericirea mamei din lumea aceasta. Cu creștinească supunere, în voia Domnului a primit lovitura, când a trebuit să

așeze odorul ei dulce în cripta depe vârful cu dor al Chizenilor.

Opt ani a supraviețuit pierderea copilei resignată, dar străpunsă de germenul morții neîndurate.

Nici în acest timp dureros n'a încetat însă, până la ultima răsuflare, să continue operele ei naționale și de binefacere.

Azi mama și copila se desmeardă în raiul frumos al lui Christos, în acea fericire sfântă ce aici pe pământ le-a suris o clipă.

Freamătul codrului, murmurul întinselor ape ale Someșului și prinosul de recunoștință și admirație al tuturor fraților și surorilor din Ardeal să veghizeze la căpătâiul lor!

ASTRA

•••

1. Conferința mea ținută în Cehul-Silvaniei, la 31 Decembrie 1924, cu prilejul adunării generale a „Despărțământului Băsești”.

A apărut în „Sălaj” No. 2 și în „Transilvania”.

Odată și acum...

Țin să fixez, în cadrul acestor două cuvinte expunerea, ce doresc să fac, cu toată dragostea nemărginită ce-mi stăpânește sufletul, de-a reconstrui un trecut *nu prea îndepărtat*, și de a strecura consecințele logice asupra prezentului.

Țin, ca în legătura ședinței de azi, a Astei, să fac unele mărturisiri și evocând trecutul nostru, să învederez ca printr'un bilanț, dacă aptitudinile și străduințele noastre au dat greș sau ba, în vâltoarea zilelor ce străbatem.

Dacă am făcut progres spre bine, să ne fie un *stimulent* spre perfecționare, iar dacă *nu*, să nu întârziem a zice un „Pater pecavi” și să ne redresăm și să unim toate calitățile noastre superioare, spre a îndrepta lucruri și fapte, pentru o asanare prodigioasă.

Lumina trecutului străbate prezentul nostru de azi, prin idealismul de care era imbibată întreaga

noastră organizație națională. Veacuri de urgie, *trăite* într'o robie milenară, ar fi repus ființa noastră etnică, dacă nu sădea Dumnezeu în sufletele noastre chinute un idealism fără margini, fără limite. Acest idealism sfânt ne-a întărit ca odinioară, în era persecuțiilor creștinești, pe atâția martiri și mucenici.

El ne-a ajutat nu numai să suportăm toate vijeliile cari s'au deslănțuit asupra noastră, ci să înfruntăm și stăpânim toate piedicile cari ni se puneau în cale.

În mijlocul frământărilor multe și grele, *idealismul rasei noastre* ne-a fost mântuirea.

A fost busoala sigură, care ne-a călăuzit corabia pe marea viforoasă, mereu, mereu spre farul luminos, unde sufletul nostru întrezărea destăinuirea divină: „In hoc signo vinces“.

Să ne oprim pe un minut și să reprivim trecutul nostru sbuciumat și să urmărim, cu o sfântă pietate, străduințele înaintașilor noștri.

Acest Ardeal frumos, înzestrat de Providență cu comori îmbelșugate pe întinsul său, adăpostea o populațiune autohtonă de o străveche obârșie.

Un anachronism fatal i-a rupt brusc legăturile ce avea cu un patrimoniu mare, neasfințit.

Deodată cu amintirea falnicului legendar, care semnala dela cetate la cetate viața noastră viguroasă, pe aceste plaiuri s'a întins o noapte neagră, fioroasă asupra Daciei Felix de odinioară.

Veacuri a trebuit să treacă, până am pătruns prin negura vremurilor de urgie.

Și deodată, ca prin farmec s'a făcut lumină!

Înainte noastră, s'a arătat un miraj nedescris de frumos, s'a arătat mărețele conture ale Romei glo-

rioase și ni s'a înfipt în suflete *credința sfântă*, că suntem vlăstarul din răsărit al ei.

Dela întemeierea acestei credințe se lămuresc, se cristalizează și iau ființă concretă nizuințele noastre.

Atavismul unei vechi culturi, ce-a domnit pe aceste plaiuri odată, a sguduit întreaga ființa noastră.

Sub forme timide la început și tot mai îndrăzneț, a pătruns organizmul nostru idea salvatoare, de a scutura sgura veacurilor și de a fi iarăș: pionerii culturii și ai civilizației în răsăritul Europei.

Cronicari cu vlers de foc, suflete eroice se ivesc, cari întăresc credința înscrisă pe vecie în conștiințele noastre.

Fixat odată în suflete acest crez, n'a mai fost putere să-l isgonească, a trecut năvalnic asupra tuturor vicisitudinelor.

El a fost totagul proptitor, în butul tuturor piedecelor artificiale și brutale.

Inaintașii noștri, cu structura lor dârză și neînfrântă, ne călăuzeau neincetat spre luminișuri, ne îndrumau spre calea mântuirii.

Așa s'a clădit, cetate după cetate, unde s'a în circuit ființa noastră românească, înfruntând cu bravură orice atac de *desființare*.

Rând pe rând, sau pus temelii solide instituțiilor noastre culturale, având credința fermă că: un popor valorează atât, câte aptitudini spre adevărată civilizație produce.

Intre aceste așezăminte de redeșteptare, s'a ivit în anul 1861: „Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român“. Figurile noastre mari, Metropoliții Andrei baron de Șaguna, Alexandru Sterca-Suluț, Gheorghe Barișiu și pleiada ce îi incun-

jurau, și-au dat bine seamă, când prin stăruinți necurmăte și lupte grele, cu „locotenența c. r. transilvană“, au cedat înființarea acestui focar de cultură, care să unească toată cărturăria neamului, pentru a ridica talpa țării la conștiință națională și a-i lumina cărările spre a eși din întunerecul îngrozitor, unde o tiranie de veacuri a ținut, de când a apus Vulturul roman din stema țării sale.

Toată intelectualitatea noastră de pe acele vremuri, o vedem înșiruită cu însuflețire sub cutele steagului biruitor, ce s'a arborat cu mândrie, de acești giganți ai gândirei românești.

Decenii dearândul s'a lucrat cu zel și nobil idealism, de-a ridica acest areopag cultural, din ce în ce mai sus.

Toate greutatele enorme, cu cari trebuia să lupte, căci mii de apucături din partea opresorilor le stin-jeneau avântul, mândra noastră Asociațiune progrese mereu, având incurând ramificații prin despărțămintele sale în tot Ardealul.

Adunările sale anuale erau adevărate praznice naționale, unde să întâlneau români din patru unghuri, spre a să întări și însufleși de dogmele mântuitoare. Și cât era de greu atunci comunicația și cât era de redusă în mijloace intelectualitatea noastră !

Și totuș, s'au adus toate jertifele cu o mare și sfântă însuflețire !

Natural, că nici noi sălăgenii din părțile extreme ale românismului, nu am rămas impasibili față de zguduitorile tendințe, ce se revărsau ca o lavă în tot cuprinsul românesc. Și doar' am fost cei mai harnici și însufleșiți stegari ai instituțiunei noastre supreme culturale.

Invoc mărturia contemporanilor mei, cu cât fast și entuziasm se țineau adunările anuale ale despărțământului sălăjan.

Câtă muncă și stăruință s'a cheltuit, o adevăresc arhivele acestui despărțământ.

Pentru a învedera câtă însuflețire și entuziasm a fost odată în anul 1878, când s'a ținut prima oară adunarea generală a Asociațiunii la noi în Sălaj, în Șimleul-Silvaniei, să-mi dați voie, să vă citesc din amintirile mele, referitoare la acel eveniment unic de frumos și neuitat.

Anul 1878 ne-a adus nouă sălăjenilor, un eveniment cultural. Asociațiunea Transilvană pentru literatura și cultura poporului român și-a ținut prima dată adunarea generală în Sălaj și anume în orașul Șimleul-Silvaniei.

Cluj / Central University Library Cluj

Întreg Sălajul s'a pus în mișcare, în fața acestui mare eveniment — ca să poată primi cu toată demnitatea, cea mai de frunte instituțiune culturală românească, la care avea să participe cei mai distinși bărbați ai noștri.

S'a hotărât: să se facă, din acest privilegiu, un adevărat praznic național și să se afirme țara marelui Bărnuțiu, vrednică de cinstea deosebită ce i se face. Un comitet mare s'a format, care pregătea o serie întreagă de serbări frumoase în vederea adunării. Tot ce a avut Sălajul mai de seamă s'a îndatorat să facă totul, ca cele două zile ale adunării, să rămână amintiri frumoase neuitate tuturor participanților.

Vicarul Barboleviciu, tata, Andrei Cosma, Ioan Maniu, Dr. Ioan Nichita și o mulțime de preoți entu-

ziași și toți naționaliștii buni, se puseră în fruntea comitetului și făceau toate pentru asigurarea bunei reușite.

Tineretul la rândul lui încă s'a pus pe lucru, să contribue și el, ca această manifestație culturală a Sălăjenilor, să reiasă cât să poate de bine.

Dansurile naționale ca Bătuta, Călușerul, Romana, erau numai din nume cunoscute pe atunci în aceste părți.

Un profesor tânăr entuziast, Sever Mărcuș, era apostolul înflăcărat de a introduce în Sălaj aceste dansuri eroice și Romana acest poetic și elegant joc de salon.

Țin minte, cum ne adunam, ca sub conducerea lui maestră, să învățăm noi fetele tinere și universitari, dansurile noastre frumoase naționale, ca apoi la balul Astrei, să facem surpriză plăcută iubiiților oaspeți, cu dor așteptați, din Ardeal, să vadă că și în Sălaj pătrunde tot mai mult tot ce românesc.

Ei, dar năcazul era, că nici lăutarii nu știau să zică jocurile aceste. Mai înainte dar trebuiau instruiți aceștia.

Tânărul nostru profesor izbuti însă cu toate greutatețile, eșa încât, când sosi seara de 5 August 1878 cu balul mult așteptat, erau și orchestra de lăutari și dansatorii tineri perfect învățați, în cât iubiiții noștri oaspeți fruntași veniți din toate centrele Ardealului, erau foarte plăcut surprinși, văzând cu câtă eleganță și precizie joacă tineretul din Sălaj toate jocurile românești.

Erau foarte animate aceste repetiții în fiecare seară, când la una, când la alta familie din Șimleu. Par' că-l văd și acum pe acest tânăr elegant, cu ochi

visători, cu ce însuflețire se punea în fruntea cetii sale tinere și cum ambiționa să ne mândrim și fălim cu jocurile noastre.

La 3 August a sosit comitetul central cu oaspeții ardeleni la Ciucea, ultima stațiune a drumului de fer. Aici au fost așteptați de către comitetul aranjator din Șimleu și de mulțime mare de intelectuali Sălăjeni, cari veniseră cu trăsuri multe, multe, spre întâmpinarea lor.

Dela Ciucea până la Șimleu e un drum foarte frumos și pitoresc și așa, — deși cam lung, regiunile încântătoare ce se părăndau și interesul ce-l stârnea acest colț de țară necunoscut până aici celor mai mulți oaspeți, a făcut, ca călătoria până la țintă, unde erau cu dor și nerăbdare așteptați, să fie plăcută și interesantă.

Noi între aceștia făceam ultimele pregătiri la Șimleu și pe la 5 ore mulțime mare ne-am adunat la capătul orașului, unde se făcuse o grandioasă poartă de triumf. Nu peste mult bubuituri de treasuri, de pe Măgura, anunțau că convoiul cu oaspeții doriți se apropie.

Acuși să auziră tropotele cailor și peste câte-va minute iață i opriți înaintea porții. Urale nesfârșite îi întâmpină, o bucurie de nedescris a izbucnit din toate piepturile. Era un moment istoric pentru Sălăjeni, să vadă cea mai înaltă instituțiune culturală românească la ei, reprezentată prin fruntașii cei mai aleși ai neamului. A venit nemuritorul George Barițiu, Consilierul Iacob Bologa, Dr. Iosif Hodoș, Iosif Vulcan, — ca să amintesc numai pe câți-va din garda frumoasă și mare, cari veniseră să cunoască țara lui Bărnuf. După o vorbire însuflețită a venerabilului vicar Bar-

buloviciu, între sunete de fanfară și muzică, s'a făcut intrarea solemnă în oraș, unde toate stavăzile și ferestrele erau pline de mulțime mare de conaționali maghiari, iar curioși și surprinși de manifestarea aceasta frumoasă și demnă a românilor, se uitau la conductul impozant, care se părea că nu mai avea sfârșit.

Aranjatorii sprinteni conduceau pe oaspeți la cuartirile pregătite, unde erau adăpostiți cu brațele deschise și cu tot felul de bunătăți răcoritoare, până ce orele 8 să ne adune pe toți la *seara de cunoștință* din sala Teatrului orășănesc.

Venise cu comitetul central și o gardă frumoasă de tineri din toate părțile, — astfel buna reușită a părții sociale a serbărilor a fost deplin asigurată.

Altă zi, a urmat o liturghie solemnă în noua și impozanta biserică, iar imediat s'a ținut cu un fast sărbătoresc, prima ședință, în sala mare a Teatrului orășănesc.

Seara s'a dat un prea frumos concert, cu concursul tinerilor teologi Gherleni, unde s'a cântat doine și cântece românești, în diverse instrumente, soluri și coruri foarte bine interpretate și cu declamări în-suflețite întrețesute.

A doua zi, s'a ținut ședința ultimă și în seara din 5 August, un splendid bal cu toate dansurile românești perfect executate, a încheiat programul acestor zile neuitate pentru tot Sălajul și oaspeții iubiți, cari veniseră din mari depărtări, să cunoască aceste părți extreme ale românismului.

Așa a fost odată!

Și acum?...

Nu vreau să jignesc aceste momente senine, cu acuzări oricât de motivate, ci mă mărginesc, să rog și să implor pe toți frații și surorile mele din Sălaj, ca să ne întoarcem iară la vechiul Idealism, creator și izbăvitor.

Prin darul lui Dumnezeu și vitejia armatei române, avem o țară mândră și mare.

Avem o mamă dulce în România întregită, care reclamă dela toți fiii și fiicele sale *muncă roditoare*, spre consolidarea și fericirea ei.

Să fim iarăși stegarii harnici deodată ai frumoasei Silvania, pe care o am moștenit dela înaintașii noștri și pentru a cărei ființă românească ei atâta au luptat și suferit!

Să îmbrăçoșem Astra iară, cu vechea dragoste și căldură, căci în programul ei este un mănos câmp de muncă pentru fiecare ucetățean conștient al țării noastre.

Să nu mai decurgă ședințele și adunările ei, într'o atmosferă de nepăsare păcătoasă, ci să le dăm duhul mântuitor al sufletelor noastre.

2. *Vorbirea mea ținută la 2 August 1925, în comuna Sălsig, jud. Sălaj, cu ocaziunea adunării generale a „Despărțământului Băsești” despre :*

Portul românesc și industria de casă.

În aceasta mândră zi de sărbătoare, care ne-a întrunit în satul vostru primitiv, țin să vă spun câteva cuvinte despre portul românesc, industria de casă a femeilor române și rostul lor în viața noastră românească.

Industria de casă a femeilor române, ne transpune în vremuri îndepărtate și ne conduce în căsnicia

străbunelor noastre *din vechiul imperiu roman*. Istoria ne spune, că matroanele romane erau de-o proverbială căsnicie și de-o sirguință, care să întrecea cu aceia a albinelor muncitoare.

Până când bărbații erau duși la lupte grele, ca să apere granițele vastului imperiu, ori munceau ca agricultori harnici țarinele, ele îngrijeau de gospodăria casei, creșteau eroi și eroine din copiii lor.

În cadrele acestei gospodării era cu deosebire cultivat țesutul și cusutul, căci pe acele vremuri nu existau fabrici, cari să confecționeze pânza și alte stoffe de îmbrăcăminte, ci toate acestea erau făcute de mâinile harnice ale străbunelor noastre. Vă puteți închipui, ce muncă uriașă a fost aceasta, când pe lângă îmbrăcămintea familiei mai trebuia îngrijit și de lipsurile alor sute de mii de ostași, pe cari azi îi îmbracă fabricile industriale.

Și aceasta nu e doar' poveste, sau legendă, ci adevăr istoric, pe cari îl susțin pietrele scoase din pământ, unde admirăm sculpturile fine făcute pe pietre cari ne înfățișează pe vechile romane cu furca la brâu, sau țăsând pânza în război întocmai ca și strănepoatele lor de azi. Eu încă port pe deget o astfel de piatră, care înfățișează o romană cu furca la brâu aflată la Moigrad vechiul Porolisum.

Și de aceste se află mii și mii desgropate din jurul vechilor cetăți și păstrate azi în diferite muzee, cari depun mărturie despre hărnicia femeilor romane de *acum două mii de ani*.

În decursul vremilor, s'a perfecționat din ce în ce mai mult arta țesutului și cusăturilor romane.

În vechile stampe admirăm ornamentica lor fabuloasă de o fantasmă fără margini dar cari erau toate

o admirabilă armonie în motive și culori. Toga bărbaților și peplumul femeilor le vedem chindisite în mii și mii de variații, toate ținute însă într'o desăvârșită conglăsurire de forme.

Nimic strigător, nimic supărător, ci o contopire armonioasă a întregului.

De sine înțeles, că nu erau nici fabrici de vopseli pe acele vremuri, ci boielile pe cari le întrebuințau vechile romane la cusăturile lor, erau făcute din diferite plante și coaje de copac, și deaceia se numiau aceste boieli vegetale.

Erau aceste boieli de o frumuseță și trăinicie neîntrecute. Așa numitul roș pompeian întrebuințat cu predilecție în ornamentica romană este o culoare neajunsă în compunerea ei până în ziua de azi. Așa meștere mari erau străbunele noastre, de-a scoate din plante toate mândrețele de culori cu cari își împodobeau îmbrăcămintea lor.

Tot așa de meșteri mari se adevereau și bărbații în domeniul artelor plastice și arhitectură, încât admiră și azi lumea întreagă statuile diferitelor zeiități păgâne precum ruinele *Coloseului*, a *Forului roman din Roma* și alte clădiri monumentale de dimensiuni uriașe provăzute cu apeducte și alte instalațiuni, cari denotă toate înaltul grad de civilizație a Romanilor.

Dar ca orice mărire lumească așa și aceia a strămoșilor noștri a ajuns cu vreme în declin. Marele nostru poet Alexandri în poemul său clasic „Sentinela română“ descrie în chip plastic prăbușirea marelui imperiu.

Statul mândru înfloritor forma obiectul de cucerire a tuturor barbarilor hrăpareți dela Nord și Răsărit.

Dând năvală din toate părțile asupra împărăției a urmat prăbușirea și ingenunchierea vulturului roman.

Multe secole amare s'a sbătut apoi fiul Romei, desmoștenit din marele său patrimoniu, sub diferite dominațiuni streine.

Streinismul l'a încolțit ici coala, dar n'a putut nici cu fer, nici cu foc să-l desbrace de ființa sa romană, căci mereu geniul său latin îi sta alături și îi șoptea în momente grele, mândrul dicton strămoșesc: „Civis romanus sum“.

În toate manifestările și-a păstrat mândria originii sale și aceasta i-a fost mântuirea când s'a renăscut ca paserea Phoenix pe creștetul Carpaților. Și aceasta mândrie de șoimi a fost alimentată în toate veacurile de urgie de femeia română.

Aceasta ființă plăpândă s'a adevinit în toate cataclismele sbuciumului național de un conservatorism dârz și depozitara cea mai fidelă a tradițiilor, cari ne legau uneori prezentul trist cu trecutul glorios.

Ea ne-a consemnat în sanctuarul căsniciei sale cânturile vitejești, cari conțineau acorduri voinicești de departe depe malurile Tibrului, ea ne-a păstrat legendele eroice cari au înarmat pe strănepotul Romei să sferme cătușile milenare și să renască iară în Dacie Felix de odinioară pe toți frații de o limbă și de o lege.

În creerul munților, unde tendințele de desnaționalizare de pe vremuri găseau tot atâtea fortărețe de rezistență, s'a păstrat și portul vechilor romane aproape neatins.

În jurul Ulpiei Traiane depe țara Hațegului ne apar ca niște zâne mândrele pădurence în portul lor daco roman.

Pe vechile confinii militare la Bistrița, Năsăud, Banat, Tulgheș, apoi Săliște, Bran, Zăguzeni precum aproape în tot interiorul Ardealului vedem frumoasa noastră îmbrăcăminte românească, neștirbită și neatinsă de influențe streine.

Numai în periferiile din nordul Ardealului și-au pierdut caracterul românesc porturile țăranilor noștri. Aici a și fost mai grea lupta între molochul cutropitor și rezistența de apărare.

Dar deodată cu fanfarele eliberătoare o puternică infuziune de entuziasm a intrat și pe aceste platuri, care merită să ne regenereze portul și să-l înalțe iară la vechea lui mândrie.

Putem afirma fără nici o exagerare că portul mai frumos și pitoresc nu are nici un popor din toată Europa.

Streinii, cari vin să viziteze țara noastră, rămân încântați și uimiți de tablourile frumoase ce li să prezintă ochilor văzând îmbrăcămintea fermecătoare a țăranilor noștri.

Dacă este așa, cu cât trebuie să ne mândrim noi mai mult cu aceasta comoară scumpă eșită din sufletul nostru românesc și mântuită în decursul atâtor veacuri de urgență în toată frumusețea și originalitatea ei.

Trebuie deci și noi acești dela periferii să îmbrățoșem iar vechile izvoade rămasă nouă de străbunele noastre.

Să lăpădăm portul streinului, care șigmatizează ființa noastră românească cu pecetea unei sclăvii de multe secole.

Expoziția voastră întocmită din acest prilej de propagandă culturală ne dovedește că românele de pe aceste ținuturi cultivă și ele pe o scară întinsă in-

dustria de casă. Furca și războiul sunt tovarășele nedespărțite în câmpul muncii feminine, cu ajutorul cărora să pregătește îmbrăcămintea familiei, locuinței și se acoper lipsurile gospodărești.

Ni se prezintă dovadă neînduioasă a hărniciei și vredniciei voastre.

Numai că timbrul și înfășoșarea lor sunt de caracter strein.

Iubite surori! Depunând toată recunoștința noastră pentru nizuințele voastre harnice cu cari cultivați țesutul și cusutul, vin să vă rog în numele nostru a tuturor, cari am venit azi aici la voi să vă vedem și să petrecem o zi neuitată în mijlocul vostru, să deschidți larg inimele voastre pentru frumosul port românesc, să-l îmbrăcați pe acesta și să lăpădați halna streinului ca o amintire din vremuri pe veci apuse, doreroase. Voi fetelor și nevestelor tinere, folosiți la țesăturile, cusăturile și chindriselele voastre mostrele vechi și străvechi din ornamentica noastră românească. Lăsați tipurile pocite cu cari streinii vă storc banii pe la târguri, nu mai coaseți pe pânzele voastre păseri și alte figuri urâte, ci reveniți la altifele, sălbănașii și pușorii românești cari în întregimea și derivatele lor prezintă o variație de motive și culori, cu cari îmbrăcându-vă veți fi tot atâtea zine frumoase și încântătoare.

Să luăm pildă dela îngerul păzitor al țării noastre, dela Majestatea Sa Regina Maria, care îmbracă cu atâta mândrie ia și cătrința românească aceste odoare distincte și originale ale poporului său.

Ducem cu noi ferma convingere, că această zi de sărbătoare va fi totodată și renașterea poporului românesc pe aceste plaiuri și că încurând vom avea

bucuria sufletească să vedem satele noastre îmbrăcate în mândrele strale și izvoade românești!

Dumnezeu ajute ca așa să fie.

3. Cuvântarea mea ținută în comuna Nadișul român, la 22 August 1926, în fața mormântul lui Iacob Botiș.

A apărut în „Meseșul” și „Biruința”.

Scump Erou și Martir al Neamului!

„Am venit la mormântul Tău, să ne închinăm memoriei Tale și să aducem prinosul recunoștinței noastre pentru jertfa Ta neprihănită adusă pentru ideea națională!

Anul 1906 va rămânea pururea memorabil, pe aceste plăiuri, pentru lupta dârză și neînfricată dovedită față de o stăpânire barbară, care voia, nici mai mult, nici mai puțin decât să smulgă sufletul nostru românesc!

Am dat opresorilor milenari avutul nostru, viața flăcăilor noștri mândri, cari au sângerat pe toate câmpurile de luptă, pentru pasărea monstruoasă cu două capete, dar mândria și sufletul nostru nu le-am dat nici odată!

Ori cât de modest și umil acest moment ascunde în Sinul său un suflet mare.

Un țăran răsărit din plămădeala marelui Horea și Crișan — cari primii au înțeles, în Ardealul încătușat, să se jertfească pentru ideea națională și desrobirea neamului!

Luptele de multe decenți, cari s’au dat în Silvania, — în frunte cu părintele și căpitanul nostru George Pop de Băsești, au fost lupte de guerila, dela

om, la om, pentru demnitatea națională și pentru izbândirea unui ideal, care-și fâlfăia aripile din depărtări!

Azi, suntem fericiți să încununăm mormântul Tău în patria visurilor noastre în România Mare pe veci întregită!

Mormântul acesta a devenit un simbol, un crez sfânt, care se concretizează în sufletele noastre asemenea mormântului: „soldatului necunoscut“, căruia se apleacă toți genunchii! Iacob Botiș! Fie-Ți memoria eternă, precum va fi recunoștința noastră față de Tine și jerifa ta nobilă!

Dormi în pace! România Mare veghează asupra mormântului Tău!“

4. Vorbirea mea ținută în comuna Băița jud. Sălaj, în vara anului 1929.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Iubiților frați și surori,

Precum ați auzit și la sfânta biserică prin graiul Domnului Protopop, noi am venit azi aici la voi în numele celui mai vechi așezământ cultural înfăptuit pe vremuri de către cărturarii cei mai aleși ai poporului românesc din Ardeal. Înaintași noștri își dădeau, perfect seama că între împrejurările grele în care sbătea neamul nostru pe acele vremuri de vrăjmășească stăpânire ungurească, trebuie să aprindă o făclie care să lumineze cu razele învățăturilor bune și folositoare poporul românesc, care sângera din mii de răniți care era copilul nîmănu și care singur era sortit în Europa să fie stăpânit de patru dominațiuni străine de neamul și credința sa strămoșească.

Așa acești înaintași ai noștri, cu mari jertfe și greutate, au înființat „Asociațiunea pentru literatura și

cultura poporului românesc" cu alte cuvinte s'a alcătuit o societate, care să îngrijească scrisul și învățământul poporului nostru, înființând și susținând școli românești, unde dascălii noștri bătrâni erau apostolii și îndrumătorii credinței și ai deșteptărei poporului și cari îngrijeau ca niște mucenici de odraslele lui să nu fie răpite de către hainul dușman stăpânitor.

Trebue să știți că toate aceste dominațiuni străine aveau ținta de-a desființa pe român și a-l contopi în rasa lor străină. Așa acest popor era delăsat în voia sorții, prigonit cu foc și fer pentru legea și ființa sa românească, nu avea altă mângăere, decât ochii să-și plângă amarul pe plaiurile răsăritene ale Europei, unde l-a așezat marele nostru strămoș împăratul Traian.

Atotputernicul D-zeu, care poartă grija și destinul popoarelor, s'a îndurat spre acest popor românesc, care era chinul de-o iobăgie grea și cutropitoare și a trimis acestui neam martir fii luminați cari să-l deștepte și conducă la o țintă mai fericită. I-a trimis preoți cucernici și înflăcărați învățăcei ai lui Christos, cari propovăduiau evanghelia Celui restignit pe cruce și evanghelia iubirei neamului românesc. I-a trimis dascăli umili și săraci dar cu bogate însușiri sufletești, cari alături de biserică creșteau în școlile noastre fiii și ficele iobagilor români în frica lui D-zeu și dragoste românească. I'a trimis cărturari înțelepți prin societatea înființată în anul 1861 să l conducă la mântuirea sufletească și mândria națională.

Noi suntem reprezentanții acestei societăți și am venit la voi să vă spunem, că acest așezământ cultural, înfăptuit de cei mai străluciți bărbați ai neamului nostru, vă trimite salutul său călduros și vă roagă prin noi să dați ascultare nizuințelor sale de

a vesti, până în satele și călunile cele mai îndepărtate, învățăturile sale mântuitoare și conducătoare la buna stare și fericire. Prin vitejia românească s'a eluptat o țară mândră și frumoasă, România Mare, în care suntem noi stăpânitorii.

Această Patrie slăvită, răscumpărată cu atâta jertfă și sacrificii, pentru ca să fie cu adevărat mare are lipsă de cetățeni luminați, cinstiți și harnici.

Un preot mare al neamului Țichindeal zicea pe vremuri cu viers de foc: caute, caute mărita nație românească și mai ales popor nu va fi pe lume ca și tine. Așa dară, vă îndrumăm din tot sufletul să trimiteți copilașii voștri la școală să învețe carte, ca apoi prin învățatura primită acolo să fie plugari harnici, cetățeni luminați și soldați viteji, cari la rândul lor să apere țara noastră scumpă de orice năvălire dușmană, ca hotarele ei eluptate cu atâta sânge eroic să fie pe vecie neclintite. Vă îndemnăm să fiți fii și fice — ai sfintei biserici strămoșești, la umbra căreia s'a adăpostit ființa noastră românească în vâltoarele atâtor vremi de urgie și prigoană sălbatică, mă adresez cu deosebire vouă, mameilor, să împreunați mânuțele copilașilor voștri din vrâsta cea mai fragedă la sfinte rugăciuni precum să i-i îndemnați tot mereu la virtuți frumoase creștinești atât de plăcute lui Christos, care a zis când a fost pe pământ: „Lăsați copiii să vină la mine“.

În loc de sudălmii și blesteme, cari — cu durere se aud atât de des în satele noastre din gurile mameilor față de greșelile copiilor, să-i dojeniți cu cuvinte blânde, poate în cazuri date și mustrătoare, dar totdeauna isvorâte din sufletul mamei creștine, care are o răspundere mare înaintea lui D-zeu, pentru

creșterea și învățătura copilului încredințat grijei sale de mamă.

Pururea să vă fie înaintea ochilor, mame creștine, casa dulgherului Iosif dela Nazareth, unde prea curata vergură Maria creștea cu atâta sfințenie pe micul Isus și unde această sfântă familie ne-a lăsat pilda veșnică de felul cum trebuie să trăiască o viață bine plăcută lui D-zeu, o familie creștină.

Vă îndemnăm mai departe ca în toate manifestările vieței bărbați, femei de-o potrivă, să fiți întru îngrijirea casei, grădinei și îmbrăcămintea familiei... al darului agonisit cu trudă; să puneți la o parte bani albi pentru zile negre.

Asifel îndreptând mersul vieței voastre veți trăi în frumoasa noastră țară plăcut și fericiți și veți fi mândria patriei române. V'am adus cu aceasta ocaziune niște cărți pe care le încredințăm D-lui părinte, ca să le păstreze ca baza unei biblioteci populare. Aceste cărți scrise pe graiul poporului de scriitorii noștri vă vor da îndrumări folositoare pentru multe lucruri bune și frumoase.

5. Conferința mea ținută în comuna „Asuajude jos“ jud. Sălaj, cu prilejul adunării generale a „Despărțământului Băsești“ în anul 1930.

Iubiți frați și iubite surori,

Cu deosebită plăcere am venit noi oărturarii în satul D-Voastre primitor, pentrucă știm din auzite, despre hărnicia comunei Asuajul de jos.

Suntem informați despre trezirea, cinstea și sâr-guința țaranilor noștri din acest sat frumos și așa se face că am venit cu dragă inimă în mijlocul D-Voastre,

ca să petrecem câteva ceasuri împreună. V-am adus tot sufletul și dragostea noastră, ca trimișii celei mai vechi societăți culturale „Asociațiunea transilvană pentru literatura și cultura poporului român“, pe care a întemeiat-o înaintașii noștri acum șaptezeci de ani, între împrejurări nespuse de grele, gemând poporul român și cărturarii săi sub călcâiul dușmănos al ungarilor.

Acest focar de cultură, aprins de cei mai de seamă fii ai neamului nostru, a stat în acest răstimp în neîntreruptă legătură sufletească cu poporul dela țară. În butul tuturor opreliștilor, ce ni s'au pus în cale de către vrăjmașii noștri slăpânitori, asociațiunea noastră a trimis necontenit merinde sufletească poporului, învățând și încurajându-l spre toate pornirile bune și folositoare.

Mare parte prin asociațiune s'a mântuit ființa noastră românească, până la plinirea vremii, când a sunat goarna eliberării de sub jugul străinului.

Indurarea lui Dumnezeu și vitejia românească au pus capăt sclăviei noastre: azi suntem cetățeni liberi ai României-Mari.

Avem o țară frumoasă și binecuvântată de Atotputernicul, pe care noi o stăpânim și-i gustăm bună-tățile.

Sigur că mai sunt încă de înlăturat multe greutăți și necazuri, urmări ce le resimțim încă după grozavul războiu, care a cutremurat lumea din temelii. Să fim însă numai harnici și muncitori și ne va ajuta Dumnezeu să ne așezăm Țara pe fundament trainic și dătător de belșug în viitor.

Pentru izbândirea acestui viitor, să suferim greutățile zilei de azi și să avem credință neclintită în zilele frumoase ale țării noastre.

Noi, agricultorii români, am fost pururea muncitorii harnici ai gliei; decât tot ce scoteam din ea prin sudoarea feței noastre, o foloseau străinii.

Neamțul dela Viena și ungurul dela Budapesta, băteau în pîteni toată truda și agoniseala noastră. Și nu numai atât, dar își băteau joc, în fel și formă, de poporul blând și bun al Ardealului, care răbdător cum era, se mulțumea c'un bruj de mămăligă, până când ei, stăpânitori haini, se răsfățau în belșug și bună stare. Mult a contribuit poporul român la strălucirea Vienei și a Budapestei, căci tot ce producea brațul său harnic se ducea în Austria și Ungaria, căci paserea cu două capete era pururea flămândă și în veci n'o puteai sătura îndeajuns. Acum, că s'a înălțat vulturul român peste Carpați, să ne ațintim ochii spre București, capitala țării noastre, cu gândul sfânt și curat s'o înălțăm pe aceasta la mărire și strălucire, prin virtutea noastră românească.

Capitala țării e chipul care reprezintă voințele și dorințele noastre, deci trebuie să-i punem o diademă (cunună) luminoasă pe cap, ca să-și reverse razele strălucite peste mări și țări impunând respect și putere neînvinsă popoarelor ce ne înconjoară. Cu cât se va consolida și întări Țara, cu atât se va sălășlui bunăstarea și mulțumirea între cetățenii ei.

Am muncit atâtea veacuri pentru interese străine, hai să muncim acum cu puteri îndoite pentru Patria noastră dulce România-Mare.

Să nu precupeșim nici o jertfă pentru mărirea ei. Sângele și avutul nostru sunt ale ei, iar ea, mama noastră duloasă, va ocroti și strânge la sânul ei pe toți fiii credincioși ai săi.

Pentru ca să putem fi cetățeni vrednici ai Patriei, trebuie să fim înainte de toate fii credincioși ai Sfintei

noastre Biserici, creștini neprihăniți și temători de Dumnezeu.

Câtă vreme vom fi ostași credincioși ai lui Hristos, Dumnezeuul părinților noștri va plana pururea asupra noastră și ne va împărtăși de toate harurile sale cerești.

Să nu suferim între noi sectari blăstămați, cari ca niște lupi se vâra în staulul oilor și cari, prin farizeismul lor primejduesc ispășirea sufletelor noastre.

Să facem zid invincibil în jurul bisericii lui Hristos, să cinstim toate așezămintele Sale, căci acele nu sunt operele oamenilor, ci obârșia lor este divină.

Să îmbrățișăm și îndrăgim școalele revărsătoare de lumină și știință, căci în prezent și viitor numai popoarele culte se vor putea afirma. Să fim agricultori harnici și sârguincioși muncind din ce în ce mai bine ogoarele noastre; să ne umplem grădinile cu pomi aleși și legume bune și sănătoase; să creștem vite și galițe frumoase; să ne împodobim dealurile cu vii iar în jurul casei să sădim cât mai multe flori.

Să fim cetățeni cinstiți și cu demnitatea țării, făcând din piepturile noastre zid de apărare contra tuturor dușmanilor săi, ca să putem, ca odinioară strămoșii noștri Romani, să zicem cu fală și mândrie: „Civis Romanus sum“ (sunt cetățean Român).

6. Conferința pe care am ținut-o în comuna Odești, jud. Sălaj.

Idea națională.

Venind azi în satul D-Voastre, în numele Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român, suntem fericiți să vă zicem un bine v'am găsit călduros.

Am venit și v'am adus toată căldura sufletelor noastre stăpâniți de dorința ferbinte ca clipele petre-

cute împreună să fie îndreptate spre scopurile mărețe pe care le urmărește această Societate de multe decenii în sânul poporului românesc din Ardeal.

Această Societate culturală este cea mai veche înfăptuită de înaintașii noștri, între împrejurări grele și cu multe jertfe.

S'a înfăptuit pe vremuri de grea obidă, când Ardealul mândru era stăpânit de străini de neamul și sufletul său românesc. În tot timpul acela de grele încercări, această Instituțiune înaltă a fost preocupată de mântuirea noastră făcând propaganda cea mai estinsă pe toate terenurile vieții noastre culturale.

Ea a întemeiat burse pentru fiii noștri, să poată învăța carte, ca apoi ca intelectuali ai neamului să fie conducătorii firești ai poporului din care făceau parte. Ea se introducea pe toate căile posibile în mijlocul plugarilor noștri cu învățături înțelepte pentru toate trebuințele lor, ca să poată fi agricultori harnici și fii devotați și însuflețiți ai neamului românesc. Toate nizuințele Astei erau îndreptate ca conștiința noastră națională să fie pururea trează și neadormită pentruca ceasul mare al eliberării din jugul străinului să ne afle români întregi, pe deplin pregătiți de misiunea înălțătoare ce ne-a hrăzit Dumnezeu în țara făgăduinței România-mare.

Indurarea lui Dumnezeu, înțelepciunea unui Rege mare și viteaz, devotamentul și patriotismul sfinților și vitejia fără seamăn a ostașilor noștri, iată că ne-a așezat pe vecie în hotarele unei țări din cele mai frumoase și bogate din tot cuprinsul Europei.

Fiul Romei, desmoștenit de-o vitregă soarte milenară, părăsit de drepturile sale individuale, iată-l

stăpân pe o țară care-o scaldă Dunărea, Nistrul și Marea Neagră.

Mare și sfântă moștenire!

Acum a sosit vremea să arătăm lumii că suntem vrednici de un patrimoniu cum puține popoare au în lume.

Trebue să fim sentinela harnică în răsăritul Europei, cetățeni devotați și cuminți ai patriei și fii cucernici ai bisericilor noastre sfinte și drept măritoare.

Acum se cer fapte prin cari să ne afirmăm moștenitori vrednici ai acelor strămoși, cari au stăpânit lumea odată.

Și iată că tot Astra, care ne-a trecut dela întineric la lumină, reîntinerită parcă de suflul libertății din țara liberă, apare în mijlocul nostru ca o mamă dutoasă și îngrijorată de viitorul fiilor ei.

Prin Despărțămintele și secțiile sale pătrunde dela orașe până la cele mai îndosite sate și cătune, aducând lumină și muncă creiatoare în mijlocul nostru. Ramificațiile sale se estind îmbrășosând un complex care cuprinde întreaga noastră viață națională culturală și economică.

Idea națională e luceafărul strălucitor, care călăuzește rodnică sa activitate. În toate manifestările sale se desprinde motivul imbibat de doctrina aceasta alcătuitoare de stat și neam.

Ce e idea națională?

Cel mai sfânt sentiment în care se comprimează toată structura unui popor mândru de trecutul, prezentul și viitorul său. Toate acțiunile mari ale unei națiuni trebue să poarte timbrul ei de consacrare.

DEOSEBITE

1. Scrisoare adresată contelui „De Gubernatis“.

Cu data de 14 Martie 1885, apărută în ziarul „L'indépendance Roumaine“ Nr. 2238 ed. A. la 20 Martie 1885 și în ziarele „Gazeta Transilvaniei“ și alte contemporane cu comentare.

Monsieur le comte,

Par les journaux de notre pays, j'ai appris que, faisant un voyage en vue de recherches scientifiques, vous avez pris la résolution de visiter la Transylvanie.

Soyez le bienvenu, Monsieur le comte, dans cette antique patrie fondée par l'aïeul des Latins d'Orient. Soyez le bienvenu dans ce pays que la Providence a orné de trésors inépuisables, que la nature a paré de ses chefs-d'oeuvre.

Soyez le bienvenu parmi vos frères qui, à votre entrée dans leur patrie, fêtent justement le centenaire de leurs martyrs: Horia, Closca et Crisanu qui, il y a cent ans, arrosèrent le sol de leur sang et furent les premiers en Europe qui, même avant la Révolution française, levèrent le drapeau qui porte les sublimes maximes de Liberté, d'Égalité et de Fraternité.

Ici, vous trouverez une source féconde pour vos recherches. Loin de moi, Monsieur le comte, la pensée téméraire de vouloir vous indiquer la voie que vous avez à suivre dans vos recherches; mais laissez-moi, au moins, la consolation d'espérer, que ces modestes lignes, dictées par mon amour pour la nation, vous serviront à la connaître telle qu'elle le mérite en réalité, et non, comme il arrive très souvent chez tous les autres étrangers, par les récits malveillants de ceux qui nous entourent.

Sans doute vous trouverez là un peuple pauvre, sans instruction, peu semblable à ses frères d'Occident; mais ce serait pour vous une mission sublime de scruter les causes de sa misère.

Pourquoi est il pauvre et sans instruction, quand la nature a dispensé si généreusement ses richesses sur la terre de sa patrie? Pourquoi?...
BCU City Central University Library Cluj

Que Dieu vous aide à trouver la vérité. Oui, que Dieu vous aide, car on a plus d'une raison pour vous la cacher.

Permettez, Monsieur le comte, que je vous demande une chose, une générosité digne de votre renom: Quoi qu'on vous dise concernant le passé ou le présent de ce peuple, gardez-vous, je vous prie, d'y ajouter foi avant d'avoir consulté votre cœur; je suis sûre alors que votre sentence sera juste, car votre âme élevée ne pourra accepter les injustes accusations dont l'accablent ses ennemis.

Pendant votre séjour dans la Transylvanie, j'élèverai mes prières vers le Très-Haut pour qu'il daigne accorder votre sympathie à ce peuple si opprimé et si digne d'un sort plus heureux; qu'il daigne donner

voastră amicitie la ce popor izolat de ses freres d'origine et qu'une force brutale veut priver maintenant de son unique tresor, garde avec tant de pieté par ses ancetres: sa langue maternelle.

Rentré dans votre belle Italie, élevez votre voix pour défendre une cause aussi sainte que la lutte d'un peuple pour ses droits individuels et nationaux, d'un peuple qui veut vivre et mourir en roumain et qui ne renoncera jamais à sa langue et aux traditions de ses pères.

Faites cela, Monsieur le comte, et le roumanisme bénira à jamais votre mémoire.

Que la justice éternelle bénisse et conduise vos pas.

Une Roumaine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. *Scrisoare adresată deputatului Komjáti Béla deputat în camera ungară.*

Cu data de 19 Februarie 1900, comentată în ziarele „Gazeta Transilvaniei“, „Tribuna“, „Arad és vidéke“ și alte ziare contemporane.

Stimate d-le deputat,

Permite ca o femeie română, care-și iubește ferbinte patria și nașlunea, să-și spună opinia asupra ultimului d-tale discurs parlamentar.

Înainte de toate, declar că acel ton, până acum neobicinuit chiar și în camera maghiară, cu care dl deputat discută rezolvarea chestiunii naționalităților, m'a indignat profund.

Pentru-că, deși de decenii întregi suntem în clar cu planul de maghiarizare, până acum mai mult sau

mai puşin mascat, dar faptul, că astăzi, în faţa ţărei şi a lumii, un deputat maghiar enunţă sus şi tare că maghiarimea are politiceşte şi socialiceşte dreptul de a ne maghiariza, — aceasta, până acum, în asemenea formă, *nimeni n'a îndrăznit s'o spună.*

Ei bine, stimate d-le deputat, permite ca în punctul acesta să-ţi răspundă tot atât de categoric o femeie română.

Până când acea nenorocită de axiomă a maghiarizării s'a accentuat numai politiceşte, noi femeile n'am intrat în desbatere cu d-v., ci am încredinţat problema asta bărbaţilor noştri.

Îndată-ce însă chestiunea asta veţi s'o transpuneţi şi pe terenul social, — veţi avea de furcă cu fiecare femeie română.

Noi ne iubim ferbinte patria, ale cărei gii veacuri de-arândul le-a udat sânge românesc eroic, şi în numele sfânt al acestor eroi protestăm, că patria asta ar fi apărat-o numai Maghiarii, iară noi am fi numai elementele primite şi tolerate din graţie ale acestei ţări.

Di deputat provoacă societatea maghiară, ca prin maghiarizarea noastră să inaugureze munca unei a doua alcătuirii a patriei.

În punctul acesta dă-mi voie să te întreb: ce îndreptăţeşte pe Maghiarii din această ţară polinaţională să constituie o naţiune maghiară unitară?

Dacă până acum, veacuri de-arândul, am trăit împreună, ca tot atâtea rase deosebite, iar din aceasta nici-o primejdie nu s'a abătut asupra patriei, — de unde vezi acum, d-le deputat, şi în care fapt îndiscutabil, primejdia care ar exista pentru patrie?

Și de oare-ce elementele societăței maghiare le constituie bărbații și femeile, deopotrivă, mă provoc la un fapt istoricește justificat.

Pe filele istoriei maghiare aflăm exemple strălucite de iubirea înflăcărată a femeilor maghiare față de patria și națiunea lor.

Și aceste nobile și exemplare femei au probat în fapte mărețe dragostea față cu patria și poporul lor. Fie zis spre gloria acestor entuziaste fiice ale patriei, că aceea ce priviau ele din partea lor drept virtute și drept iubire de patrie, nu o contestau nici femellor de altă naționalitate.

Sunt ferm convinsă, că urmașele demne ale acestor matroane maghiare de odinioară trăesc și astăzi în Ungaria. Tot astfel sunt convinsă, că zădar nic ar apela dl deputat la acestea, ele nu se vor angaja nici-odată la o problemă atât de ingrântă, ca să atingă mândria națională a femeilor de altă naționalitate.

Pentru-că, da, d-le deputat, *noi sântem mândre de a fi Române !*

Mândre ne provocăm la trecutul nostru, la prezentul nostru, la viitorul nostru.

Trecutul nostru, e un trecut plin de glorie, prezentul nostru, e nizuință nobilă de a desvolta cultura noastră națională după modelul popoarelor culte apusene; și astfel progresând, privim cu încredere în viitorul care asigură *dreptul existenței* fiecărui popor ce progresează pe asemenea căi.

Ai putea, d-le deputat, să împaci cu morala politică și socială faptul, că pe un astfel de popor, a cărui conștiință națională este atât de desvoltată,

Maghiarul vrea să l recunoască fiu credincios al patriei numai ca renegat?

Istoria tuturor timpurilor și a tuturor popoarelor amintește cu scârbă numele acelor, cari și-au renegat nașiunea și religia.

Și dacă frații noștri maghiari își păzesc caracterul național ca pe cel mai temut tezaur, de ce voesc să ne discute nouă acest drept și să ne despoaie de naționalitatea noastră?

Aceasta nu-i nici drept, nici morală, nici dreptate și astfel nici odată nu va fi în folosul, ci numai în dauna iubitei noastre patrii.

Iată punctul nostru de vedere, domnule deputat, și dela acesta nu ne vor abate nici „teama“, nici „iubirea“ fățarnică.

Drept încheiere, numai atât : Puteți spune și puteți face d-v. ori ce, noi ne-am născut aici Români și voim să trăim și să murim ca Români în țara asta.

Cu stîmă

Elena Hossu Longin n. Pop

3. „Dor și nădejde“.

Din „Revista Orăștiei“ 14/26 Ianuarie 1895.

Revenind din partea nordică a patriei, unde pentru un timp am fost silită să stau vreme mai îngelungată, am reafiat pitorescul Ardeal, în multe privințe, schimbat.

Las', că pe când m'am dus eu, era încă vară caldă și astfel și clasicul pământ a lui Corvin și Horia, avea farmecul particular, cu care o vară dulce, înzestrează colini, păduri, văi și câmpii.

Astăzi o privești cu totul schimbată!

Codrul vesel, în loc de podoaba lui verde, apare făcut și acoperit de zăpadă.

În loc de cânt dulce de privighitoare și fluer melancolic de păstor, tăcere tainică întâmpină pe călător, care vara cu predilecție petrecea la sinul codrului răcoritor.

Căci oh! câtă plăcere îți oferă un codru des și frumos, cu râuri cristaline, poteci și cărăruși, cari par'că te invită a intra tot mai adânc în misteriosul labirint de smaragd.

Apoi — Românul doară nici nu are prietin mai drag decât codrul.

În poezie și în doinele sale codrul este cântat cu atâta gingășie, încât tovărășia lor va fi vecinică până a fi Român voinic și codru verde și 'nflorit!

Fiind Românul despărțit timp mai îndelungat de camaradul său iubit, cu cât dor se adresează către el la reîntoarcere, cântând:

„Codrule, codrule,

„Ce mai faci drăguțule!”

Și acum acest codru, drag și iubit, pe care înainte de aceasta cu câteva luni l-am lăsat, în deplina sa frumseță, mă primește albit, făcut și trist.

O melancolie adâncă mă cuprinde când l-am revăzut și dispusă ușor la contemplați, am parcurs timpul, care a produs în natură metamorfoza de azi.

Și vai! multe amintiri amare sunt legate de acest interval, căci nu mai puține furtuni viscoloase a trecut asupra inimilor românești de atunci, decât asupra codrului, care rând pe rând l-a despoiat, una câte una, de frunzele lui...

Mulți copaci uriași au căzut jertfă săcurii nemiloase; s'a rărit codrul mândru și frumos...

O primăvară vino, vino! trimite razele tale dulci să reînvie totul de suflarea ta caldă și dătătoare de viață! Adie lin asupra codrului, să înverzească iară stejarii și alți vlăstari să răsară în locul copacilor loviți!

Și par'că o rază din pisc de munte, se ivește deja! Străbate prin amorțeală și încălzește inimile cuprinse de ghiețoasa răceală a iernii.

Lumină, căldură și speranță premerg înaintea ei! Acest trias introduce, cu anul nou, mult dorita foaie românească, în casele noastre ca să aibă și acest mare district, un focalar, un centru de întâlnire.

Fie ca „Revista Oraștiei“ să devină pentru noi Români un far luminător și să realizeze speranțele legate de aparițiunea ei!

În această așteptare o salutăm cu bucurie și zicem Redactorului ei un călduros: „Inainte cu Dumnezeu!

4. „Noi prin noi“.

Din „Gazeta Transilvaniei“ 17/30 Septembrie 1911.

Vorba profetică a iubitului nostru Nicolae Iorga, trebuie să fie crezul nostru al tuturor, dacă voim o îndreptare serioasă în întreaga noastră viață națională românească.

Stând încă sub vraja înălțătoarelor serbări culturale dela Blaj, cari vibrează încă puternic în sufletele noastre, să ne folosim de această emoție sfântă,

spre a ne trage seamă de tot ce am întrelăsat în trecut și tot ce va trebui să facem în viitor, pentru ca să ne afirmăm tot mai mult, ca factori și propagatori ai unei culturi specifice românești, fie referitor la trecut, prezent, ori mai vârtos, punând baze noi pentru viitorul neamului nostru.

Pentru-că a sosit ora a unsprezecea și puțin mai este dacă nu ne vom așterne, unul câte unul, pe muncă serioasă.

Fiecare în sfera sa de activitate, datori suntem, după talentul mai mic sau mai mare, a ne pune toate forțele, spre a servi cu devotament sfânt cauza mare a culturii noastre.

Noi nu putem aștepta dela nime nimic, — bugetele statului se înmulțesc și prin contribuiriile noastre, dar nu dau nimic în schimb, pentru ca și noi să putem ținea pas cu recerințele culturale ale timpului.

Gazetele noastre comentând marea însemnătate a serbărilor decurse de o istorică pomenire, desbat probleme noi, cari vor trebui puse în lucrare pe toată linia și fără amânare, dacă voim serios în viitor să fim considerați ca factori culturali în această țară; trebuie să privim marea adunare jubilară de piatră unghiulară, pusă în zidul templului nostru cultural și cu toții „meșteri, calfe și zidari să urcăm schelele“, cărând fie care, var, nisip și cărămidă, pentru a isprăvi — cu o zi mai înainte — falnica zidire!

Nu pe fiecare dintre noi ne vor fi sărutat muzele pe frunte la nașterea noastră; deci nu putem contribui toți, cu un intelectual superior, la progresul nostru cultural.

Geniile, cari reprezintă lamura culturii unui neam, se nasc foarte rar, — dar ostaș harnic al acestei culturi poate și trebuie să fie oricare dintre noi.

Cum se poate atunci că „Asociațiunea“, care reprezintă aspirațiunile culturale ale unui popor de trei și jumătate milioane, să aibă la jubileul ei semi-centenar numai 2431 de membri?

Pentru ca să se știe: dușmanii noștri nu se înspăimântă de numărul unei mase crude, respect le impune numai un popor disciplinat, cu aptitudini și cu forțe culturale.

Fiind așa, unde sunt preoții celor două metropoli și celor cinci vlădicii? Unde sunt învățătorii? Unde e codrul acel mare de advocați, directori de bănci, profesori și alți intelectuali?

Unde e țărănimea noastră mai fruntașă, cetitorii atâtor gazete, redactate după priceperea lor, unde li se învederează pe înțelesul lor rostul așezămintelor culturale?

Dacă răsfoim registrele întocmite în preajma adunării jubilară și vedem un număr atât de disparent al membrilor Asociațiunei, cu drept cuvânt stăm uluiți în vederea indiferentismului cras, care se arată față de această instituțiune nobilă, eluptată cu atâtea jertfe pe vremuri de cătră înaintașii noștri.

Petrec cu atențiune, de un șir lung de ani, adunările despărțămintelor din diferite ținuturi.

Se convoacă adunarea generală, se anunță prelegeri populare, disertațiuni, s. c. l.

Comitetul aranjator din partea locului invită și el în legătură, obligata „petrecere cu dans“.

Ce se întâmplă la adunare?

Participă de regulă 20—30 inși, cari când se suspendă ședința, pentru înscrierea membrilor noi și plățirea taxelor, se strecoară frumușel pe ușă, ră-

mânând abia câți va, cari cu chiu cu vai, după multe stăruinți, se înscriu ca membri.

Când vine rândul disertațiilor, fie ele cât de instructive, auditorul se compune de regulă numai din membrii comitetului și directorul despărțământului, cari cu gravitatea, cu care ascultă pe bietul conferențiar, par, așa, un fel de narcotic caraghtios, care are menirea să amorțească senzibilitatea disertantului jignită prin nepăsarea vătămătoare față de lucrarea sa, compusă cu atâta bunăvoință și devotament.

Urmează conform programului, banchetul, unde răsună o serie de toaste sforăitoare, de cuvinte goale. — Sara la petrecerea cu dans însă, trăsurile se țin lanț, cari toate grăbesc spre târgușorul sau satul, unde se ține adunarea despărțământului, toate încărcate, încât, fie sala ori șura pentru joc cât de încăpătoare, de regulă se adeverește că e prea mică.

Se joacă până 'n zori, cu multă „animație“; uneori se joacă chiar și dansuri străine.

Mamele și fetele gătite foc, în mătăsurii și danțele; abia ici coala, apare timid câte un costum național.

Numai ziua albă împrăștie lumea multă către vetrele lor.

În tot timpul acesta sau nu vezi țărani de loc, ori apoi ei stau smeriți pe la uși și ferești, ulmiți și nepricepând, ce anume prăznuesc domni cu atâta alai? Bietul popor, ideile n'are, că e vorba despre „literatura și cultura lui!“.

Urmează după toate acestea rolul „Naratorului“ în chip de „raportor“.

Urcă Pegazul fantaziei sale înfierbântate și scrie gazetelor despre „splendidul succes al adunării des-

părjământului A. ținut în orașul sau satul B. cu prelegeri frumoase, ascultate cu „atențiune încordată de către publicul numeros“, — amintește banchetul, cu toastele pline de entuziasm și elan național și laudă petrecerea cu dans și toaletele elegante ale dansatoarelor.

La centru se aștern rapoartele oficioase obligate, se trimit bănișorii încasați și apoi... pace bună un an de zile, — răsuflă lumea ușurată și veselă, că s'a mântuit până la anul, când iară se va face la fel, în alt loc.

Cu puține excepțiuni, cam acesta a fost, în cele mai multe locuri, clișeul activității despărjămintelor.

În viitor are să fie altfel. Trebuie să fie; mai vârtos, că providența ni-a pus în fruntea Asociațiunii în persoanele celor doi președinți nou aleși, întruchiparea muncii altruiste, muncii străduitoare pentru ridicarea unui neam întreg la înălțimile unei culturi vrednice de numărul său și de obârșia sa latină.

Va trebui să urmeze chiar din centru o transfuziune de sânge sănătos în întreg organismul Societății noastre culturale, reprezentată prin despărjămintele sale.

Ochiul ager al noului president va descoperi sigur neajunsurile și lipsa de muncă rodnică, ce bântuie în cele mai multe despărjămintele; cuvântul său de ordine, spus cu competența și înțelepciunea d-sale, va fi ascultat cu drag, dat fiind nemărginita stimă și iubire, pe care o manifestă întreaga obște românească pentru personalitatea sa distinsă.

De mult mă stăpânește o idee, referitor la adunările generale ale Asociațiunii și socot potrivit timpul, după serbările jubilară, să o destăinuiesc.

Nu doar că mi-ai aroga dreptul de ingerință ori îndrumare.

Departa de mine acest gând deșert!

Dragostea nemărginită către neamul meu mă îndeamnă numai și dorul fierbinte, să-l văd colo sus, pe culmile luminate ale unei culturi, la care îl învrednicesc calitățile sale etnice superioare!

Socot, că ar fi bine, în viitor, ca la toate adunările generale să se aranjeze și câte-o expoziție, unde să fie adunat la un loc, tot ce geniul neamului a produs, frumos și folositor în decursul unui an, dela țărani și intelectuali de-o potrivă. — Poporul nostru ar trebui atras tot mai mult în sferele Asociațiunii; deci el să expună tot ce se lucră în jurul lui, reprezentând industria țărănească, în diferitele ei ramificații, ca: prelucrarea cânepii, a inului și a lânii, țesături, cusături și porturi, sculpturi în lemn și olărit, breasla de meseriași din localitate cu manufacturile lor.

În secția bisericească ar trebui expuse toate cărțile și documentele vechi, de cari se află și în cele mai sărace sate, unele cu însemnări foarte prețioase pe margini, pentru trecutul nostru, — apoi cruci, potire, ornate și alte lucruri vechi, referitoare la cultul sacru.

Știu cu siguranță, că avem multe lucruri interesante de valoare istorică și în cele mai umile bisericuțe de lemn, — să scrutăm deci după ele, să le aflăm.

Să ne expunem mai departe tot ce talentul fineirii noastre produce mai însemnat din domeniul artelor frumoase, ca pictură, sculptură, ș. c. l. talen-

tele poetice și muzicale valorându-se la producțiunile diferite aranjate cu prilejul adunării.

Astfel vom cunoaște forțele și pe acest teren și nu vor peri atâtea talente frumoase, pentru că nime nu le știe și nu se interesează de ele.

Ar fi aceasta o revistă — din an în an, — despre tot ce avem nobil, bun și frumos și fiind adunările Asociațiunei ambulante, fie care expoziție ar prezenta momente și lucruri noi, din cari ne-am alege, cu învățăături frumoase și muzeul nostru, cu colecții prețioase.

Se înțelege, că aranjarea de expoziții costă parale pe exponenți, deci ar fi bine și încurajator, ca lucrurile expuse ale țăranilor și ale țăranilor noștri, apoi picturile și sculpturile tinerimei să și afle cumpărătorii lor printre vizitatorii cei cu dare de mână.

A merge la adunările Asociațiunei, ne impune tuturor, în actualele împrejurări, o jertfă mai mult, sau mai puțin mare, căci cu deosebire gătelile coanelor, cari folosesc acest prilej, pentru a parada cu modele cele mai nouă, une-ori de un lux exagerat, sunt care îngreuiază și împușinează, considerabil numărul acelor, cari cu drag ar merge la adunările Asociațiunei, dar nu le dă mâna să facă cheltueli așa de mari.

E criminal, ca manifestările noastre culturale să sufere din cauza luxului.

De aceea ar trebui, ca femeile române să îmbrace costumul național la festivitățile Asociațiunei și să abdică de luxul păgubitor, aducând ca prinos culturai neamului economiile făcute în jurul toaletelor scumpe, făcându-se cât mai multe membre și cumpă-

rând din obiectele expuse, încurajând astfel industria și arta românească.

Roma atunci a fost mare și nebiruită, când domniau între zidurile ei moravuri și obiceiuri simple; luxul a deschis larg porțile ei tuturor năvălirilor barbare!

5. „Sântindreș“.

Sfinjirea școlael. — Adunarea desp. „Asociațiunei“. — Expoziție. — Concert. — Goană după „agitatori“.

Din „Gazeta Transilvaniei“ 29 Septemvrie 1911.

Un sat fruntaș în comitatul românesc al Hunedoarei, situat la îmbinarea Cernei cu Mureșul, cel cu „apă lină“...

În ziua de Sfântă Măria mică a avut acest sat frumos, praznic mare.

S'a sfinjit în această zi școala românească, ridicată de cătră bravul popor al Sântindreșului, pentru odraslele lor, ca să aibă această generație tânără mai multă „parte“ „de carte“, decum au avut ei și părinții lor.

Jerifa frumoasă adusă de bunul popor, pentru cultura lui, se înfățișează într'o clădire construită după tipul cel mai nou și corespunzătoare tuturor cerințelor de pedagogie modernă.

Au adunat harnicii jărani, ani de zile, ban lângă ban, până și-au putut realiza dorul ferbinte, de a ridica acest leagăn de cultură și luminare.

Și pentru ca năzuința lor să se înfăptuiască mai curând, le-a ajutat și providența, trimițându-le un păstor vrednic, care ca cel din scriptură: „sufletul și-l pune pentru turma sa!“.

Un adevărat „părinte“, bun, înțelept și entuziasmat pentru prosperarea celor încredințați păstoririi sale.

Apoi, ca să se completeze aceasta armonioasă conlucrare, D-zeu li-a mai dat și un învățător zelos și devotat scopului sfânt și frumos.

Când acest treaz popor, preot și învățător au isprăvit zidirea școalei frumoase, au ținut să facă și pe frații lor din jur părtași bucuriei, invitându-i la solemnitatea când s'a sfințit, după datina străbună, păreții noiei zidiri, închinată spre deșteptarea unei generații viitoare.

Cu dragă inimă ni-au chieinat să mergem la ziua lor de bucurie, cu dragă inimă ne-am dus, să împărtășim veselia lor curată.

Pentru ridicarea solemnității la sfânta liturgie și sfeștanie, a venit și Reuniunea de cântări de la Orăștie, cuprinzând corul lamura intelectuală de domni și doamne din acel oraș.

A venit și de la Deva „Despărțământul Asociațiunii“, să-și țină adunarea generală, în mijlocul poporului brav, care a adus prinos atât de prețios culturei românești.

Intre sunete de clopote chemătoare la slujba Dumnezeiască se adună din deal și vale mulțime de popor, grăbind cu toții să se împărtășească de clipe înălțătoare și de mângâiere.

A fost așa de frumos, când am sosit din toate părțile, cărturari și popor împreună, întâmpinați cu dragoste adevărat românească de cătră comuna întreagă, în frunte cu vrednicul părinte și învățător, înaintea zidirei noiei școli.

După un „bine-ați venit“ și „bine v'am găsit“ cordial, ne-am îndreptat la biserica din deal, unde clopotele ne chemau tot mai stăruitor.

În altar slujeau șapte preoți.

Corul cânta așa de dulce, așa de mișcător, ecteniile îndurării lui D-zeu asupra norodului adunat.

Între cântări sfinte, miros de smirnă și tămâie, înaintau neconținți fețe smerite către sfântul jertfelnic, pentru a depune pe masa Domnului prescuri pregătite de către femei cucernice din rodul cel nou al pământului.

Strana cu bătrânii cântăreți, bărbați voinici, stând în fața iconostasului, femei cu tradiționalul busuioac în mână, tineretul — băieți și fete — ascultând cu evlavie slujba dumnezeiască și cântările înălțătoare, a fost o icoană înduioșătoare, ruptă, așa spontan, din viața religioasă a poporului nostru, pururea credincios și închinător bisericei sale străbune.

Era mișcător să vezi, cum întâmpinau la ieșirea din biserică, pe doamnele care au cântat în cor, fetițele și femeile, cu firicele de busuioac, ca semn al recunoștinței lor pentru cântările frumoase.

Toate coristele erau împodobite cu această floare a norocului...

Dela biserică s'a compus un măreț convoi din întreaga mulțime, cu prăpuri și icoane în frunte, cu preoți îmbrăcați în odăjdii și cântând cântări sfinte, îndreptându-se iar spre școală, unde a urmat sfințirea. — După încheierea acestui act solemn, împlinit în mijlocul poporului și intelectualilor adunați, s'a ținut tot cu această asistență, înaintea nou consacratei școale, ca un semn de bun augur pentru misiunea sa culturală viitoare, adunarea generală a despărțământului al VIII-lea al Asociațiunii.

S'au ținut prelegeri frumoase și instructive tărilor noștri, explicându-li-se, pe înțeles, munca bine-

cuvântată a acestei instituțiuni culturale: *despre adunarea cea mare jubilară dela Blaj, despre rostul Despărțămintelor și îndatoririle, ce le avem cu toții pentru prosperarea și înflorirea Asociațiunei.*

Au fost ascultate prelegerile de mulțimea mare, cu multă luare aminte și nespusă le-a fost bucuria, când li s'au împărțit cărți folositoare, aduse de comitet.

În tot decursul acestor manifestări, nu puteam admira în destul, ținuta demnă, serioasă și cuviincioasă a poporului adunat din sat și jur.

Pe fețele lor arse de soare, era tipărită atâta mulțumire și bucurie, văzând, că și cărturarii lor au venit între ei, să le strângă mânilor aspre și să le spună: că sunt bravi, că sunt harnici.

A urmat în sala spațioasă a școalei un prânz bogat, oferit cu ospitalitate românească de către femeile din sat, care au contribuit cu păsările cele mai frumoase din curtea lor, pentru ca noi, vre o șeaze-zeci de persoane, să ne ospătăm cum nu se poate mai bine.

Țin să amintesc pâinea bună, ce s'a servit la masă, făcută de harnicele țărance din Sântindreș.

Domnea o veselie mare în decursul mesei, toți eram încântați de tot ce am văzut în acest sat.

După masă s'a încins o horă mare în curtea cea largă a școalei, unde s'au prins, ca frați și surori, domni, doamne și țărani, dansând cu multă voie bună, mai multe jocuri naționale.

A fost o priveliște răpitoare, văzând această legătură intimă, între cărturari și popor, care ar trebui urmată pe tot locul, să ne cunoască și ei și să cunoaștem și noi poporul nostru cu toate obiceiurile lui de o legendară frumuseță.

La îndemnul doamnei preotese s'a întocmit, la casa unui țăran fruntaș și o drăgălașă expoziție de țesături și cusături.

Isprăvindu-se hora mândră și frumoasă ne-am dus cu toții să vedem această expoziție.

Ne-am convins, că femeile din acest sat încă se ocupă cu multă îndemânare, cu torsul, țesutul și cusutul, numai motivele, cari le folosesc *sunt influențate de înrăuriri străine*. Pentru a preveni acest rău în viitor, „Reuniunea femeilor române“ din com. Hunedoarei a depus la d-na preteasă un album Minerva Cosma, rugându-o să-l arete la femeile din sat, ca să revie iar la chindiselile și isvoarele vechi-străbune.

Ziua aceasta frumoasă a fost încheiată cu un concert, dat de Reuniunea de cântări din Orăștie, cu un program alcătuit din cele mai alese compoziții românești, ducând „Doina“ rolul principal.

Dans și voie bună a urmat după concert, până în zori de zi.

Ne-am depărtat dela frații noștri, din Sântindreș, ducând cu noi, cele mai bune impresii, văzând un popor deștept, disciplinat și cu tragere de inimă către legea și neamul său românesc.

Așa a decurs aceasă zi, într'un sat fruntaș, închinată culturii, care singură ridică un neam pe culmi ideale.

Am ținut să schițez fidel întreg programul unei zile senine și luminate, unde cărturari și țărani, au servit un scop frumos, care deschide orizonturi noi progresului cultural și unde povățuitorii îndeamnă poporul la tot ce-i bun, nobil și frumos.

În toate satele civilizate astfel de năzuințe sunt apreciate după cuviință și încurajate după merit, a-

vându-se convingerea, că ridicând intelectualul cetă-
şenilor săi, un stat se ridică pe sine.

Altfel este însă aceasta, în nefericita noastră
patrie!

Aici se persecută tendinţe pozitive şi reale, cari
îndrumază cultura unui neam în alvia sa naturală.
Căci la noi „ideea“ este cvintesenţa tuturor pornirilor
şi deci, servească o acţiune ori-ce scop nobil şi salu-
tar, dacă nu te închini „ideii“, — acestui simbol
geslerian, — porecla de trădător de patrie şi agitator
îi-se atribuie imediat.

Asfel în loc de laudă binemeritată, de cătră un
sat, care-şi aridică din al său, un aşezământ cultural,
o presă decăzută se deslănţuieşte în contra lor, in-
sultând şi denunţând în termenii cei mai temerari, iar
administraţia trimite pe capul oamenilor, păzitorii
împenaşi ai „ideii“, să investigeze, cu ameninţări,
*ce răsvrătiri daco-române au avut loc la Sfântă-
Maria, când cu sfinţirea şcoalei şi ce agitatori au
găzduit în satul lor?*

Urmează acum, ca procurorul să-şi dreseze acu-
zaţiunea contra unor intelectuali, cari au cutezat a
merge la fraşii lor ţărani, să prăznuiască cu ei îm-
preună, o zi de izbândă culturală.

Oare pe baza căror paragrafi monstruoşi se vor
putea incrimina faptele lor, săvârşite în ziua mare,
sub ochii veghetori ai spionilor lor?!

6. „Cum să primim pe Preotul mare“.

Din „Gazeta Transilvaniei“ 3/16 Decembrie 1911.

Induratu-s'a Dumnezeu şi revărsat-a mila Sa ce-
rească asupra diecesei Gherlei, trimiţând cap al bi-

sericei Sale pe Preotul mare, pe bărbatul vrerilor și doririlor noastre.

Puțin mai este până la plinirea vremii, când vom vedea înălțat pe tronul vlădicesc pe luminatul și de toți iubitul Arhiereu Vasile, pe care Providența ni-l trimite, spre mângăierea noastră.

Multă vreme reședința de odinioară a lui Ioan Vancea de Buteasa și Mihail Pavel trăia numai în amintirea noastră, ca loc de alinare și încurajare a sufletelor noastre oropsite.

Știm numai din tradiție, că acești buni Arhieri, de pe vremuri, aveau pururea ușa lor deschisă și inima primitoare pentru toți și toate, cari alergau la ei în năcazurile lor, pentru ca să iasă în urmă întăriți și mângăiați în toate sbuciumările vieții.

Acum vine urmașul demn întru toate acestor mari înaintași.

O inimă caldă, mare, înțelegătoare a tuturor păsurilor omenești împodobește pieptul Arhiereului, care va veni să păstorească sub sceptrul Său blând sufletele noastre și să le îndrepte spre luminșuri înviorătoare.

Aduce toate comorile sufletului Său ales spre mângăierea și înălțarea noastră.

O să-l vedeți, voi țărani năcăjiți, venind în satele voastre umile, spre a vă întări în dragostea voastră de neam și lege românească; o să-l vedeți voi mame duioose, primind și binecuvântând copilașii voștri; o să-l vedeți voi bolnavi apropiindu-se de patul suferințelor voastre cu cuvinte de mângăiere și o să-l vedeți voi cei întristați rostind rugăciuni sfinte în cimitire pentru odihna sufletelor celor adormiți, scumpi inimelor voastre.

Așa l'am văzut, așa ni-s'a întipărit figura Sa nobilă pe mândra țară a Hașegului, în apropierea sfintei mănăstiri a Prislopului, unde a reîntemeiat locașul închinat Prea curatei Vergure de cătră domnița română Zamfira.

Adevărat apostol a lui Hristos, propovăduind nu numai credința Celui răstignit pe cruce, ci pildă dând tuturor de apostolie sfântă, de alipire cătră biserica strămoșească și iubire adevărat părințască cătră toți fii suflețești, pe cari de-opotrivă îi primea inima sa generoasă.

Și acum vine acest ales al Domnului la noi!

Vine cu dragostea lui nemărginită și vine cu gânduri luminate, să reclădească fortăreața puternică, nebiruită, neamului său românesc.

Mare este bucuria noastră a tuturor, că ne-a hărăzit Providența un așa Arhiereu, în vremurile aceste de grele încercări!

Sionul românesc e cuprins de veselie sfântă; toți așteaptă cu nerăbdare ziua mare, ziua de bucurie înălțătoare, care-L va aduce între zidurile noului nostru Ierusalim.

Dar nu numai cu ramuri de finici să-l primim pe acest mare dorit, nu numai în semne trecătoare să se manifesteze bucuria, că ni-l'a dat Dumnezeu nouă, ci cuvine-se să l'întâmpinăm în chip vrednic de ființa Sa aleasă, spre veșnică comemorare a acestui moment izbânditor.

Cu deosebire noi femeile române a diecesei sale, trebuie să îi oferim floarea darurilor sufletelor noastre!

„Femeile române și-au arătat în trecut religiozitatea prin fapte. Doamnele clădeau biserici făcute

întregi din jerfe de bani și îngrijire sufletească“ — zice marele nostru istoric Nicolae Iorga.

Să urmărim acestor Elena lui Petru Rareș, Rusa și domnița Zamfira, ctitoare atâtor locașuri sfinte.

Noi nu putem clădi biserici și mănăstiri, fiind noi femeile sărace a unui popor sărac, dar ceea ce putem și trebuie să facem e: Să împodobim bisericuțele noastre modeste, să le afle bunul nostru Arhiepiscop în bună rânduială, curățele și înzăstrate cu podoabe alese.

Și aceste podoabe să nu fie cumpărate dela străini de neamul nostru.

„Doamnele și jupănesele de odinioară nu dăruiau lucruri cumpărate, veneau cu lucruri făcute de ele. Când să făceau darurile aceste, se făcea în același timp și arta“ — ne spune mai departe învățatul neamului nostru.

Să înființăm în fiecare sat Reuniuni femeiești, cu preotesele noastre în frunte, cu scopul de a îngriji și împodobi casele Domnului.

Cu cât va fi mai mare cununa Reuniunilor închinată acestui scop sfânt, cu atât va fi mai mare bucuria mirelui ce-L așteptăm. Să ne punem deci pe lucru cu zor și însuflețire.

Să-I oferim aceste grădini de sfântă pietate Celui care va să vină întru numele Domnului!

7. „Despre industria noastră țărănească“.

Din „Gazeta Transilvaniei“ 13/26 Decembrie 1911.

Fiind industria noastră populară în diferitele ei manifestări, de o bogăție și variațiune neîntrecută, e

natural interesul ce se arată tot mai intensiv față de această comoară neprețuită a noastră.

Obârșia ei veche face să fie cu atât mai de valoare.

Din timpuri patriarhale femeile române prelu-
crau cânepa, inul și lâna, producând în timp de iarnă
prin hărnicia lor, toată îmbrăcămintea familiei și toată
podoaba aleasă a casei lor.

Eșia din războiul simplu țărănesc, dimia albă,
frumoasă de lână, pentru haine trainice și igienice,
pânza de in și cânepă pentru albiturile trebuincioase.

Stâna dădea lâna, holda inul și cânepa.

Se cultivă deci țesutul, din timpuri foarte vechi,
pe toată întinderea pământului românesc, fiind unele
ținuturi deosebit vestite prin frumoasele produse
eșite din războiul strămoșesc.

Erau laudate și mult apreciate vechile țesături
din Ardeal, Bănat și Maramurăș, scoarțe, laibere și
chilimuri se lucrau acolo, de-o armonie de forme și
colori desăvârșite.

Și ce stârnește admirația noastră față de aceste
țesături anlice, este arta cu care, meșterele țesătoare
acelor vremuri, știau să scoată din burulene și scoarță
de copaci, acele colorii minunate, cu cari văpseau
lâna și tortul lor.

Ce păcat că azi, aproape nu mai sunt cunoscute,
acele văpseli admirabile întrebuițate de străbunele
noastre.

Ar face servicii neprețuite acele preotese ale
noastre, cari ar aduna acele rețete renumite, de
văpseli vegetale folosite în vremi bătrâne, păstrate
încă, în unele localități.

S'ar completa astfel armonios colecția de mustre vechi adunate în albumurile: Dimitrie Comșa și Minerva Cosma!

Peste tot socot și am convingerea, că în epoca aceasta de renaștere a țesăturilor și cusăturilor românești, în pornirea nobilă, ce se manifestă în zilele noastre, de a cultiva și aprecia tot mai mult arta frumoasă a țărâncelor noastre, un rol prea frumos ar reveni preoteselor române.

Căci ele ar fi mai chemate, să se intereseze mai intensiv despre tot ce se produce frumos și bun, în domeniul industriei noastre de casă.

Dacă e vorba, să reînviem și menținem portul nostru pitoresc, sunt preotesele române, cari prin exemplul lor de a purta această îmbrăcăminte mândră națională, să facă propagandă în ținuturi periclitată de a să pierde sau schimonosi sub influențe streine.

Reuniunile de femei, cari susțin cu mari jertfe morale și materiale ateliere, unde se cultivă arta țesutului și cusutului românesc, ar afla iar în ele cele mai neprețuite tovarășe de muncă.

Fie, că le-ar trimite spre copiere câte o mustră veche țesută sau cusută, găsită în cutare saltar bătrân de pe sate, ori un port vechiu original, împodobit cu cusături meștere a unor vremi apuse.

Ori în fine să stărue pe lângă sătencele noastre, să nu părească motivele bătrânești de o clasică frumuseță, înlocuindu-le cu pocituri urâte, reproduse după tiparuri proaste, cu cari cutreieră cutare evreu pripășit satele noastre.

În chipul acesta, am putea conserva mustrele noastre originale; ar eși la iveală minuni de frumuseți, cari azi zac ascunse și cari ar face mândria noastră

legitimă, documentând gustul ales și estetic al poporului nostru.

Pot spune din experiență, că cercetând diferite expoziții din țara noastră și văzând și studiând industria popoarelor conlocuitoare, am câștigat convingerea fericitoare, că arta noastră populară este în totalitatea ei superioară oricărei din cele streine.

E datorința noastră sfântă deci a tuturor, să dedicăm toată dragostea inimelor noastre vredniciei țărancilor noastre, cari prin geniul lor propriu au creat arta noastră populară, minune de frumoasă, gingașe și poetică!

Țăranca română e depozitara cea mai clasică a conservatismului nostru național, e deci vrednică această vestală a neamului, de tot interesul nostru cald. Ea ne-a cultivat pe lângă vatra străbună, nu numai o artă fabuloasă, dar ne-a păstrat veacuri întregi, moravuri și datini frumoase, bazme și povești încântătoare spuse în șezători când fusul sfârșia sprinten, doine și cânturi duloase, când țăsea ori altea pânza ei pe lunca înflorită!

Totul, ce ne deosebește de alte neamuri, formează o forță de rezistență a neamului nostru și aceea o datorim mare parte țărâncii române și genului ei creator și conservator!

8. „Salutul femeilor române“.

Din „Țara Hațegului“ 8 Decembrie 1918.

Zi mândră și măreață a neamului nostru fii slăvită și salutată de focul sfânt de înălțare a sufletelor noastre!

Zorile tale străbat cu raze de aur munți și văi, șesuri și coline, chemând la Sfatul mare, la soborul eliberător pe toți fiii și fiicele poporului românesc.

În zarea largului întins grăbesc spre cetatea reamintirilor noastre duitoase și de mândrie, sute și mii să mărturisească în fața lumii întregi, că un popor de-o străveche obârșie vrea să fie de astăzi înainte stăpân pe soarta sa.

Stăpân pe sufletul său românesc încătușat de veacuri, stăpân pe mândria originii sale contestată, stăpân pe prezentul și viitorul său.

Și precum steaua dela Vicleim a adus lumii mântuire, astfel razele luminoase a zilei noastre de sfânt praznic dela Alba-Iulia vor fi salvarea noastră.

Până unde străbate graiul nostru dulce — Români din patru unghiri — vor veni cu toții invocând ceriul și pământul ca mărturie să le fie, juruinței lor solemne.

Grăbi-vor vlădicii cu crucea în frunte însoțiți de preoți cucernici, cari veacuri ne-au păzit jertfelnicele sfinte și credința strămoșească.

Grăbi-vor luptătorii vajnici ai luptelor multe și grele, grăbi-vor jăranii harnici, muncitori ai gliei străbune, grăbi-va floarea mândră a tineretului nostru mai rămas în urma cataclismului nemaipomenit și grăbi-vor femeile și fecioarele române, mamele, soțiile, surorile și logodnicele acelora, cari azi în numele poporului românesc din Transilvania și Ungaria vor rosti în fața lumii Credeul vremilor noi al unității noastre naționale.

În aceste clipe mari și sfinte să uităm trecutul plin de jale și suferințe, să uităm sbuciumul sufletelor noastre, să uităm toată urgia de veacuri răbdată și

să ne înălțăm inimile pline de sfântă bucurie către Naștunea Română, care astăzi prăznuiește învierea sa la viață liberă și națională.

Uitați voi mame lacrimile multe, cari v'au brăzdat fețele legănând între cântece de jale, odraslele voastre, precum mame în lume nu au vărsat și cântat mai amar știind pe copiii vostri străini pe pământul strămoșilor lor și buni numai a munci, a lupta și a muri pentru interese străine.

Uitați voi soții, tot amarul zilelor negre, când vedeți pe bărbații vostri prigoniți pentru lupta lor dreaptă ce au purtat pentru drepturile omenești și naționale ale neamului vostru.

Uitați voi surori și logodnice pe voinicii mândri, cari s'au luptat și murit sub steaguri streine.

Din jalea voastră femeii române, din sbuciumul sufletelor și inimelor voastre a răsărit minunea mântuirii noastre.

Ne închinăm ție, măreață adunare și steagului tău sfânt, care e simbolul unirei tuturor Românilor.

9. „După războiu“.

Din revista „Orientul Român“.

Războiul îngrozitor, care bântue lumea, cu o furie nemaî pomenită de istorie, a aruncat la suprafață o mulțime de probleme, a căror rezolvire va urma, pentru toate popoarele, în era păcii binecuvântate.

Precum se vor înțelege aceste lipsuri vitale, precum se va urma la deslegarea lor, precum se va pătrunde în adâncul înțelesului lor, va urma și re-

construirea și regenerarea neamurilor pe calea propășirii în viitor.

Bine și la timp pricepute problemele mari ale vremilor, ce vor veni, purces cu stăruință de fier la executarea fără amânare a reformelor trebuitoare, iată cântecul victorios, care va umplea lumea după acordurile lugubre sub cari, ca sub un blăstăm, geme și suspină azi omenimea întreagă.

Ferice de popoarele, cari vor avea, în vremile mari de prefaceri, pe îndrumătorii lor trimiși de Providență, spre a-i scoate la pământul făgăduinței.

Neamurile, pe cari le va învrednici Dumnezeu, să-și aibă în ogorul larg și întins, ce se va deschide fiecăruia pe Sămănătorii lor harnici și luminați, ace-lora va fi viitorul.

Nu cuceriri temporale, câștigate cu forță brută, asigură existența popoarelor, ni-o dovedește istoria atâtor popoare războinice apuse, ci vrednicia de-a se afirma și a-și clădi mărire nepieritoare prin armele științei și culturai adevărate, singură mântuitoare și izbânditoare.

Pentru aceia, cari vor înțelege corect rostul vremilor, uraganul înfricoșat, care a cutremurat lumea din temelii, va fi un proces purificator, o tragedie fără păreche a omenimei, din învățăturile căreia trebuie strecurate consecințele implacabile pentru reclădirea și asigurarea viitorului harnic.

Se vor deschide perspective întinse de largi orizonturi, ca unui turist neînfrânt, care prin ostenele supraomenești, își asigură frumseța clipelor înălțătoare, de ajunge pe piscurile acoperite cu zăpadă veșnică.

Ce lumi noi descopere ochiul ager, îndrăzneț la culmile, ce ating albastrul ceriului!

Astfel de priveștiți se vor deschide tuturor celor înțelegători în atmosfera nouă a vremilor noi.

O lume va apune și alta cu totul va răsări.

Va fi lipsă de toate hărnicile, de toate energiile pentru a reconstrui lumea nouă, în care fiecare să-și afle rostul său asigurat.

Popoarele mari, ca și cele mici, vor trebui să muncească pe întrecute pentru a umplea golul mare, rămas pe toate terenurile, de când zăngănirea armelor și bubuitul tunurilor a tulburat adânc pacea popoarelor ce trăesc pe pământul vechei Europe. Și cu deosebire, în epoca dimensiunilor uriașe neamurile mici trebuie să desvolte toate energiile rasei lor, pentru a-și asigura dreptul de a fi considerate ca factori în prefacerile viitoare.

Neamului românesc, ai cărui fii s-au achitat cu toate virtuțile eroice a strămoșilor viteji întru apărarea patriei lor, sorta li rezervă pe timpul păcii, o mare și sfântă chemare.

Povestea acestui neam a putut să fie tristă, tragică chiar, în decursul veacurilor apuse, dar desnădăjduită nu a fost și nu va fi niciodată! Nu, căci neamul nostru e înzestrat de Dumnezeu cu prea multe calități nobile și superioare, cari îi asigură un rol distins și vrednic în istoria popoarelor. Am văzut cum la începutul războiului a plecat floarea flăcăilor noștri mândri cu cântece și flori, la granițele țării, să facă zid de apărare din piepturile lor tinere tuturor; mai apoi au pornit glotașii înalbiți la plete de greul vieții și au păzit voincește toate fronturile; pe urmă am dat tot ce am avut, până și copiii nevrâstnici să meargă și ei la lupte crunte și năvalnice.

Și s'au luptat toți Românii, ca lei, — în cele mai grele împrejurări, ce mintea omenească își poate închipui, s'au umplut hecatombele de pe hotarele Europei de oasele lor scumpe.

Iar acasă? Moșnegi neputincioși, femei cernite, fecioare cu zăbranic în cosițe și copii mărunți de ani au mai rămas...

Dar ogoarele rămas-au pustii, nesămănate, nelucrate și ierburile necosite?

Nu. Căci au sărit cu toții cei rămași acasă în brazdă, moșnegi, femei, copile și copii și au lucrat voinicește din zori și până în noapte, a muncit fiecare pentru doi și trei și astfel s'a făcut minunea, că nu numai n'a pătruns foametea în țară, ci s'a ajuns, din prisosul agonisit de mâinile lor harnice să nutrească și să hrănească până și împărății îndepărtate.

Care va fi răsplata acestor jertfe, aduse de poporul românesc?

Nu o căutăm, nu o scrutăm.

Nu am adus sacrificiile noastre pentru răsplată, căci acestea omenește nu se pot evalua, ci le-au adus, pentru că așa este firea Românului cinstit, să-și facă datoria în orice împrejurări cu vârf și îndesat.

Aici ne oprim pentru moment și ne gândim la clipa solemnă, când clopotele bisericelor noastre ne vor vesti solia minunată, că iar' s'a sălășluit pacea pe pământ...

Și vom primi, pe voincii noștri, cari se vor reîntoarce, cu sfântă bucurie, pe eroii invalizi îi vom cuprinde în inimile și sufletele noastre calde, iar pe cei mulți, cari nu se vor reîntoarce niciodată, îi vom plânge cu legitimă mândrie...

Și nu vom face ospețe lărmuitoare, întru preamărirea voastră, voinicii noștri mândri, când vă veți reîntoarce la vetrele voastre părăsite, ci ne vom închina cucernic și vom mulțumi lui Dumnezeu, că v'a păzit zilele și v'ați reîntors cu bine.

Apoi ne vom ridica, vom face o sfântă cruce și vom zice : Cu Dumnezeu înainte!

Va trebui să urmeze numai decât marea operă de renaștere a neamului nostru.

Va fi aceasta o muncă uriașă, gigantică, dar cu toții, mic și mare ne vom face datoria, tineri și bătrâni, femei și fete, copilițe și copilași, cu toții ne vom pune pe lucrul mare și cu toții vom munci din răsuputeri pe toate terenurile.

Precum la construirea unei Basilice superbe, care să simbolizeze crezul unui neam, sunt de lipsă pe lângă arhitectul genial sute de muncitori harnici, cari să urce schelele, purtând var și cărămidă, spre săvârșirea falnicei zidiri, tot astfel vor munci fiii și fiicele neamului nostru la mândra zidire, care să înfrunghieze clădirea existenței noastre naționale.

Structura acestei clădiri mărețe va trebui pusă pe temelie de granit și toți meșterii și lucrătorii trebuie să fie caractere limpezi, ca și cristalul și vâjnoase ca oțelul.

De aceea, în clipa, când se vor iscăli zapistele de pace universală, cari să excludă pentru vecie o astfel de tragedie a omenimei și nimicirii operilor civilizației de secole, căpeteniile conducătoare a vieții noastre publice trebuie să fie gata cu un program bine încheșat și determinat, conținând dogme sacre pentru toată suflarea românească.

Căci fără amânare, fără șovăire și hesitare trebuie să ne punem imediat pe lucru.

Totul trebuie să fie gata, așa încât, când se pune punctul final la contractele de pace, să fim și noi pe întreaga linie, înșiruiți sub steagul mândru al progresului pe toate terenurile vieții noastre publice.

Biserică și școală, reuniuni culturale și filantropice, instituțiuni economice și financiare, însoțiri de artă, toate, toate trebuie să și încheie bilanțele cu trecutul și să se organizeze pentru trebuințele vremilor noi.

Trebuie îngropată, pentru vecie, indolența și nepăsarea.

Sufletul nostru românesc a strălucit în toată frumusețea sa, trebuie în era păcii să înțeleagă destăinuirea divină: „În acest semn vei învinge“.

Și precum crucea lui Cristos izbândire ne-a fost și ne este, trebuie să ne închinăm rândurile și sub scutul acestui simbol sfânt al credinței noastre, să începem reorganizarea noastră culturală.

Cultură și știință, muncă și abnegațiune, altruism și perseverență, aceasta să ne fie devisa.

Trebuie înfipt adânc plugul de oțel în toate ogoarele întelenite și trase brazde adânci spre mântuirea noastră a tuturor.

10. „In chestia feminină“.

Valurile ridicate pe terenul așezărilor sociale în epoca ce străbatem a atras în val vârtejul lor și chestia feminină, la toate popoarele.

Cu mai multă, sau mai puțină competență, s'a discutat această problemă de un interes netăgăduit, de mare importanță pentru prezent și viitor.

Crâncenul război a scos la iveală, ca factor, femeia, la toate națiunile beligerante.

S'au văzut efectele forței, ce dețin femeile în mâinile lor, pe toate terenurile.

S'a manifestat toată puterea lor așa de intensiv, încât trebuie să se țină seamă de tăria lor.

Trebuie să amuțească toți scepticii, cari admiteau un rol secundar sexului femeiesc, în societatea omenescă.

S'a arătat femeia superioară tuturor așteptărilor și faptul acesta îi asigură un rol vrednic în prefacerile sociale.

În special la noi Români, valoarea femeilor noastre, s'a declarat într'un chip, care ne îndreptățește la o legitimă mândrie și ne îndatorește să cultivăm cu adevărată sfințenie rostul lor în viitor.

În faptul întregirii neamului nostru în unitatea sa fericită de acum, revine o strălucită parte mameilor, cari au dat țării eroi legendari, cari au eluat eliberarea noastră a tuturor de sub jugul streinilor. Apoi soțiilor și fiicelor române, care au adus toate jertfele și abnegațiunile suportate cu o bravură fără seamăn, numai și numai, ca să oțelească brațele acelorora, cari erau duși la lupte năvalnice pentru eliberarea neamului.

Și oare această generațiune de femei, care au partea lor strălucită în marele eveniment istoric al unității noastre, au fost ele crescute într'un mediu, care se intenționează să se creeze acum în societatea noastră românească?

Fie țărancă, fie intelectuală, femeia română, în toate timpurile a fost un model al căsniciei; pentru ai săi a trăit și murit, cu o nobilă ambiție de a fi

pentru familia ei soarele, care încălzește atât vatra căsuțelor umile, cât și căminul mai pretențios.

Această generațiune de femei, are la activul său un merit care trebuie fixat pentru toate timpurile, ca pildă negrăit de frumoasă a virtuților lor de cetățene, mame și soții române.

Primejdia mare, tragică, în care s'a aflat țara întreagă, dela un colț la altul, atât în țara mamă, cât și în provinciile alipite, a înarmat sufletele femeilor noastre cu o armură scoasă din arsenalul tradițional al iubirei de patrie și neam.

Sigur, că un teoretician al dogmelor moderne, va taxă poate de sentimentalism și romanticism învechit, această apreciere a unei vremi, care a produs nemijlocit rezultate pozitive de o importanță impunătoare. Va încerca să deplaseze și micșoreze meritul femeilor, care au născut și crescut țării vilezi admirați de o lume întreagă. Va încerca să îndrumeze generațiunile viitoare spre alte căi, cari să le scoată din proverbia la căsnicie, îndreptându le privirile sus, către parnasul luminos al emancipării, ca cetățeană independentă, îndreptăjită la completă rupere cu toate tradițiile din trecut.

Admit, că spiritul vremii își reclamă drepturile sale pe toate terenurile, și în însă ca o mare nenorocire pentru un popor tânăr, în formațiune, dacă sguduim sanctuarul familiar și încercăm să scoatem pe mama și soția română în arenele luptelor sociale și politice.

O mamă și soție, are o așa putere, în domeniul casei și familiei ei, încât ori câte drepturi i s'ar da, nu egalează cu forța, cu care a consacrat-o Dumnezeu atunci, când a înzestrat-o cu cea mai sfântă demnitate de mamă și soție.

A crește generații nobile și viteze, a le îndrumă spre tot ce e bun și frumos, a crește caractere oțelite și cinstite: ce alt rol, ce alt program mai înălțător poate fi?

Mama e primul educător al omului.

O, nu-i smulgeți această demnitate, împingând-o în labirintul luptelor de toate zilele!

Istoria ne dovedește, că sistemul Corneliilor, Veturiilor și a Penelopelor române nu a dat greș niciodată și a condus acest neam prin toate vicisitudinile vremilor, spre îndeplinirea chemării mărețe, ce destinul i-a rezervat în istoria popoarelor. Și acum, când eroismul, martiriul și abnegațiunea nobilă a atâtor generații crescute în atmosferă de moravuri severe a sanctualelor familiare românești, unde mamele și soțiile erau paznicile și cultivătoarele virtuților, care nasc și cresc eroi, au ajuns la îndeplinirea celui mai sfânt ideal, suntem datori cu toții, să reținem și transplantăm în viitor, credințele lor, care ne-au condus la mărire și unire națională.

Li se impune statului, bisericei și școlii să aibă toată grija și osârdie bună, ca pe această structură de granit, dovedită învincibilă, să clădească și să așeze creșterea mamelor și soțiilor viitoare.

Să învețe generațiile de fete tinere, sigur, carte multă, să fie la nivelul cultural al altor femei aparținătoare celor mai culte și alese popoare, dar totdeauna să se aibă înaintea ochilor a le crește ca mame și soții vrednice de cele din trecut.

Pedagogia noastră, trebuie să fie, în raportul său de educațiune feminină, nu numai modernă dar și națională, străbătută în toate fibrele sale de evlavie trecutului binecuvântat.

Tradițiile unui popor ca al nostru, căruia Providența vădit i-a sortit un viitor mare, trebuie menținute și transplantate în veacurile ce au să vină.

Precum salturile în natură se răzbună, tot astfel se întâmplă și în viața națională.

Dela modele fixate și dovedite, ca exemple vrednice de urmat și dela străbunele noastre clasice, nu putem face salturi de sufragette cari bombardează portalele parlamentelor, reclamând lărmuitor intrare, într'un mediu impropriu firei și vocațiunii femeii.

Căci Dumnezeu, când a învrednicit femeia, să îi fie de ajutor, a procrea generațiunile omenești, i-a dat altă mentră mai sfântă de cât să meargă să țină discursuri parlamentare și să lase planta plăpândă a copilului încredințat grijei sale pe mâinile necompetente ale unei străine plătitte.

Dar apoi bărbatul, exponentul adevărat al timpului de prefaceri sociale și politice, cari sgudue lumea întreagă, când vine trudit și obosit la căminul său, ce fel de căsnicie găsește, când soția și mama nu o păzește, ci umblă pe la club și parlament sau pe la alte întruniri?

Chiar și carierele pur științifice și artistice, să fie rezervate numai și numai talentelor extraordinare și nu la toate cele de duzină.

Căci dacă mergem pe cărarea pe care am apucat, când cu îmbulzeală, aproape bolnăvicioasă, se îngămădesc fetele noastre la cariere independente, azi, mâine, dacă se admite cu atâta ușurință această, vom avea, un proletariat feminin și vetrele familiare vor deveni pustii, în dauna incalculabilă a statului și a neamului.

Ca să asigurăm viitorul națiunii noastre toți cei chemați, trebuie să veghem, ca educațiunea tineretului nostru femeiesc, să fie condus conștient, în cadrele adevăratei lor chemări.

Mame și soții culte și evlavioase, gospodine harnice și luminate ne trebuiesc, care să crească și îndrumeze generațiunile viitoare spre mărirea patriei întregite și soții, care să împartă, ca tovarășe adevărate de viață, greul cu bărbații mult încercați și trudiți ai timpului nostru.

11. „Reflexiuni“.

A admirat o lume întreagă, în decursul războiului, activitatea multilaterală a femeilor, din tot cuprinsul Europei. S'a adevărit în totul învălmășelii generale, ca un factor prețios, pe toate terenurile vieții publice, a statelor beligerante, a căror fii luptau pe toate fronturile continentului.

Rămânând țările pustii de puterea creatoare a bărbaților, au sărit femeile în brazdă, să salveze prin munca lor golul rămas în lipsa bărbaților.

Fiecare după talanții săi, avea nobila ambiție, de a salva situația extrem de grea în care ajunseră țările Europei, în urma celui mai cumplit războiu pomenit cândva de istorie.

Și oșelite în sufletul lor, în clasurile cele mai grele și cumplite, curajul lor nu s'a stins niciodată, din contră, cu cât situația era mai grea, cu atât parcă creștea nobila lor ambiție, de a fi folositoare societății omenestii și prin urmare țării lor, căror aparțineau.

Adevărate legende eroice scriau gazetele tuturor popoarelor, despre activitatea femeilor în decursul războiului.

Femeile contemporane au la activul lor glorioase pagini, în cartă magna a istoriei, despre felul, cum au priceput să aducă patriei lor toate sacrificiile tot avântul sufletului în vremurile de urgie, ce se deslănțuiseră asupra bietei omeniri.

Dacă luptele, ce decurgeau pe uscat și pe ape, erau crunte și îngrozitoare, erau și fronturile susținute de femei de-o greutate atât de cumplită, încât numai prin extremă energie și altruism fără seamăn, au putut fi susținute.

Rămase țările fără brațele muncitoare ale bărbaților, trebuia agonisită hrana și celor duși și celor rămași, precum și îmbrăcămintea tuturor.

Când erau duși toți, până și copiii nevrâstnici la încăierarea titanică, a căzut sarcina tuturor grijilor și muncii grele asupra femeilor.

Și s'au arătat toate într'un elan admirabil și de un efort ce nime nu îndrăsnise să presupue despre ele.

S'au produs adevărate minuni prin activitatea femeilor tuturor ginților.

Nu a pătruns foametea și goliciunea în țări, cu toată consumația insuțită și cu toate distrugerile inimice ale magaziiilor de hrană și îmbrăcăminte.

Nu, căci Dumnezeu răsplătea cu belșug munca mamelor, soțiilor și fecioarelor, cari zi și noapte, erau la postul datoriei și lucrau neîncetat pentru iubiții lor îndepărtați și pentru copiii rămași la vetrele pustii.

N'a pătruns în țări nici molimele îngrozitoare, tovarășe nedespărțite ale războaielor, căci serviciul sanitar avea sub conducerea medicilor samaritencele cele mai devotate a lui Cristos, cari îngrijeau salubritatea spitalelor și opuneau jertfirea lor de sine la ravagiile epidemiilor înfricoșate.

A trebuit tot atâta curaj și în fața morții care rânjea prin ospicii, ca și pe câmpul de luptă și ostenelele „Crucii roșii“, aduceau abnegațiunea cea mai desăvârșită în sufletul lor, pentru a putea mântui vieți și a localiza primejdia molipsirilor.

Că au căzut sute și mii dintre ele jertfă, în decursul activității lor evanghelice, nu le-a înspăimântat, au rămas statornice și neclintite la postul datoriei.

Și așa, am putea înșira la infinit, tot ce a prestat femeile în vremurile de grea urgie, fără să putem epuiza activitatea lor vrednică de admirația și închinarea posterității.

* * *

Omenirea sbuciumată în decurs de patru ani în spasmele suferințelor, ce numai imaginea din iadul lui Dante le poate egală, a ajuns în sfârșit la încetarea măcelului european.

N'au mai bubuit tunurile ziua noaptea, n'au mai operat aeroplanele prin văzduh, n'au mai sămănat moarte submarinele în adâncul mărilor.

Tot ce tehnica și plăsmuirea omenească a inventat distrugător și nimicitor, a omuțit în fața magică a păcii.

A rămas însă în zarea întinsă un pustiu, ce nici un penel oricât de genial, nu va putea reda niciodată.

Țările cari au fost terenuri de luptă în acești patru ani, au lipsă de decenii îndelungate, până se vor reface și consolida.

Și oare omenirea mult încercată și abia eșită de sub blestemul apăsător al războiului, ce ținută ia în fața marelui probleme de refacere...

Se părea și toți optimiștii prognostizau: că omenirea va eși ca după un proces purificator din cataclismul suferințelor sale.

Se susținea, că durerea nobilitează sufletul omenesc și-l înalță spre perfecțiunea creatorului său.

În loc de aceasta ce vedem ?

Un bălaur hidos, cu șapte capete, se ridică din infernul întunecos și se vâra printre oameni spre a le învenina sufletele cu virusul urei, trufiei și a zavistiei.

Bărbații, cari în totul luptelor grozave erau frați de cruce, camarazi devotați, astăzi în frământările zilnice a luptelor politice, par a deveni fiare sălbatice gata să se sfășie unul pe altul.

Nu e mângâiere pentru noi, că noile așezări sociale, urmări ale războiului au răscolit toate patimile din lumea întreagă și că ni se înfațosează drept pildă, mirajul mării agitate după o furtună atmosferică.

Noi Românii am eșit din războiu prin mila lui Dumnezeu și vitegia soldaților noștri mai bine dintre toate popoarele beligerante.

Doamne! Ce minune sfântă, vrednică de vecinica noastră adorare, s'a realizat prin uniunea noastră a tuturor.

Am gândit cu toții, că această Icoană simbolică a aspirațiunilor noastre seculare, va fi privită de toți fiii României întregite ca sacro-sanctă, în fața căreia se vor pleca toți genunchii spre a rosti cu evlavie numele patriei slăvite și că se vor strânge toate energiile, toată puterea de muncă rodnică, toate talentele, spre a vindeca rănilor dureroase acestei mame dulci, care ne-a rescumpărat din cătușile sclăviei milenare, cu jertfa sfântă a 800.000 de vieți tinere.

Aquila română, apărută în vârful Carpaților, a fost cel mai mare eveniment istoric pentru noi dela descălecarea lui Traian înapoi!

Ridicarea vulturului roman pe crestele munților falnici, era împărtașenia sfântă, pe care ni-o trimitea Dumnezeu, spre vecinica împreunare a fraților despărțiți prin urgia atâtor secole amare.

Să stăm pe loc și să ne dăm seama: oare, vrednici suntem astăzi, de logodna divină, pe care ne-a hărăzit-o îndurarea lui Dumnezeu!...

Sufletul nostru românesc a strălucit în toată luptelor grozave în toată frumusețea sa.

Bărbați și femei deopotrivă erau la culmea datoriei și devotamentului patriotic.

Dragostea dintre noi era cimentul miraculos, care una toate inimile și sufletele noastre.

Comune ne erau durerile, comune bucuriile.

Și acum ce facem? Încotro mergem?

Viața noastră publică românească te umple de jale și mâhnire, văzând cum bărbaiții noștri risipesc timpul prețios cu certuri urâte și sfâșieri în diferite tabere.

Nu țin înaintea ochilor, că acum e timpul când trebuie fondată patria scumpă prin muncă rodnică și înțelepciune, precum s'a fondat prin sabie și foc?...

Un neam numai atunci poate fi trainic și mare, dacă e viteaz și înțelept.

Oricare, dacă lipsește din aceste două însușiri cardinale, deschide larg porțile cetății sale tuturor invaziunilor inimice.

Și vai! Mulți vrăjmași are mândra noastră cetate!

Dar voi, femei române, unde sunteți?

Unde sunt eroinele legendare a tuturor virtuților frumoase și nobile, din timpul războiului?...

Săriți iar în mijlocul primejdiei și salvați încă odată patria scumpă de vijile cari o rod la temelie.

Îmbrăcați iar haina surorilor de caritate și îmblânziți prin vraja cuvintelor voastre blânde și înțelepte, pasiunile bărbaților voștri.

Aduceți-vă aminte de străbuna voastră Veturia, care a eșit la porțile Romei în fruntea patriotelor romane, ca să îmblânzească furia fiului său Coriolan, care stătea orbit de patimă în fruntea oastelor străine, gata să înfigă spada ucigătoare în inima capitalei imperiului roman.

Faceți propaganda cea mai sfântă, de a readuce pe bărbații voștri bravi, în decursul luptelor, dar desechilibrați acum pentru moment sufletește, în serviciul patriei ca cetățeni harnici, luminați și reclăditori al celui mai binecuvântat Stat din răsăritul Europei.

Introduceți iar în casele voastre moravurile simple, patriarhale din nainte vremuri, lăpădați luxul ruinător de familii și popoare și fiți mame și soții vrednice de a crește eroi și cetățeni nobili pentru România Mare!

România Mare fie, pentru noi toți, altarul sfânt, pe al cărui jertfelnic să aducem floarea darurilor sufletelor noastre, spre a o face într'adevăr mare și fericită.

12. Vorbirea ținută la Jibău, când a trecut pe acolo Majestățile lor în anul 1919.

Măjestățile Voastre!

In numele femeilor române de pe aceste plaiuri, desrobite de curând de viteaza armată română, venim cu suflete înălțate de nespusă bucurie, să mulțumim Majestăților Voastre pentru înalta bunăvoință, că au

ostenit la noi, ca să ne vadă și să ne primească în inimile și brațele Lor părintești și pe noi, cei desmoșteniți de soartă până acuma.

Dorim cu acest prilejiu Majestăților Voastre, îndelungată și glorioasă domnie, spre fericirea patriei noastre scumpe a României întregite!

Să trăiască marele și viteazul nostru Rege Ferdinand!

Să trăiască adorata noastră Regina Maria, împreună cu principele moștenitor Carol și întreaga familie regală!

Trăiască și înflorească România-mare.

13. *„Dela Asociația Româncelor din Satu-Mare.*

Articol apărut în „Satu-Mare“ 12 Decembrie 1926.

Admirabila inițiativă a Doamnelor române din Satu-Mare a aflat răsunet peste tot. Primele acțiuni ale începutului au fost încununate de succes, căci scopul măreț propus prima dată, strângerea fondului pentru ridicarea unei biserici greco catolice începe să capete realizare.

Dar sunt multe greutăți încă de învins. Pentru aceste motive doamnele române au făcut apel și la alte personalități din lumea feminină, între care la d-na Elena Pop-Hossu Longin, fiica istoricei figuri dispărute Gheorghe Pop de Băsești.

Publicăm mai jos răspunsul d-nei Pop, plin de cele mai vibrante simțăminte:

Băsești, 25—XI. 1926.

Iubite surori,

Ați înființat Asociația Voastră, în semnul unui simbol Sfânt, care a mântuit lumea. Pe flamura voastră

ați fixat crucea lui Chistos, pe care ați hotărât s'o înălțați în vârful falnicei zidiri, ce voiți să ridicați aici la granițele țării, drept jertfă neprihănită pentru un ideal împlinit.

În nici un colț al patriei întregite nu putea fi un gând mai înălțător ca al vostru de a ridica voi, femeile române din Sătmarul oropsit de altădată, o biserică superbă, drept prinos, că Dumnezeu s'a îndurat și a lărgit hotarele țării în lung și lat, care să cuprindă toată suflarea neamului nostru risipit.

Voi urmașele demne acelor români, cari au protestat în fața lumii la Alba-Iulia, când o stăpânire dușmănoasă a pus piciorul neleginit în sfintele noastre altare, voind să nimicească legea noastră românească, răpindu-i cu trufie minunatul cult de frumusețe orientală, înglobind cu silnicie bisericile noastre în monstruosul Hajdudorogh; Voi ficele și soțiile acelor martiri ai credinței sunteți pe deplin satisfăcute, căci puteți ridica Biserica Izbândeii în inima Sătmarului, cucerit pe vecie de ostășeasca virtute a gloriei românești.

Sămânța aruncată de sămănătorul harnic, marele Vasile Lucaci, iată că răsare la căldura sufletului vostru și se concretizează în voința înflăcărată de a ridica un nou Sion în cuprinsul Ierusalimului nostru românesc.

Și odată hotărîrea luată pășiți cu încredere la împlinirea ei.

Faceți cea mai sfântă apostolte și adunați aurul bogatului și banul săracului pentru înălțarea cât mai grabnică a sfântului locaș.

Voi, surori preotese, paznice, alătura de soții voștri, a sfintelor altare, cari ați veghiat ca vestalele

străbune, ca focul sacru să nu se stingă, cutreierați satele și adunați din fiecare casă numai câte o cărămidă și materialul trebuitor, va fi în scurtă vreme asigurat. Invoc cu acest prilej vorbele înțelepte ale marelui nostru istoric Nicolae Iorga, care zice: „Femeile române și-au arătat în trecut religiositatea prin fapte; doamnele clădeau biserici făcute întregi din jertfe de bani și îngrijire sufletească“.

Doamnele și jupânesele de odinioară nu dăruiau lucruri cumpărate; veneau cu lucruri făcute de ele. Când se făceau darurile acestea, se făcea în același timp și arta.

Urmați aceste pilde grăitoare și faceți ca Biserica înălțată de voi, să fie pe de-a întregul, atât partea arhitectonică, cât și podoabele sale, expresia celui mai curat stil românesc.

Să fie astfel vestitoarea, în secolele viitoare, a minunatei noastre arte naționale:

Urmați mai departe exemplele strălucite a Elenei lui Petru Rareș, Rusandra, Despina lui Neagoe Basarab și Domnița Zamfira, ctitoare a atâtor locașuri sfinte.

Cu Dumnezeu înainte.

Gândul vostru bun și pașii voștri fie binecuvântați de Atotputernicul.

Sora voastră

Elena Pop Hossu Longin.

14. „Castelul dela Asuajul de sus“ (Sălaj).

Articol apărut în „Universul“ 5 Septembrie 1929.

În vârful Codrului, în mijlocul unei păduri întinse, este un castel.

Pe vremuri forma proprietatea unui feudal ungur, baronul Bornemisza, un neîmpăcat dușman al Românilor.

Construise acest castel pentru plăcerile sale vânătoarești, unde se adunau magnașii din Ardeal, ca în mijlocul Românilor subjugati, să și petreacă zile dalbe, sfidând prin luxul și belșugul lor, sărăcia țărănilor, pe cari samovolnic îi folosea ca gonaci.

A venit apoi războiul mondial.

Nici atunci nu s'a schimbat nimic în viața aristocraților îngâmfati.

Continuau chefurile, pe când valachii disconsiderați erau măcelăriți pe toate fronturile, luptând pentru interese străine, iar acasă necăjeau ca „vai de lume“ soțiile și copiii lor, goi și flămânzi.

Vânau magnașii după fiare sălbatice scoțând copii nevrâstnici, rămași acasă să facă pe gonacii, în locul părinților, plecați la lupte grele.

Ba, când au căzut Bucureștii în mâinile „Puterilor Centrale“ de bucurie a venit între ei și un Habsburg, arhiducele Iosif și au ținut lanț zile și nopți orgiile cu lăutari între zidurile castelului.

Când goarnea armatei române sunau triumfătoare, ca să răzbune păcatele milenare și armata dobroanților înainta fulgerător din inima Ardealului spre aceste plaiuri, ca să elibereze și pe acești frați din ghiarele dușmanilor de veacuri, nobilul baron a prefăcut castelul de vânătoare, într'un adevărat „Räuberburg“ adăpostind pe secuii sângheroși, în ultimele lor spasmuri, ca să se opună în calea liberatorilor.

Țineau sub cea mai sălbatică teroare satele românești ai căror locuitori așteptau înfrigați pe frații lor să-i scape.

Tiranizau în chip neomenos pe bieții preoți și intelectuali români, cari cădeau în mâinile lor.

În fine a sosit ceasul mântuirii.

Baronul a fugit cu toată ceata sa mercenară pe poteci neumblate spre Ungaria îngenunchiată de armata glorioasă a marelui Rege Ferdinand!

Castelul din codru a ajuns proprietatea statului român învingător.

Multă vreme a rămas însă fără nici o destinație, pustiu expiind parcă în forma aceasta de delăsare păcatele petrecute între zidurile sale.

În vara aceasta, s'a deslegat blestemul ce plana asupra cuibului feudal de tristă amintire.

O mândră odraslă regească, fiica demnă a nemuritorului Ei Părinte, a apărut ca o zină din povești și prin farmecul ființei Ei, a prefăcut în binecuvântare cuibul dușmanului din codru.

Domnița noastră Ileana a instalat un loc de adăpost recreator pentru fetițele din „Societatea femeilor creștine“ de sub înaltul Ei patronaj.

O sută douăzeci fetițe au petrecut în colonie de vară, în castelul din Asuajul de Sus, în lunile Iulie-August, oțelind trupurile lor tinere pentru un nou an școlar.

Nu se putea găsi o destinație mai nimerită, decât această așezare de fermecătoare copile.

Spre sfârșitul lui August a fost acolo bucurie mare. S'a dus Principesa Ileana să le vadă și să inspecteze cea mai nouă colonie de vară, din multele câte susține societatea de sub ocrotirea Ei înaltă.

A venit dela Sinaia.

La ora 4 dimineața a plecat cu aeroplanul spre Baia-Mare. De acolo cu automobil la Asuaj, unde au primit-o fetele cu dor și nespus drag.

După un popas de câteva ore, petrecute între fetițele fericite, în care timp s'a interesat de aproape de toate, Domnița a plecat iar la Baia-Mare, de unde a zburat la Sinaia.

Ca să mai facă un gest gingaș și bucurie copiilor, la reîntoarcerea acasă a trecut în sbor pe de asupra castelului.

Aeroplanul ce-o ducea, s'a scoborât încet-încet până aproape de pământ.

Apoi după câte-va viraje deasupra castelului, aeroplanul repede s'a înălțat spre albastrul cerului.

Noi sălăgenii cu mândrie ne gândim la fermecătoarea noastră Domniță și suntem fericiți, că de aici încolo va veni mai des pe pământul Silvaniei să vadă copilele de sub îngrijirea nobilului Său suflet.

15. Scrisoare adresată D-lui prof. P. Dulju.

Băsești, 30 Aprilie 1927.

Domnule Profesor,

La ziua D-voastră de sărbătoare, dați-mi voe, să vă trimit cele mai călduroase felicitări.

Cu duioșie îmi aduc aminte de timpul când, ca tânăr student, petreceați vacanța în mijlocul nostru, în casa fericitului meu părinte din Băsești.

Au fost vremuri frumoase acele, pe lângă tot sbuciumul sufletelor noastre, căci idealul sfânt, al ideii naționale, ne da tărie, să suportăm toată urgia deslănțuită în contra noastră de către foștii opresori.

Aveam crezul fanatic, adânc înrădăcinat, că neamului nostru îi este rezervat un falnic viitor.

Credința aceasta mântuitoare ne da tărie de-a întâmpina cu stoicism dârz, toate loviturile crude ale dușmanului.

Pe plaiurile Ardealului răsună răbatul persecuțiilor, cântul și poezia românească.

Un fervent Apostol al propagandei naționale ați fost D-voastră, Domnule Profesor, prin lira fermecată cu care v'a înzestrat Dumnezeu.

Cu accente eroice evocând trecutul glorios, întăreați credința într'un viitor fericit.

Discipol transcarpatin al marelui Alexandri, ne turnați „Mângâiere și alinare“ în suflete, — în toila luptelor grele, îndreptând privirile noastre mereu spre Carpați, de unde avea să vină odată și odată, vulturul român în sbor năvalnic, să cucerească și să întemeieze pe vecie țara făgăduinței.

Ce-a visat Poetul tânăr, iată azi înfăptuit, prin ostășasca virtute a gloriei române.

De aceea, noi generația acelor vremuri vă păstrăm o legitimă și profundă recunoștință.

Fie, ca mulți ani să Vă bucurați că visul din tinerețe a devenit o fericită realitate.

Cântă înainte Poete! spre mărirea și fericirea țării slăvite, dorită una mie de ani!

Cu cele mai calde amintiri, a D-voastră adânc stimătoare

Elena Pop Hossu Longin.

16. „Tipografia „Carmen“ din Cluj“.

Articol apărut în revista „Infrățirea Românească“ Cluj.

În anul 1904 Martie 1, a întemeiat Petru P. Barilju prima tipografie românească în Cluj.

Numai acela, care a trăit în Ardealul subjugat străinului hain, își poate da seamă, ce a însemnat acum 25 de ani riscul, de a pătrunde în inima capitalei feudalismului maghiar, cu o tipografie românească.

A trebuit tot idealismul cristalizat al unui suflet de elită, la o asemenea hotărâre.

Nepot al nemuritorului Gheorghe Barițiu, a fost anume crescut și destinat Petru Barițiu, să fie exponentul tiparului românesc în Ardeal. Acest suflet mare, pururea îngrijorat de soarta neamului său oropsit și, fiind el însuși publicist, puterea mare ce rezida în presa unui popor.

De aceea a stăruit ca nepotul său, după studii temeinice, să se dedice artelor grafice și să întemeieze o tipografie, pusă exclusiv în serviciul cauzei românești.

Așa ~~Cil vedem pe~~ tinărul Petru Barițiu deschizând în inima județului Hunedoarei la Orăștie tipografia sa.

Cu toate că județul Hunedoarei este un ținut curat românesc, au fost mari lupte susținute de naționaliștii români depe vremuri, fiind aici sistemizată de către ocârmuirea de stat o cetate puternică de maghiarizare, care avea misiunea de a stinge cu foc și fier orice manifestare românească.

Contele Kun Kocsárd, întemeietorul liceului reformat de maghiarizare din Orăștie; Contele Kun Géza, președintele societății arheologice, faimosul președinte de tribunal, românofob, So'yom-Fekete; fanaticul director al școlii reale din Deva, Téglás Gábor și consorții erau cel mai înverșunați propagatori ai vestitei „idei de stat“, care avea misiunea de a crea și din pietre, Unguri.

Aici, în acest mediu neprielnic oricărui curent, a apărut prima tipografie românească, în jurul căreia în scurtă vreme se înjghebează o eră nouă a scri-sului românesc.

Intellectualii de pe vremuri, cu Dr. Ioan Mihu în frunte, banca „Ardeleană“ și harnicii dascăli ai școalelor românești erau colaboratorii însuflețitului Petru Barișiu, întru răspândirea cărții avântului național. În scurtă vreme, ajunse o concepție gruparea literară, din jurul tipografiei „Minerva“, care întru-chipa tot sbuciumul sufletelor românești din județul Hunedoarei, în luptă titanică cu bălaurii năpraznici, cari voiau răpirea acestor suflete.

Mult a contribuit la dezvoltarea vieții sociale românești din Orăștie casa deschisă alui Petru Barișiu și a distinselor sale soții Maria, o Româncă însuflețită și cultă. Neuitate vor rămânea zilele, petrecute în casa lor ospitalieră, tuturor cari din vre-un prilej de sărbătoare națională la Orăștie, erau primiți de Dl și Doamna Barișiu, cu adevărată dragoste frățască.

Un teren bine pregătit și o atmosferă caldă a întâmpinat pe părintele Ioan Moța la Orăștie, cu editările sale de gazete, reviste și calendare, când s'a ivit necesitatea unei tipografii românești în Cluj, solicitată de fruntașii noștri de acolo.

Petru Barișiu, care se considera apostolul chemării sale, n'a ezitat un moment, când i s'a învederat, că interese superioare cer instalarea unei tipografii la Cluj.

A trebuit o hotărîre eroică, să te ivești în centrul celui mai cras șovinism.

Petru Barișiu a înțeles să aducă jertfa cerută și a instalat o nouă tipografie cu mașini moderne și bine asortată, în Clujul semeț al oligarhilor turani.

S'a susținut cu demnitate această instituțiune, în decursul anilor, vărsând lumină, în forma de mii de cărți, broșurele și gazete scrise pe graiul poporului.

Cărțile dela tipografia „Carmen“ au pătruns până în cele mai umile sate și cătune, înviorând sufletele obidite ale plugarilor noștri, trudiți și necăjiți în mii de forme. Trebuie să fixăm adevărul, că tipografia „Carmen“, a lui Petru Barițiu, a fost un jertfelnic unde zi de zi se toceau nu numai literile ei, ci și fizicul delicat al stăpânului ei în munca nobilă altruistă pentru luminarea țaranului român.

Sigur, că această ținută demnă și conștientă, a fost un spin în ochii stăpânitorilor atotputernici.

Răzbunarea lor cruntă în contra Valahului îndrăzneț, care-și servea neamul cu tot idealismul sufletului său, nu a întârziat a se manifesta în forma cea mai neomenească brutală.

Izbucnirea războiului mondial a justificat toate atrocitățile, toate nelegiuirile în contra nenorociților Români din Ardealul nefericit. Astfel cum putea scăpa de furia lor tipografia „Carmen“ și proprietarul ei Petru Barițiu?!...

S'au nepăstuit cu toată urgia lor sălbatică, să amușească glasul literelor și să nu mai vestească crezul unui popor la învierea sa națională.

L'au prins pe Petru Barițiu și nobila sa soție, într'o noapte întunecoasă cerându-le să explice prin un lung și dureros Calvar îndrăzneala de-a fi propagator al tiparului românesc, vestitor de o înviere, care-și flutură aripa în zări îndepărtate.

Au purtat din temniță în temniță aceste suflete alese, cari nu aveau altă vină decât că-și iubeau până la sacrificiu neamul din care făceau parte. Le-au jefuit cuib-

șorul, le-au distrus tipografia. Pe urmă i-au deportat la Șoproș în castrul deținuților politici din Ardeal, supus unui regim revoltător.

Fizicul delicat, care adăpostea un suflet mare, s'a resimțit tot mai mult de loviturile călăilor fără milă și în scurtă vreme Petru Barișiu, luptătorul aprig al ideii naționale, a devenit o umbră numai.

I s'a dat totuși să vadă intrarea armatei române pe pământul făgăduinței și să salute prin imne de slavă, ieșite din tipografia Carmen, pe oștenii marelui Rege liberator.

Fericit până la extaz că-și vede visul pentru care a muncit și jertfit o viață întreagă, acest mucenic și martir al neamului moare în clipele înălțătoare ale înfăptuirii României libere, pe veci întregite!

Atunci harnica sa soție și tovarășă de muncă și suferințe, sora noastră iubită a tuturor, Maria, se pune în fruntea tipografiei „Carmen” și o conduce tot în spiritul lui, servind cu acelaș devotament, cauza națională, nu numai prin tipografie, ci prin curajul și voința sa de fier, toate instituțiunile noastre feminine de caracter cultural și de binefacere din Cluj.

Să îi zicem acestei scumpe surori, în ziua jubilară de 3 Martie, o vorbă de recunoștință pentru trecut și o urare caldă pentru viitor.

Înainte, pe calea muncii glorioasă și sigur izbânditoare!

Te încunjurăm cu sufletele noastre calde și-ți dorim sănătate și mulțumire în țara visurilor nobile al tău soț, al cărui parte să fie pentru jertfa sa neprihănită cu drepții lui Cristos!

Elena Pop Hossu Longin.

17. Înființarea Partidului Național Român.

În vara anului 1880, am participat la adunarea generală a Asociațiunii, la Turda. A fost una dintre cele mai frumoase adunări a Astrei, întrunind multă lume românească din toate părțile. Aci era sediul fruntașului nostru iubit Dr. Ioan Rațiu, președintele de mai târziu al partidului național român și sigur că și aceasta a contribuit mult ca adunarea din Turda să fie extraordinar de cercetată.

Festivitățile din jurul acestei adunări au fost strălucite; intelectualii din Turda, sub conducerea D-nei și D-lui Dr. Ioan Rațiu, au făcut tot posibilul, ca participanții adunării să ducă cele mai plăcute aduceri aminte la căminurile lor îndepărtate.

După încheierea adunării și a festivităților, s'a săvârșit de către fruntașii vieții noastre publice un act de istorică pomenire. La Turda, în casele lui Dr. Ioan Rațiu, s'a înfăptuit organizarea politică a românilor din Ungaria și Ardeal într'un singur partid: „Partidul Național român“.

Cei mai marcanți bărbați politici ai noștri, au participat la această memorabilă consfătuire, care a fixat pentru totdeauna crezul politic al românilor din Ungaria și Ardeal, întrunindu-i pe toți într'un singur partid.

Au participat la acest act memorabil: George Barițiu, Iacob Bologa, George Pop de Băsești, Partenie Cosma, Dr. Ioan Rațiu, Dr. Vasile Lucaciu, Dr. Iosif Hodoș, Andrei Cosma, Dr. Aurel Mureșanu și alții mulți.

Acest eveniment, de cea mai mare însemnătate pentru noi românii din această țară, a fost salutat de

întreaga obște românească cu cea mai mare însuflețire. Presa românească a comunicat în mod festiv acest act de mare însemnătate, producând vestea bună pretutindenea cu cea mai mare bucurie și însuflețire. Toată lumea era convinsă, că la conferința din Turda, s'a instituit în fine un for legal, care va avea competența de a îndruma întreaga noastră viață publică românească, dar mai cu seamă va fi un for cu dogme obligatoare pentru toate conștiințele politice la noi.

S'a văzut în această întrunire a celor mai buni și luminați fii ai neamului nostru, o garanție pentru luptele din viitor, cari au să fie purtate nu răzleț — și deci fără multe șanse de izbândă — ci îndrumate de principii stabilite spre scopuri bine determinate și unitare.

Atmosfera politică la noi a ajuns foarte încărcată sub lungul și nefericitul sistem inaugurat și susținut de faimosul zdrobitor de naționalități: Tisza Kálmán.

Pe toate terenurile s'a năpăstuit puterea statului asupra Românilor și a celorlalte naționalități, cu o furie demnă de evul mediu. Procesele și întemnițările se țineau lanț, libertatea presei și a cuvântului reduse la zero, întrunirile publice îngăduite numai cu asistențe de slujbași fanatici, aderenți ai „ideii de stat”. Cu un cuvânt, era o eră de nesuferit sub toate raporturile.

Acestor opresiuni, trebuia contrapusă o luptă energetică, bărbătească și îndrumătorii noștri naționali au satisfăcut o trebuință cardinală, când au înființat partidul lor politic, obligator prin dogmele sale tuturor Românilor din Ardeal și țara ungurească.

Din toate punctele de vedere a fost un noroc pentru neamul nostru mult încercat, înființarea partidului național român, căci s'a pus capăt șovăelilor ce se remarcău tot mai mult în luptele purtate fără sistem și organizare. Crezul politic, proclamat prin înfăptuirea partidului național, l-a primit toată suflarea românească și abia ici, colo, se iveau bieți români slabi de înger, cari cutezau a păcătui în contra programului energetic, care forma baza luptelor politice, cari trebuiau purtate în contra sistemului ucigător al sufletului nostru românesc.

Sigur că concetățenilor noștri maghiari nu le-a convenit deloc această organizare conștie și demnă a Românilor și întreagă presa ungurească sbiera ca din gura șarpelui după procurorii statului, îndemnând să pună pe agitatorii, cari cutezau să se răzvrătească astfel în contra conturelor tot mai pronunțate a faimoasei idei de stat, sub zăvoarele Vajului și ale Seghedinului.

Urmarea imediată a răzbunării lui Tisza Kálmán — care întruchipa perfect sistemul lui de sugrumare — a fost proiectul de lege prezentat Camerei în sesiunea de primăvară a anului 1882, prin care se încerca introducerea limbii ungurești în școlile noastre populare.

Desbaterea acestui monstruos proiect, a dat prilej deputaților noștri naționaliști, la o energetică campanie parlamentară, înfierând cu sdrobitoare argumente tendințele mârșave de maghiarizare forțată a școlilor confesionale românești și a celorlalte naționalități din Transilvania și Ungaria.

Toate au fost zadarnice! Proiectul s'a făcut lege sancționată și în acest chip s'a introdus calul troian în cetățuia învățământului nostru popular.

De aci încolo s'a început martiriul bieților copilași români și slovaci și Golgota învățătorilor școalelor confesionale, cari erau unul după altul destituiți, pe motiv că nu știau ungurește destul de neaoș, ori că nu făceau destul progres cu copiii valachi în limba sonoră a lui Arpád.

S'a creat inspectorilor școlari o scară întinsă de-a-și putea câștiga merite patriotice pe socoteala amărăților dascăli români, cari pe lângă traiul lor mai mult decât modest, trebuiau să îndure acum și șicanele domnilor inspectori și toate urmările funeste ale unui calvar instituit pentru ei de-o nelegiuită ocârmuire.

Lanț s'au ținut apoi actele de răzbunare ale guvernului Tisza, pentru cutezanța Românilor de-a-se afirma în țara aceasta — susținută în mare parte și de ei prin jefia de sânge și avere. O urmare și o represalie josnică a fost pentru înființarea partidului național, campania electorală urmată în vara anului 1881, când toți deputații naționaliști au fost trântiți la alegeri prin cele mai detestabile mijloace de teroare și corupție fără pereche.

Singur generalul Traian Doda, ales la Caransebeș, a putut fi reales cu program naționalist; ceilalți — dintre cei mai probași luptători — au fost scoși de către puterea statului pentru totdeauna, din incinta parlamentului din Budapesta.

Că aceste evenimente de mare însemnătate în viața noastră națională au ridicat mari valuri de nemulțumire și mâhniri profunde, e nu numai natural dar au avut și un efect salutar: de-a trezi conștiințe adormite și a oțeli voințe și fapte bărbățești pentru lupte dârze și intransigente provocate de acest sistem fărădelege.

Multe și amare zile a străbătut sigur întreaga obște românească în aceste vremuri grele de urgie, dar le-a înfruntat cu mândrie, având în suflet un ideal scump și sfânt: apărarea legii strămoșești și a ființei noastre românești.

Căci indirect — în contra acestui tezaur scump al nostru, erau îndreptate toate săgețile veninoase ale păcătosului sistem de stat inaugurat de Tisza și satrapii lui.

Cei mai cinstiți cetățeni români erau urmăriți spionați, implacați în procese politice și întemnițați în urma denunțătorilor mârșavi, cari trăiau zile dalbe după meseria lor diabolică.

Sistemul perfid gratifica cu titluri, avansări și posturi grase pe orice vântură-țară păcătos, dacă descoperea ori inventa vre-un trădător de patrie.

Mulți — cari în urma titlurilor lor în împrejurări cinstite — nu ar fi putut ajunge de cât scriitorăși obscuri, în urma meritelor patriotice de-a fi mântuiți țara de un daco-roman, dușman al „ideii de stat“, ajungeau la posturi însemnate, bogat retribuite din sacul cu grăunțe al guvernului.

Această gogoriță stăpâna creerii înfierbântați ai tuturor, dar mai ales presa maghiară, stăpânită de oveime, era trâmbița prin care trâmbițau toți Schreimoritzii, cu plămâni înfoiați, în interesul non-sensului stupid, numit: „magyar állameszme“.

Și ce înseamnă aceasta?

Nimic mai mult decât lozinca următoare: statul poliglot, locuit de diferite naționalități, trebuie refăcut în stat unitar maghiar.

Această formulă imposibilă era chipul gesslerian, căruia pretindeau — în grandomania lor — să se

încline toți cetățenii, în mare majoritate de altă naționalitate.

E caracteristic pentru firea maghiarului, care se afișează cu predilecție ca liberal și naționalist înfocat, că numai pentru el consideră ca virtute a-și iubi naționalitatea și contestă acest drept celor ce nu sunt maghiari și-i consideră ca trădători, dacă și aceștia își iubesc neamul.

Numai în urma acestei aberațiuni patologice se poate explica tendința lor temerară de-a atenta mereu la mândria națională a popoarelor conlocuitoare pentru a cuceri în chipul acesta imoral sporirea rasei lor.

Românii mândri pe obârșia lor veche și pe tradițiuni de legionari împărătești, înfruntau cu o stoică rezistență toate aceste tendințe păcătoase și se luptau voincește împotriva lor.

Conferințele dela Sibiu, cari întruneau delegații tuturor ținuturilor locuite de Români, se țineau în butul tuturor șcanelor și opreliștelor de câte ori era lipsă de-a consulta națiunea română asupra unei chestiuni grave, ivită în sânul ei.

Erau adevărate mici parlamente, aceste conferințe, cari întruneau pe cei mai buni ai noștri la sfat frățesc asupra vitalelor noastre interese naționale.

Cu seriozitate gravă se discutau aici chestiuni de mare importanță și se aduceau concluzii obligatoare și îndrumătoare pentru toată obștea românească.

În comitate asemenea se manifestau românii cu un elan de însuflețire foarte viu și lăudabil. Congregațiunile comitatense erau ocazii folosite pentru a da lupte înverșunate în contra rescriptelor ministeriale și a volniciilor micilor tirani constituționali, îndreptate în contra poporului român în mii de variații și sub mii de pretexte.

Era deci firesc ca toate aceste frământări și lupte, să nu lase impasibile nici femeile române, căci ca tovarășe fidele ale soților, împărtășeau și ele soarta lor și trebuiau în momente grave să aducă sacrificiile cele mai nobile pentru neamul lor.

Femeea română a trebuit mereu să fie la înălțimea chemării ei de fiică, soție și mamă, să-și ia și ea partea ei în contra luptei de exterminare ce se dădea pe toate fronturile în potriiva ființei noastre naționale.

În decursul acestor lupte neegale, femeile române s'au convins și pătruns în sufletul lor tot mai mult, că barbariei și sălbătăciei ce întâmpinau adeseori din partea adversarilor atotputernici, trebuie să contrapună ca scut singur mântuitor, o intransigență nobilă, executată printr'un desăvârșit exclusivism. De aceea se pomeneste pe aceste vremuri de tot rar ca societatea cultă românească să se întâlnească la conveniri fie sociale fie culturale, cu rassa dominantă din țară. Femeia română când eșea din cercul ei familiar, unde făcea adevărat cult din tot ce era românesc, alerga ca să sprijinească acțiuni cari tindeau la ajungerea unui scop filantropic sau cultural în interesul neamului ei. Se aranjau baluri, concerte și alte conveniri, toate cu scopul de a apropia cu un pas ținta tuturor aspirațiilor : progresul națiunii române.

Se petrecea la atari ocaziuni neaoș românește și pe lângă câștigul moral, că ne afirmam în ființa noastră românească, se mai adunau capitaluri frumoase pentru multe așezăminte salutare.

Reuniunile de femei române se înființează în toate ținuturile românești, îmbrățișând mulțime de probleme diferite, având ca țintă de-a înainta culturalește pe toate terenurile neglijate în trecut.

Stăpânirea de rea credință observând avântul frumos ce se manifesta între femeile noastre de-a înființa Reuniuni culturale, a început și în contra acestui frumos și nobil elan, opera sa distructivă, ce se manifesta în fel de fel de șicane, zădărnicipând aceste porniri laudabile.

Ba se refuza întărirea statutelor, ba se excepționa caracterul ambulant, ori în modul cel mai cinic se îndrumau Româncele să se alăture — dacă vreau să facă filantropie ori să servească alte scopuri culturale — la reuniunile existente în localitate, chiar când acele reuniuni aveau ca țintă desnaționalizarea noastră.

Așa s'a stânjenit mereu orice avânt nobil îndreptat spre a ne lărgi orizonturile culturale și numai geniul cel bun al rasei noastre latine ne-a mântuit, inspirând contra stăpânirii apăsătoare, alte și alte îndemnuri salvatoare.

Acesta este istoricul adevărat al *partidului național român*, înființat în contra opresiunii maghiare, partid care și-a depus steagul la istorica adunare dela Alba-Iulia în 1 Decembrie 1918, în Arsenalul amintirilor noastre.

18. Expoziția dela Viena a Reuniunii Femellor Române din județul Hunedoarei.

Eșind tot mai mult la iveală frumoasele țesături și cusături românești, Reuniunea animată de-a da un avânt acestor creațiuni minunate ale țăranelor, a hotărât să adune o mulțime de obiecte țesute și cusute și să aranjeze din toate acestea o expoziție la Viena.

Aceasta pentru a câștiga o orientare și să fie un prilej de studii, în vederea ca Reuniunea să-și întocmească un atelier, — conform programului său — de unde să fie cultivată sistematic industria de casă românească.

Deoarece dela 1895 eram eu prezidenta Reuniunii, mi-a revenit mie toată colectarea, expedierea și aranjarea expoziției la Viena.

Sarcina aceasta mi-a fost mult ușurată prin legăturile ce le aveam la Viena cu Directorul domeniilor arhiducelui Albrecht, Dl Schmidt, și prin el cu atelierul de cusături artistice al domnișoarei Gisa Kahlig. Atât dl Schmidt cât și d-șoara Kahlig, erau de o cultură superioară, cu mari simpatii pentru români. Văzând ei întâmplător obiecte din domeniul artei noastre populare, cu cea mai mare plăcere d-șoara Kahlig mi-a pus la dispoziție localul ei spațios, unde era adăpostit atelierul de *Kunststickerei*, unde se lucrau cele mai minunate broderii pentru ornamentica bisericască și unde se confecționau trusourile princeselor imperiale și ale înaltei aristocrații din Viena.

Mai mare sprijin moral am avut în brava tinerime română, grupată în jurul societății: „România Jună“.

Era pe acel timp o pleiadă întreagă de tineri foarte distinși la Universitatea din Viena: Alexandru Vaida-Voivod și fratele său Ioan; frații Crăciunescu, Tit Perța, Octavian Proștean, Gulielm Șorban, Mihail Popovici și alții.

A stârnit mare însuflețire în sinul tinerimii, ideea de a introduce în orașul imperial arta populară română și se puneau toate silințele ca această apariție să fie fixată în cadrele cele mai prielnice.

Era un prilej unic de înviorător să vezi această tinerime cum se întrecea în muncă și zel, ca să conlucre la buna reușită a acestei expoziții românești.

A fost sigur o mare îndrăsneală, ca tu poporul nimănui din imperiul Habsburgilor, să te aventurezi cu industria femellor tale până în inima orașului imperial.

De pe o zi pe alta era tot orașul plin de placate despre: *Romänische Hausindustrie Ausstellung*“.

Colonia română s'a pus și ea pe picior și făcea propagandă intensă ca expoziția să fie binecercetată și apreciată.

Rezultatul practic al acestei expoziții a fost apoi — în urma experiențelor câștigate în decursul ei — întocmirea Atelierului de țesături și cusături românești la Orăștie.

Expoziția dela Viena a fost o bună școală, căci ne-a învățat prin aprecierile diferite, în ce direcții practice pot să fie aplicate minunatele motive țesute și cusute pe obiecte folositoare și decorative. Femeie superioară și absolut desăvârșită în arta ei, d-șoara Giza Kahlig ne-a dat sfaturile cele mai prețioase, cum trebuie să procedăm ca industria de casă românească să fie exploatată în chip practic, pentru a aduce foloase reale țărancilor harnice.

Mult au fost admirate cusăturile mărunte în formă de pușori și sălbănași de pe gulerele cămeșilor, precum și toate formele multiple de o variație bogată, țesute și cusute.

Despre toate ne-a dat indicațiuni unde și în ce chip să fie aplicate, pentru ca industria de casă a femeii române să fie nu numai artistică, ci și rentabilă.

Așa ne-a spus să țesem ornate bisericesti și alte decoruri pentru cultul sacru, potrivit-se de minune motivele orientale cu stilul astorfel de lucruri.

Referitor la covoare, încă ne-a dat cele mai potrivite și prețioase îndrumări, precum în total ca să aplicăm în mii de variații, pe obiecte diferite, neîntrecutele noastre isvoare țesute și cusute.

Îmi spunea: Die Romänen haben eine herliche Hausindustrie, nur müssen sie trachten diese schöne Creationen des Webestuhles und Nadel der romänischen Frau auch zweckvoll und praktisch zu verwenden“. *)

După expoziția dela Wiena, care ne-a deschis o perspectivă luminoasă și ne-a înzestrat cu prețioase îndrumări practice, toată preocuparea Reuniunii a fost să-și deschidă un Atelier, unde să se înceapă o rodnică activitate de a cultiva mândra noastră industrie țărănească și asifel să dea un isvor de câștig harnicelor românce din jurul Orăștiei, unde s'a păstrat și mai original atât portul cât și motivele bătrânești ale femeilor noastre.

Elena Pop Hossu Longin.

*) Români au o industrie minunată, dar trebuie să caute ca frumoasa creațiune a războiului și a acului femeii române să o folosească și pentru un scop practic.

CUPRINSUL

REUNIUNEA FEMEILOR ROMÂNE SĂLĂJENE

	Pag.
1. Vorbirea mea ținută în prima adunare generală constituantă a Reuniunii femeilor române Sălăjene	7
2. Scrisoarea mea adresată prezidentei, cu prilejul jubileului de 25 de ani	9

BCU Cluj / Central University Library Cluj

REUNIUNEA FEMEILOR ROMÂNE DIN JUDEȚUL HUNEDOAREI

1. Reuniunea	12
2. Un apel către Doamnele române din jud. Hunedoarei	15
3. Planul de muncă și de luptă al înființării Reuniunii	17
4. Adunarea generală a Reuniunii ținută la 25 Iulie 1899	19
5. Adunarea generală a Reuniunii ținută la 1/14 Februarie 1900	21
6. Reunirea femeilor române din comitatul Hunedoarei	24
7. Vorbirea mea rostită în adunarea Reuniunii femeilor române, ținută în Martie 1911	28
8. Un apel către frații și surorile române din comitatul Hunedoarei din prilejul anului jubilar de 25 de ani al Reuniunii	31

	Pag.
9. Un apel adresat Băncilor române, ca să contribuie la sprijinirea „Atelierului“ din Orăștie	33
10. Vorbirea dela adunarea jubilară	34
11. Scrisoarea mea adresată adunării generale a Reuniunii, ținută în Deva la 27 Sept. 1919	37

UNIUNEA FEMEILOR ROMÂNE

1. Vorbirea rostită la Congresul Reuniunii femeilor române ținută în Brașov la 17 Iunie 1913	40
2. Mândria femeilor române din Ardeal	41
3. Cuvântare rostită la Brașov cu prilejul jubileului de 75 de ani dela înființarea Reuniunilor femeilor române din Brașov	45
4. Cuvântare rostită la Abrud cu prilejul jubileului de 50 de ani dela înființarea reuniunii femeilor române din Brașov BCU Cluj / Central University Library Cluj	46

REUNIUNEA FEMEILOR ROMÂNE CREȘTINE DIN CLUJ

1. Optsute de mii de mame	49
2. Doina românească	51
3. Mădy Aglae Eliad	53
4. Două matroane ilustre ale neamului	56
5. Zâna de pe Valea Someșului	60

ASTRA

1. Odată și acum	65
2. Portul românesc și industria de casă	73
3. Cuvântarea mea ținută în comuna Nadișul român la 22 August 1926 în fața mormântului lui Iacob Botiș	79
4. Vorbirea mea ținută în comuna Băița jud. Sălaj, în vara anului 1929	80

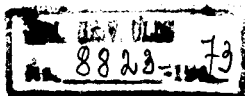
5. Conferința mea ținută în comuna Asuajul de jos în anul 1930	83
6. Conferința ținută în comuna Odești	86

DEOSEBITE

1. Scrisoarea adresată contelui „De Gubernatis“	89
2. Scrisoare adresată deputatului Komjáti Béla	91
3. Dor și nădejde	94
4. Noi prin noi	96
5. Sântindreș	103
6. Cum să primim pe Preotul mare	108
7. Despre industria noastră țărănească	111
8. Salutul femeilor române	114
9. După războiu	116
10. In chestia feminină	121
11. Reflexiuni	126
12. Vorbirea mea ținută la Jibău, când au trecut pe acolo Majestățile lor în anul 1919	131
13. Dela Asociația Româncelor din Satu-Mare	132
14. Castelul de la Asuajul de sus	132
15. Scrisoare adresată D-lui prof. P. Dulfu	137
16. Tipografia „Carmen“ din Cluj	138
17. Iniințarea Partidului național român	143
18. Expoziția dela Viena a Reuniunii femeilor române din județul Hunedoarei	150

ERRATA.

La pag. 66, rândul al 9-lea de jos, să se citească: *tulnicul legendar* în loc de *falnicul legendar*.

ANTICARIAT
CUM 75

